

Садржина

ГРАЂАНСКОГ ЗАКОНИКА

Увод

- А. О грађанским законима у опште
- Б. Основне црте правде и правице у законима грађанским

ЧАСТ ПРВА

О личним правима

ГЛАВА

- I. О лицима, и правима личним по сопственим својствима
- II. О правима и дужностима супружника
- III. О правима и дужностима родитеља и деце
- IV. Туторство и старатељство

ЧАСТ ДРУГА

О правима стварним

ГЛАВА

- I. О стварима и правима на ствари
- II. О државини и праву држања
- III. О својини, т. ј. праву сопствености нарочито праву баштинском
- IV. О прибављању ствари
- V. Прибављање ствари прираштајем и принатком
- VI. О прибављању ствари предајом
- VII. О залози
- VIII. О службеностима (сервитутима)

ГЛАВА

- IX.** О наследству
- X.** О тестаменту или завештању
- XI.** О садржају, смислу и тумачењу тестаментa
- XII.** О том, како завешталац о свом имању располагати може
- XIII.** О попису заосталога имања
- XIV.** О деоби
- XV.** О наследним правима и одношајима у задрузи
- XVI.** О наследству у недостатку наредбе законе, и законих наследника
- XVII.** О уговорима у опште
- XVIII.** О поклонима
- XIX.** О остави или аманету
- XX.** О наручи или послуги
- XXI.** О зајму
- XXII.** О пуномоћству и деловодству
- XXIII.** О промени
- XXIV.** О продаји и куповини
- XXV.** О закупу
- XXVI.** О најму
- XXVII.** О ортаклуку
- XXVIII.** О брачним уговорима
- XXIX.** О уговорима одважним или на срећу
- XXX.** О накнади учињене штете

ЧАСТ ТРЕЋА

Опредељења општа за права лична и стварна

ГЛАВА

- I.** О начину којим се утврђују права и обвезе
- II.** О преиначењу (промени) права и обвезе
- III.** Како престају права и обвезе
- IV.** О застарелости

Уведено у нови инвентар бр. 2322^a

1 јануара 1942 год.

Београд.

ГРАЂАНСКИ ЗАКОНИК

ЗА

КЊАЖЕСТВО СРБИЈУ

ОБНАОДОВАН

НА БЛАГОВЕСТИ 25. МАРТА 1844. ГОДИНЕ.

(Друго издање министарства правде)

У БЕОГРАДУ

У ДРЖАВЕНОЈ КЊИГОПЕЧАТЊИ

1873.

И#6. др.
35709

САДРЖИНА

ГРАЂАНСКОГ ЗАКОНИКА.

Увод.

А. О грађанским законима у опште	1.
Б. Основне црте правде и правце у законима грађанским	6.

ЧАСТ ПРВА.

О личним правима.

ГЛАВА I. О лицима, и правима личним по сопственим својствима.	11.
> II. О правима и дужностима супружника.	22.
> III. О правима и дужностима родитеља и деце.	40.
> IV. Туторство и старатељство	53.

ЧАСТ ДРУГА.

О правима стварним.

ГЛАВА I. О стварима и правима на ствари	54.
> II. О државни и праву држања.	56.
> III. О својини, т. ј. праву сопствености нарочито праву баштинском.	61.
> IV. О прибављању ствари	84.
> V. Прибављање ствари прераштајем и приштвом	90.
> VI. О прибављању ствари предајом.	99.
> VII. О залози	105.
> VIII. О службеностима (сервитутима).	117.

ГЛАВА IX. О наследству	132.
» X. О тестаменту или завештању	144.
» XI. О садржају, смислу и тумичењу теста- стамента	149.
» XII. О том, како завештадан о свом и- ману располагати може	155.
» XIII. О попису заосталог имања	160.
» XIV. О деоби	161.
» XV. О наследним правима и одношјима у задрузи	164.
» XVI. О наследству у недостатку наредбе законе, и законих наследника	172.
» XVII. О уговорима у опште	172.
» XVIII. О повлонима	180.
» XIX. О остави или имавету	181.
» XX. О наручи или послути	184.
» XXI. О зајму $\frac{1}{2}$	186.
» XXII. О пуномоћству и деоводству	190.
» XXIII. О промени	194.
» XXIV. О продаји и куповини	195.
» XXV. О закупу	201.
» XXVI. О најму	207.
» XXVII. О ортаклуку	211.
» XXVIII. О брачним уговорима	216.
» XXIX. О уговорима одважним или на сребру	220.
» XXX. О накнади учињене штете	224.

ЧАСТ ТРЕЋА.

Определена општа за права лична и стварна.

ГЛАВА I. О начину којим се утврђују права и обвезе	229.
» II. О пренамене (промени) права и обвезе	234.
» III. Како престају права и обвезе	240.
» IV. О застарелости	247.

ЗАКОНИК ГРАЂАНСКИ.

У В О Д.

A) О грађанским законима у опште.

§. 1. Књаз у сагласију са саветом, оснивајући се на уставу земљском издаје овај Законик грађански за права свима житељима и судовима Србије.

В. чл. 54. устава земљског од 29. јунија 1869. год. (36. XXII. ст. 59.) по коме законодавну власт врши народна скупштина са Књазом.

§. 2. У Законику овом прописани су закони грађански као постојана правила ради правде и правде, која се од свакога Србина према брату својме Србину у узајамним њиховим посебним правима и дужностима изискује.

§. 3. Закони ови од онога часа, како су својим путем обнародовани, имају силу и важност у народу и у суду, и ону задржавају докле их закона власт прописаним начином преиначила не би.

В. Указ од 23. Новем. 1850. В. №1548. по коме свака уредба, која се у напредних издавала и у земљи обнародовала буде, добија обвезну силу после 30 дана од књажева одобрења, осим оних уредба или закона, за које се то изречно друштво овредовао. (36. V. стр. 302.)

§. 4. Само Књаз са сагласијем савета могаће овај Законик или поједине у њему законе у случају потребе превачити, допунити, или другима заменити.

В. примедбу §. 1.

§. 5. Сваки житељ српски, био он у Србији или ван Србије, имаће се ови закона држати.

§. 6. И сам иностранца у пословима са српским житељима, или и са иностранцем у Србији, наћи ће правду по овим законима; осим ако он није посао у туђој земљи закључио, или нарочито за туђе законе везао, или се он законим следствима у туђој земљи надати има.

§. 7. Закони ови немају повратне силе: они се простиру само за унапредак. Но права из пређашњих дела или поступака по уобичајеном начину утврђених проистичућа, у колико судским путем не би коначном пресудом решена била, судиће се по овим законима, у оним догађајима, где досад прописаног закона било није.

Овај је параграф проумачен први пут овако:

Закони истина само за унапредак правила прописују, но будући да има дела, која су пре обнародовања овога законика чинена, зато је нужно било и за таково одређење учинити, о чему друга точка §. 7. одређује следећуће:

1. Кад би таково дело, које је пре обнародовања овог законика учињено, из кога би нека права проистичала сад судити се имало, на би се питање родило о тврђи и важности истог то јест да ли постоји или не онда се то не ће судити по пропису овога законика, но

гледаће се је ли онај начин набљудаваи, који је пре у обичају био, тако и, пр. кад би се распра повела о каквом тестаменту, који је пре овог законика учињен на би ко захтевао да се такав тестамент уништи, зато што по закону није од три сведока подписан, него од два, или је онако начињен, као што је онда обичај био, а показало би се, или би иначе познато било, да је пре законика овај начин за тврђу тестамена довољан био, то се такови не ће уништити, но остаће снажан; јер је по начину, уобичајеном пре законика утврђен.

Ако би пак за особите случајеве такови пропис пре законика суштаствовао, на би таква дела судити се имала, то ће се онда онај пропис за право узети и по њему ће се тврђа таковог дела судити, а не по овом законика.

2. Ако ли би се повела распра о правима, која су из дела каквог проистекла, и пређе овог законика су прибављена, то ни таква не спадају под правила овог законика.

3. Особити се случај може догодити при тестаменту где би завештатељ пре обнародовања законика тестамент начинио, а после обнародовања умр'о, следователно права би наследницима после обнародовања овога законика припазла; на би се о тврђи и одређењу права завештатељних распра родила, то ће се тврђа таковог тестамена по пређе уобичајеном начину судити, а права ће се, ако пређе никаквога особита прописа није било по овом законика одредити; тако и, пр. Петар начинио тестамент пре обнародовања овог законика, и пре умр'о, наследници ће добити права своја по вољи завештатељевој без призрења на овај законик, баш да би овај у нечем вољу завештатељевој и ограничаво. Ако ли је Петар пре законика тестамент начинио, а после обнародовања умр'о, и права су наследницима после припазла, то ће тврђа тестамена постојати по начину,

како је онда у обичају било, кад је тестамент прављен, без прирења на овај законик; при опредељењу права пак на таваго проницићујих, и после законика добијених, узеше се у прирење правила овог законика, и по њима ће се пространство таконих судити.

4. Што се пак застарелости тиче, будући да је ово чисто позитивног закона овога раскоджење, које се наравно на прошлост не простире, то се време такове само од дана обнародованог овога законика почети може, следователно будући да и определене године и дана по §. 505. у смотрењу потраживања исправљена деобе с неправдом или уштрбом скончане ништа друго није по застарелост права потраживања, то се таково време само од дана обнародованог овог законика започети може.

(Решење од 22 Августа 1844 год. ВМ1131. Збор: V. стр. 311.)

А други пут протумачен је овај §. овако:

Да у свима оним наследствима, која су се пре ступишег у живот законика грађанског без завештања породила, а судским путем још не би окончана била, има се судити по правилима грађанског законика, као што се овај по смислу §. 7. и толковања од 22. Августа 1844

КВМ 1131

Сов. 884

године односи и на оне пређашње судским путем још неокончане догађаје, за које досада прописаног закона није било.

Но будући би се на овог израза „неокончана наследства“ по незнању или по рђавом намерењу могла изводити двојака толковања, по којима би неки подизали парнице и за ова наследства, која су окончана средством узајмљивог сагласија и намирена, без да су пред судом била; то је уједно определено, да се под пређашњим безаветним наследствима, која се сада по правилима законика судити имају, само разумевају:

1. Она, која су надлежни наследници при самом дељењу своје незадовољство изјавили и повела пред судом парницу, која се у време издања законика несвршена заговла, и

2. Она наследства, која су истина пре издања законика постојала али у време издања истог још нису била између надлежних наследника подељена; сва пак друга наследства, која су или следством узајмљивог сагласија или намирена, или каквим му драго начином између наследника подељена, без да су наследници у време дељења своје незадовољство изјавили и парницу пред судом повели, да спадају у число окончаних дела, која суђењу судова више не подлеже.

(Решење од 13 Фебруара 1845 год. ВМ82 Збор. VII. стр. 131.)

§. 8. Смисао закона нико да не изврше, и криво да не тумачи. Сваки да pazi на речи, и њихово право значење, на ако му се не би тако разумети дало, онда нека погледа на друге овде изложене подобне законе, и нека испита намеру законодавца, на сравнивши га с овима нека га тако протумачи, да се са основима здравога разума и природне правнице слаже.

§. 9. Тумачење закона само ће оно имати силу закона, које би се путем власти законодавне, то јест од Књаза са сагласијем савета учинило.

В. примедбу код §. 1 и 4.

§. 10. Ако би се случај какви на суду појавио, за који нарочитог законог прописа не би било онда ће се исти по општим у овом Законику постављеним основима, или општепозватом досадаш-

њем обичају разумно и савесно решавати, никако не испуштајући из вида законе прописе за подобне случаје.

§. 11. Више пресуда једнако изречених у подобним случајима сачињавају постојано судско тумачење, и само ће се као такво сматрати, и као на таково призрење имати; али силе закона јошт зато нема.

§. 12. Предписи и уредбе, којима се црквена војска, полицајна, казначејска, злочина и остала земаљска дела управљају и свршују, не спадају у овај законне грађански.

§. 13. Воља и наредба човечија заступа закон, а закон накнађа вољу и наредбу човечију. Но у ономе, што се тиче јавног поретка и благоврвција не може се ништа изменити вољом или уговором.

§. 14. Незнање закона већ обнародованог никоме не помаже, и нико се незнањем закона извршити или бранити не може.

В) Основне црте правде и правце у законима грађанским.

§. 15. Свакога Србина личност и сопственост, и сва с овима склопчана права јесу невредима, и стоје под заштитом и обраном закона. Ова се закона заштита простире и на иностранце.

В. чл. 25. и 30. Устава земаљског (36. XXII. стр. 52. и 53.)

§. 16. Сваки има право, прилична и закона средства употребити против нарушитеља својих пра-

ва, и у случају нарушења помоћи код своје власти тражити, и захтевати, да се законим путем што му припада, даде, и нарушена права поврате.

§. 17. Сваки човек сматра се као лице, и као такво има природна себи својствена права, која се ником не увидају.

§. 18. Ровства у овој земљи нема, то јест нико не може човека у таквој власти имати, да с њим самопроизвољно као са стварима поступати и располагати може.

§. 19. У призрењу приватних права сви су пред законом и судом равни. Што је за једнога право, мора и за другога право бити. И права самога Књаза а правитељства, која у овом законнику извор и определење имају, хоће по овом Законнику судити.

В. чл. 23. Устава земаљског (36. XXII. стр. 52.).

§. 20. Само у случају нужде или особите општенародне потребе и ползе дужан ће бити ко своје добро уступити, но правитељство у том случају дужно је таквому подиуну накнаду дати. Је ли случај такве нужде или општенародне потребе и ползе, решаваће сам Књаз у сагласију са саветом.

В. примедбу §. 1. 4 и 9.

К овом параграфу и §-у 217. додато је ово:

Да просецањем главних путова општењим притежа-тељима њива, ливада и башта дотичне општине сараз-мерну накнаду такође у земљи издаду од земље општине-сае, као што је то и досад рађено; подобно у иностран-цима и вођњацима општењим да јесте дотичне општине

опет сразмерну накнаду у општинској земљи учине; где пак когод просецањем пута какву зграду штетује, тако-ву да подобно касајућа се општине или трудом или трош-ком општинским, било на прихода општинских, било по-ним прредом својим водити. — Оценити штету и нак-наду ову да снадне у право општине, с којом проценом општинском оштешени има задовољити се.

Да би се пак у просецању путова ових, колико је могуће, мање штете причинило, и будући да општине нак-наде давати имају; то да се при планирању просецања путова, у ком покрај издигнира правителствена полициј-на власт учествовати има, позову и дотичне општине, да одабраше кметове своје на лице места изашлу, који ће личним познавањем положења местних, као и разних притежана почасних, у опредељењу правца просецања овог подешно употреблени бити моћи.

(Решење од 7. Јунија 1852 год, В#423. 36ор. VI. стр. 113).

Даље додато је и ово:

Како у грађанском законнику §.§. 20. и 217. који на-ређују да правителство има подиуну накнаду дати при-ватноме за добро, које је оно за општенародну потребу и пољу тимо изложениа начином себи узело, није каза-но ко има решити ову подиуну накнаду, поставља се за-коно правило, да у случајима, где се правителствена политичка власт о накнади овој не би сама са господаром приватног добра споразумети могла, накнаду ову имају проценити вештаци и у случају, да која од обе стране и с проценом вештаца не би задовољна била, да је ре-шати има суд. —

(Решење од 15. Септембра 1855. год. В#1908. 36ор. VIII. стр. 80).

Види и закон о експропријацији 36. XIX. стр. 190.; закон рударски 36. XIX. стр. 86. §.§. 37. 38. 40. 41. 42

45. 48. 51. 52. 77. 78. и од §. 138 — 149.; закон о по-властници за грађење гвозденог пута од Пожаревца до Дубравце 36. XXIV. стр. 90. чл. 2. и Устав 36. XXII. стр. 72. чл. 99. тач. 14.

§. 21. Шта је ко дужан, оно дати мора. Ако не ће, суд ће га приморати.

§. 22. Ко има какво право, од чега зависи употребити га или не употребити. И ако га не може или не ће да употреби, зато само исто право не губи.

§. 23. Које право, ономе и све ползе отуда проистичуће припадају.

§. 24. Ко право како ужива, мора и бреме с њим скончано носити. Више учасника пра-ва једнога дела равномерно и бремена с њим скон-чана, ако законом или уговором или самом природом није противно опредељено.

§. 25. Што није ничије, оно припада ономе, који први то заузме и себи присвоји, ако са ште-том другога скончано није, или закон нарочито не-забрањује.

§. 26. Што је свачије, оно сваки има право и уживати, нити неко може право имати другога од уживања искључити.

§. 27. Што је чије, онај има право располагати с оним.

§. 28. Твоје право можеш и другом уступити, и то зависи од твоје добре воље, која се у сушњи не предпалаже, но мора се доказати. Самовољство, сила и превара никоме не помаже.

§. 29. Што ко сам нема, оно не може ни другојме дати; и тако нико не може другојме више права уступити, него колико сам има; као ни туђе.

§. 30. Ко уступи другојме право своје, разумева се, да је и све с њим скончане користи уступно.

§. 31. Ко другојме штету причини, дужан је зато накнаду учинити.

§. 32. Ако двојца или више њих једнака права имају, морају се иста тако употребавати, да једно поред другог и сва скупа у целости остати могу. Ако то није могуће, онда по количини једно другом треба да попусти; ако ли и тако не би могуће било, онда мање већем попустити мора.

§. 33. Права, која су за личност или особити чин или услов везана, с њиме заједно изчезавају.

§. 34. Друга права, која неограничено и безусловно као сопственост коме припадају, са смрћу или вољом и законом прелазе на другог.

§. 35. Закон ће одредити, да права због дуготрајањег неупогребљена на штету другог, престану и изгубе се.

ЧАСТ ПРВА.

О ЛИЧНИМ ПРАВИМА.

ГЛАВА I.

О ЛИЦИМА, И ПРАВИМА ЛИЧНИМ ПО СОПСТВЕНИМ СВОЈСТВИМА.

§. 36. Под именом лица (особе) узима закон свако човечије створење, било оно тек зачето, или рођено, мало или велико, било разумно или безумно. И сам збор и свезу више лица јединствених у призрењу права, која они у заједници имају, сматра закон као једно лице морално, као што је родбина задруга, општина.

§. 37. У смотрењу наредбе законе разлика се чини између младолетних и пунолетних лица. Пунолетка су лица она, која су двадесет прву годину живота свога навршила. Младолетна су пак она која двадесет прву годину живота јошт навршила нису, и таква су или мала деца, која јошт нису седму годину, или деца недорасла, која јошт нису четрнајесту годину, или деца дорасла, која су прешла четрнајесту годину, али двадесет прву годину јошт навршила нису.

§. 38. Пунолетњини држе се да су зрели, и они могу сами собом права своја држати, с њима руковати, и располагати.

§. 39. Младолетњини држе се за незреле, и они стоје под особитом заштитом и обраном закона. В. §. 59. и 77. грађ. поступка.

§. 40. Закони узимају у заштиту и оне, који су разума и слободне воље или са свим или од чести лишени, као што су згранути, бесомучни, луди, уманути.

В. Уредбу за с ума сиваште (35. XIV. стр. 24. §. 20. и 21.) и распис министра правде од 14. Маја 1863. год. 1842.

§. 41. Младолетњима се уподобљавају од чести и они, које суд за раскошнике прогласи, и који се на страни налазе, па им није могуће права своја заштитити.

§. 42. Тако и задруге или задружне куће и општине по својој природи и одношају земаљском имају особито право на заштиту закона.

§. 43. Дете зачето али јошт порођено, сматра се у призрењу права као да је и рођено, тако да ако се живо роди, добија сва припадајућа права, и та на другом пренаша, ако ли се мртво роди, сматра се као да никад ни зачето било није. Рођено држи се свагда за живо: ко се сумња и противно наводи, доказати мора.

§. 44. Српском житељу припада потпуно уживање грађанских права. Српско пак житељство, т. ј. грађанство или припада по самом рођењу или се

добија прирођењем: по чему су сви житељи српски, права грађанска уживајући, или рођени или прирођени Срби. Код рођених Срба прелази право грађанства с родитеља на децу по самој природи, прирођење пак добија се онда, кад би иностранца који пуних седам година било у служби државној, било у вођењу заната или земљеделију, или у каквом другом полезном занимању овде прошивео, и за све то време би поштено и сходно законима земаљским живео, неучинивши никакова злочинства. Иначе пак без опредељенога времена пребивања получаваће се право грађанства само особитим дозволењем Њаза са сагласијем савета.

Код овог параграфа додаје се уредба о прирођењу и одлуштању Срба из њихног отачаства која гласи:

1. Иностранца, који би зажелио право сажитељства у Србији имати и уживати, и тим начином придати се морају то својим путем и начином прибавити.

2. Шта се изискује, да иностранца грађанска права у Србији доче, определено је у закону грађанском §. 44. Овде се пак прописују правила за оне, који са израженом вољом и намером из иностранства излазе и у сажитељство српско прелазе.

3. Иностранца, желећи право сажитељства српског подучити и тако придати се, подносиће прозбу своју непосредно повечитељствунутрених дела, или ако би већ место пребивања у Србији имао, посредством свог начелства окружног. У овој доказаће своја кичества, своје морално владање, своје стање, имање и занимање, на тај начин, да вољчи уверење, које ће од повечитељства иностраних дела уредно утврђено бити.

да ће он у српско сажитељство приљен бити, како уредни одлуст из страног поданства донесе.

4. Ако такови иностранци од пошечитељства внутрених дела на прозбу своје речено уверење добије, то ће се он неможно постарати добавити уредни одлуст из страног поданства, који најдаље на једну годину дана од добавенога уверења пошечитељству внутрених дела донети мора, ако се с њим подловати жели; иначе ако на годину дана одлуст прибавити пренебретне, мораће прозбу своју повторително тога ради поднети.

5. Пошто пошечитељство предпоменути одлуст такови прима и о уредности истога увери се, одмах ће проситеља иностранца решењем својим у сажитељство српско пријети, и њему писмено сведочанство о томе дати, пошто исти следујућу заклетву положи.

„Ја Н. Н. Који сам досад поданик Н. био, слушајући у сажитељство српско заканим се Богом живим, да ћу као и други рођени Србци владајућем Књазу српском свагда веран бити, да ћу устава земаљског, закона и уредба савестно придржавати се, власти земаљске слушати и њима покоравати се, да ћу данак, дајинџа, и остала сва бремена земаљска, која се налагају буду, точно плаћати и носити; и све дужности сажитељу српском својствене пољно испуњавати. Тако ми Бог помогао, и тако да могу одговор дати на његовом страшином суду.“

6. Иностранци оваковим начином у сажитељство српско ступивши и сведјетелство о том од пошечитељства внутрених дела добивши дужан је неможно изјаснити се, коме окружију и којој општини приписати се жели ако већ копре не би гдегод у Србији постојано место пребивања имао, и то означао, како ће одма надлежном окружном начелству (за Београд управитељству вароши исте) упућен бити, које ће њега ако никакове уместне преломе нема, одмах оној општини приписати, и у сви-

сак сажитеља местних увести, иначе пак ако би се преломе какве показале, такове пошечитељству с изјаснињем својим поднети, и отуда решење сходно, по коме ће се владати имати, очекивати.

7. Ако би који Србци из свеле сажитељства српског жића и у страном сажитељство ступити захтељо, то ће такови пре свега постарати се, уверење од стране надлежне власти добавити, да ће он без сваке сумње у страном сажитељство приљен бити, како нуждни одлуст добије.

8. Са оваконим уверењем и кунно достоверним доказатељствама, да је он све дужности и обавезатељства како спрема правитељства, тако а своје општине, задруге, родбине и осталих сажитеља испунио, или иначе с овима поравнао се, он ће се надлежном окружном начелству молбено тога ради обратити.

9. Начелство (у Београду управитељство вароши Београда) почем се о истинитости његовог изложења увери, и убеди, које по онојојателствима моћи ће и средством расписа или средством новина чинити, достављаће то са достаточним својим извештајем пошечитељству внутрених дела, одкуда ће по том дозвољене очекивати по коме ће начелство проситељу одлуст, који ће се средством пошечитељства внутрених дела уредним начином од пошечитељства иностраних дела утврдити, из сажитељства српског дати, и њега из списка житеља српских денсати, који према оваконим начином из свеле отачаственог сажитељства излази, омет приватних обавезатељства, ако би се такова и после одлуста појавила, зато не ослобођава се.

(Уредба од 2. Маја 1844 В*603. Збор. II. стр. 300).

Даље додато је овде:

Да пошечитељство внутрених дела одсад нишог од оних иностраница који би пре истечења рока одредељеног у §. 44. законика грађанског тражили, да се у гра-

ђанство српско приме, и који би се, буди којим заслугама, особито службеним тога достојним учини, није не prima само по својој власти и по уредби од 2. Маја 1844. год. Вч 603.

СМ 494. у члело српских грађана, него да свагда за таковога учини најпре представљене ради подучења особитог дозвољена законодавне власти сходно §. 44. грађанског законика, будући да се наведеном уредбом од 2. Маја 1844. год. прописује правна само за оне иностранце, који су пуних 7 година у српској земљи проживели на после закеле из свог страног поданства иступити и у сажитељство српско прећи.

(Решење од 14. Августа 1851. год. ВМ639. Збор. VI. стр. 46.).

Додато је у правилима о бегунцима и заштићеницима у точки 7. ово:

Странци, који сада година под заштитом српском часно и поштено без прекидања проведу, могу и без однуста из пређашње своје поданичке везе на српско сажитељство положити заклетву, која им се из основаних узрока и одказати може.

Од ове заклетве изузимају се сви странци, који су пре 2. Маја 1844 год. у Србију напустили се, на ту и сада стално живе, будући су они по обичајном закону, који је дотде важио редовно прирођени.

(Решење тих правила садржавајуће од 29. Јануара 1860 год. ВМ171. Збор. XIII. стр. 5.).

В. и устав 36. XXII. чл. 49. 90. точ. 6.

§. 45. И иностранце овде живеће у призрењу права на њихову личност и сопственост односећих се узимају закони под савршену заштиту, у колико за уживање каквог особитог права не би по опредељењу трактата или земаљских устава нарочито српско грађанство изискивало се.

В. Уредбе за странце о вртежању непокретних добара (35. VI. 139. XIII. 90. и XIV. стр. 194.).

§. 46. Што год Србин са Србином у Србији предузимао буде, судиће се по овом законнику; што Србин са Србином у туђој земљи предузимао буде, судиће се такођер по овом Законнику, ако не докажу, да су стран закон пред очима имали, или ако код страног суда помоћи не потраже због законних следства у туђој земљи за њих провистичућих. Ако Србин са туђином у Србији посла имао буде, судиће се по овом Законнику, ако туђин не докаже, да су Србски закон у туђој земљи пред очима имали; ако на последак туђин са туђином у Србији што предузме, судиће се по овом закону у оном случају, ако би из тога закона следства у Србији за њих провистичала, а нарочита уговора немају, да су право своје на туђем закону основали.

§. 47. Уобште у свима случајима, у којима страна држава са Србима поступа као и са својима сматраће и ови закони иностранце као и своје. У случају сумње, мораће туђинац то доказати.

В. Распис о наследствима, која би странцима припадала, код §. 423.

§. 48. Туђинка за Србскога житеља удата добија са самом удајом сва права србскога грађанства, у онима случајима, у којима страна држава Србњина за њихног поданика удатој иста права даје; као што и Србњина за страног поданика удата сва права грађанства овдашњег губи, у онима случајима, у којима страна држава своју поданицу за

Србина удату својих права грађанских лишава. Жена из друге области Турске у Србију удата сматра се за овданшњу, као и што се Србинња у другу турску област удата у смотрењу права грађанства за своју држи.

§. 49. Србин ако се на страни налази, сматра се као *отсуствујући*, ако је место пребивања његовога познато; ако ли то познато није, држи се за *несталог*. И као такав не само не губи своја права, но долази под особиту заштиту закона.

В. §. 76. грађ. поступка.

§. 50. Ако такав нестали заступника права својих оставио и наместно није, дужан му је Суд ради обране права његових заступника или бранитеља поставити.

В. Примедбу §. 40.

§. 51. Кога је нестало, на га нема и не зна се за њега, а другоме би поради права својих за тим стало, да се зна, је ли жив или мртав, те би се тога ради суду јавно; онда ће суд таквога судски позвати, да дође, или да о своме животу известије даде. И на то ће му оставити рок од једне године дана. Овај рок ако без спавога гласа и трага прође онда ће суд таквога несталог прогласити за умрлога, и то у следећим случајима: 1) Ако је од његова рођена прошло 80. година, и од 5. година не би се за место његова пребивања знало. 2) Ако се за њега за 30. година ништа знало није. 3) Ако би се доказало, да је он у самртној опасности био

и од онога доба за 10. година се за њега прочуло није. Но ако би се такав и преко свега тога доцније појавио, он ступа у сва своја пређашња права само сваку отуда себи причињену штету или изгубљену ползу сам себи приписати мора.

В. Примедбу §. 49. и чл. 147. зап. о старатељству.

§. 52. Само онај, који преживи другога, може у овога права, на случај смрти њему припадајућа, ступити. Кад двојица заједно у пети тренутак умру, онда не може речи о пренашану права с једнога на другога бити. У случају неизвесности, држи се, да је онај пре умро, који је у ранијој опасности био; ако су пак у једновременој опасности били, онда се узима, да је млађи старијег, и мушка глава женску преживела; докле се год противно не докаже.

§. 53. Закони ови узимају и права житеља Србских и иностранца другога вероисповедања у заштиту, и допуштају им и уживање грађанских права у толико, у колико не би они законом нарочито ограничени били.

§. 54. Чланови једне родбине по разлици степена и одношаја, као и чланови задруге или задружне куће по природи својој, имају особита међу собом права, која ће се на свом месту определити.

§. 55. Под именом родбине (породице, фамилије), разумевају се предци са свима својим потоцима, били они у заједници или одељени. Они се зову међу

собом *род*; свеза, којом су везани, јест *сродство*, лица су пак таква сродна или сродници и рођаци. Ови могу бити у ближем или даљем сродству, по броју степена, у којима један од другог одстоје. Ово су сродници по крви; по бивају и постају сродни и по браку, које се сродство зове тазбина; и то је сродство између мужа или жене са сродницама женина или мужевља рода по крви.

§. 56. Степен сродства између два лица било у правој било у побочној или косој линији одређује се по числу лица од једнога претка рођених, тако да су два лица у оном степену сродна, колико лица има, небројених првога претка, следователно мање једнога.

То се исто разумева и о тазбини. — Усвојени за сина или кћер како ступају у сродство поочима и домајке своје одређује се на свом месту.

В. §. 136. овог законика и др. о усвојењу туђе деце.

§. 57. Под задругом или задружном кућом разумева се више лица пунолетних самих или са својим потомством у заједници живећих. Они су у одношају међусобном задружни. Где таква заједничкога живота нема, зову се инокосни.

К овом параграфу и §-у 507. додато је ово:

Истана, да се у §. 57. граф. законика, где је реч о задруги као једном моралном телу, одређује, тако, да се задруга састоји из више пунолетних или ожењених глава, које тако у строгом смислу и постоје, али зато никде није назначено нити забрањено, да после смрти овакових глава пунолетних не може код потомства тих-

новог задруга се наставити. Шта више и кад би баш законом такво што одређено се, олет ако би се уговором или тестаменталним расположењем другојачије што наредило, ово би постојати морало у смотрењу задружног одношења и код малолетних. А овако то постојати морати више, што закон у овом прирењу не само никаквог противног одређења не чини, по шта више јасно изражава да задружна права и одношења и онде постојати могу где нема више пунолетних или ожењених глава, као што §. 507 (где је реч о задруги у смотрењу наследствених права и одношења) без сваког прирења на задружна лица одређује овако: да је задруга онде, где је смеша заједничког живота и имања.

(Указ од 16 Маја 1845. год. Вр703. 36бр. III. стр. 37).

§. 58. Задруге сматрају се у прирењу спољних одношаја као једно лице морално, и уживају у сву сва права као и инокосни. Задруга може у себи закључавати права инокосности и родбини припадајућа. Инокосност разрешава одношаје задружне, али не родбинске.

§. 59. Општина једна сматра се у прирењу приватних права као једно морално лице, коме сва она права припадају, која јединственим лицима, у колико то по унутрашњем устројству не би се особито одређило.

В. закон о устројству општина (36. XIX. ст. 1. чл. 35. и 66).

ГЛАВА II.

О правима и дужностима супружника.

§. 60. Права и дужности супружника проистичу из брака, који се између два лица разнота пола закључује и венчањем средством свештеника по пропису православне цркве свршује, почем се она пред два или три сведока изјасне, да желе неразлучно живети, заветујући се у једно на вековечиту љубав и неварушиву верност.

Код овог параграфа и §.§. 32. и 39. има ово решење.

Бракови између житеља српских у којима би ма која страна била православне источне вере, само су онда пуноважни, кад су чрез надлежног свештеника православне вере благословени, и у надлежне књиге венчаних при православним црквама установљене заведени.

Деца у смешаним браковима рођена, биће крштена у православним црквама, и таква крштена биће завођена у протоколе крштених, при православним црквама постојеће.

Парице брачне у смешаним браковима, т. ј. где је ма која страна православне вере, снадају под надлежност земљских православних духовних власти.

(Решење од 9. Септ. 1853. год. В% 859. Зборник VII. страна 80).

§. 61. Пре венчања бивају обично разговори и договори између младожење и девојке, и његова и њенога рода, са уговарањем поради брака, у који су ради ступити; а покрај овога или за овим бива обележје, дарови и уздарје.

§. 62. Разговори ови и дарови немају истина никаква следства на брак, ако се не би закључно; но овако даривани не могу с другим лицем у преговоре брачне унестити се, док примљени дар остунајућа страна не врати.

§. 63. За тиа следује прописани испит, који бива пред својим свештеником, одређеним од духовне власти начином.

§. 64. И овако учињени испит остаје снажан, нити која испитана страна у нове преговоре брачне унестити се може докле, докле се духовном влашћу својим путем од овога испита не разреши.

В. §. 127. устројства духов. власти 36. XV, ст. 203.

§. 65. У случају одустајка невинна страна добија трошкове поради брака учињене, и накнаду за претрпљени уштрб потраг.

§. 66. Натерати се она страна, која одустаје, да мора у исти брак ступити, ако драговољно не ће, не може.

§. 67. Ако су обе стране невинне, онда свака своју штету носи.

§. 68. Из којих узрока црква брак и венчање законом забрањује, из ових истих, ако би се пређе појавили, не могу онаква лица законом испитивана бити; ако ли су испитана, испит нити не важи, и крива страна не може од друге одуставне накнаду за причањену штету тражити.

§. 69. У брак законом ступити и венчани бити не могу:

а) Ако човек жену венчану и не по закону пуштenu, или жена мужа не пуштена по закону има.

б) Ако младожења није навршило 17. а девојка 15. годину, осим случаја разрешења од надлежног Архијереја учињеног.

в) Без иштава и допуштења очина или материна или турског, осим по полушеном дозволењу од надлежне власти у случају навршене 18. године момка и девојке.

г) Који су неспособни и невољни за дужности брачне.

д) Луди и бесомучни.

е) Отмицом натерани ако ослобођени нису, или ако су заплашени и страхом напнани.

ж) Ако је преваром друго лице подметнуто.

з) Злочинци на робију или заточене осуђени за време казни.

(Измена од 5. Јануара 1862. год. В.Ж. 14. Збор. XV. стр. 1).

и) Између Хришћана и нехришћана

ј) Између сродника у степенима црквом забрањеним.

к) Који су због браколоства међусобног, и свом супругу о глави радења осуђени.

Код овог §. додато је ово:

Но како је народна скупштина 17. Септембра 1859. год. предложила да у напредак у овим случајима, где девојка одбегне за момка, примирителни судови у судјејству с надлежним свештеником, кога ће дужност бити најпре испитати да између момка и девојке не постоји сродство, дају допуштење за венчање; то је законода-

вном влашћу §. 69. тач. в. тако објашњена да се унапредак под надлежном влашћу о којој ово одређење закона говори, разуми примирителни суд.⁶

(Решење од 24. Окт. 1860. год. В.Ж. 194 Збор. XIII. страна 152).

§. 70. Има и других узрока, који ако се догоде, остављена страна не може никакo тражити накнаду штете због испита проузроковане, као:

а) Ако се приметити особити сајуз и наклоност к другоме лицу.

б) Због трудноће од другог.

в) Због блудног и развратног владања.

г) Због јавно познатог и освештеног нијанства.

д) Због приљепљиве опасне болести.

е) Због дугог одлагања венчања.

§. 71. Ко покрај живе жене законе другу узме, и венча се, мораће ову другу одустити: која, ако то није знала, добија накнаду за све трошкове, за унутрб и срамоту подиешену. Преко тога муж поднада под суд и казну, као што ће и свештеник, ако је знао, па венчао, или је могао знати, да је употребити пристојну пажњу⁷, или ако прописани ред набљудавао није, духовној власти зато одговарати.

В. крив. зак. §. 203. и 135.

§. 72. Ако младожења при венчању није био навршило 17. а девојка 15. годину, онда ће снага овог таковога брака иснот ових прописаних година власти духовној допешенога, зависити од опронтаја Архијерејског. А свештеник венчавши ако је

знао, да нема прописани за брак година, долази под суд, као и сами родитељи, и други, који би свештеника преваром на савршење венчања овзкових лица навели.

В. крив. зак. §. 136.

§. 73. Ако свештеник без допуштења родитељска или турска венча момка и девојку пре навршене њихове 18. године, брак истина стоји, но свештеник овакав подпада под одговор суда духовнога због ненаблудаваног прописа.

В. кр. зак. §. 141. тач. 2.

§. 74. Брак са бесомучнима и лудима нема сила ни важности и престаје као да није ни био; а свештеник са знањем такве венчавши пада под суд и казну.

В. кр. зак. §. 137.

§. 75. Брак са оним, који је неспособан и немоћан био дужности брачне извршивати, престаје и уништава се, пошто се онаква неспособност савршено осведочи, као да није ни био. Свештеник таквога венчавши под одговор не долази: јер нити је дужан, нити му се пристоји, у такав брак упуштати се.

§. 76. Ако свештеник силом отету и неослобођену или великим страхом приморану девојку венча, такав брак престаје, као да није ни био, свештеник венчавши, кум и стари сват падају под суд и казну, а тако и отмицари казниће се строго за учивену отмину као преступници.

В. кр. зак. §. 138. —

§. 77. Преварен, који је друго желео, а друго му је лице подметнуто, није дужан задржати га. Ако се не тужи, но се својевољно склони, нека му буде, и брак нека је тврд. И ако дознавши да је друго лице, он непрестане, но у дужности брака заостане, да му се после тужба не прима, почем је знао и драговољно се склонно.

§. 78. *Са злочинцем на робију или заточење осуђеним за време казне закључени брак има право неопта страна заштевати да се разреши, и нахвата ној даде. Свештеник долази под одговор судски.*

Измена од 5. Јануара 1862 год. Збор. XV. ст. 1; в. и §. 140 крив. поступа.

§. 79. Брак између Хришћана и нехришћана нема силе ни важности, и уништава се као да није ни био. Свештеник пак венчавши долази под одговор и подпада под казну духовнога суда.

§. 80. Брак између сродника у степенима првом забрањенима, ако је са знањем, престаје и уништава се, и они, који су знали, долазе под одговор и казну соразмерну дужности преступљеној и близости степена сродства. Ако ли је у незнању закључен, онда се суиружинци од заједничког живота одмах разлучавају, и снажност таковога брака зависне од разрешења Архијерејског.

В. крив. закон. §. 139.

§. 81. Брак између оних, који су због браколомства међусобног, или тога ради што су суиругу о глави радили, осуђени били, престаје и уништава се као да није ни био.

§. 82. Брак са оним, који је са другом испитан, или брак са девојком под претеном за другога стоји у својој сили и важности. Испит пак речени пада и разрешава се, и страна постојана заоставша добија подуну накнаду за трошкове учињене и срамоту нанесену.

§. 83. Пре венчања дужан је свештеник парохијални момка и девојку начиниом од духовног начелства прописаним у три једво за другим следећу празнична дана у цркви огласити или највестити, т. ј. јавити хришћанима поименице, који се момак женити, и коју невесту за сунругу узети намерава, ако не би иети заручници од свог Архијереја од огласа опроштени били.

§. 84. Они заручници, који би у цркви парохију са стране дошли, нити ће моћи испитани нити оглашени бити, докле се не би онде постојано станили и докле не би на њихове из пређашњег места пребивања набављене довољне писаре од духовне власти надлежно одобрење последовало.

§. 85. Сваки, који би за какву препреку, која би оглашеном браку пренону чинила, знао, дужан је то надлежном свештенику без одлагања јавити.

§. 86. Ако би се за време учињенога оглашења, или и после при самом венчању открила каква правилна препрека, која би заручницима забрањивала у брак ступити; то ће свештеник престати од савршивања брака, и јављаће случај такав својој духовној власти.

§. 87. Свештеника на савршивање брака правилима црквеним недозвољенога натеривати, или иначе приморавати да се нико не усуди; и који би то чинио, подлећа ће строгој казни.

В. крив. зак. §. 207. а.

§. 88. Брак не може законом закључен бити без узajemног и непринуђеног сагласија сачетавајућих се лица; зато родитељи и сви други децу и млађе, ступити у брак против њихове воље да не принуђавају које се нарочито под одговором строгим забрањује.

§. 89. Отимање девојака ради ступања с њима у брак сматра се као преступљење, које ће се строго и казнити.

В. крив. зак. §. 200.

§. 90. Ако свештеник немајућа Архијерејског опроштаја пренебрегне огласити, па би се после венчања појавиле преноне неопросне, онда брак пада и уништава се, а свештеник долази под одговор и казну; и сами заручници, ако им је пренона позната била, као и сведоци при венчању, ако су за њу знали, долазе под одговор и казну; ако ли се код духовне власти пренона опростима покаже, брак остаје по добивеном Архијерејском благослову у важности, а кривци долазе под одговор.

В. кр. зак. §. 141. тач. 1. —

§. 91. Закони брак свршује се у цркви, у време црквом зато прописано, пред два или три сведока заједно са обручењем, и у свему сходно правилима и обредима православне цркве. Само по нужди може

се венчање изван цркве свршати на другом пристојном месту.

§. 92. По венчању дужан је свештеник сваки брак у књигу венчаних увести, забележивши име и презиме венчаних, њихових родитеља, и кума, њихово стање и место обитавања, дан венчања, с додатком, који им је брак и са потписом свештеника који је њих венчао.

В. Приредбу §. 60. и 92. — и §. 142. 143. и 144. гр. законика.

§. 93. Брак законим начином закључени, осим смрти једнога супруга, којом сам по себи престаје само се из особитих важних црквом прописаних узрока уништити, или развести може. Ови су узроци у књизи Кормчији, која духовним властима за управу служи, наложени, од којих се овде наводе:

А) Узроци, због којих се брак уништава:

1) Ако је у време венчања муж имао живу жену нераспуштену, или жена живота мужа нераспуштенога.

2) Ако момак 15. или девојка 13. годину у време венчања навршила није.

3) Ако је брак учињен са бесомучнима или лудима; на захтевање неistine стране.

4) Ако је са неспособним и невољним за извршавање брачне дужности; на захтевање друге стране.

5) Ако је са девојком отетом и неослобођеном или неодољивим страхом примораном; на захтевање приморане стране, или њених најближих.

6) Ако је друго лице подметнуто, и неиста страна докаже, да знати није могла, и да је одма, како је дознала, тужила се.

7) *Ако је са злочинцем на робију или заточење осуђеним закључен брак за време казни, на неиста страна захтева.*

Тако исто ако је брак закључен с лицем, које је учињито злочинство пре брака или је после овога за исто осуђено на робију или заточење, ако неиста страна захтева.

Измена и допуна од 5. Јануара 1862. год. (36. XV. 1).

8) Ако је између хришћана и нехришћана закључен брак.

9) Између сродника у степенима црквом строго забрањенима.

10) Брак између оних, који су супругу своје о глави радили, било пре, било после пресуде тога ради над њима изречене закључени.

§. 94. Б) Узроци, због којих се брак разводи:

1) Прелубодејство доказано, којим је верност супрушка нарушена.

2) Радење о глави своје супругу и дејствовање свиреним и убитачним средствима против живота његовог; као и онда, ако је само знала једна страна о таквом злом умисљају и дејствовању другога против живота супруга, и открила није.

3) Злочинство супругом једним уапшено, због којег је казна узаконена и судом над њим изречена на робију или заточење дужи од 8 година, ако неиста страна за време док те казни трају ниште развод; а ако га за то време не ниште остаје брак у својој сили.

Измена од 5. Јануара 1862. год. 36. XV. стр. 2.

4) Ако једна страна од хришћанског закона одступи.

5) Пензвестно, или злоковарно отсуство.

§. 95. Ако би који супруг или у робство пао, или би по своје делу са знањем власти куда отишао, па би га нестало, нити би се доказало, да је са злом намером супруга свога изневерити куда тумарао, онда ће оставши други супруг тек по истеку пуних 6 година од времена отсуства друга свог моћи дати молбу духовноме суду поради разведења брака свог, који ће суд, почем и средством новина, и иначе средством земаљских власти отсуствујућег потражи, и овај се за једну годину пенаће, нити му се јави или предстане, и разведењу брака приступити, и остављеној страни дозвољење за други брак дати. Но при свем том ако се после оваковога дозвољења и закључења другог брака супруг отсуствујући поврати, има власт друга свога, ако хоће, у брак узети, ако ли не ће, а он добија дозвољење са другим лицем у брак ступити, као што ће то у првом случају добити и овај, који је иначе невин наставши се са супружником овога у брак ступио, и с њим живео.

§. 96. Ако ли који супруг, без знања и допуштења власти, из отачинства побегне, и незнају куда тумари, или шта више и довољно буде причине уверити се, да је с намером друга свог изневерити удалио се, онда ће оставши супруг у првом случају по истечењу 4. године, а у другом после 3. године

од времена овог удаљења моћи дати духовној власти молбу поради разведења брака, који ће суд, почем одсуствујућег и преко новина и преко земаљске власти потражи, и овај му се за једну годину не јави нити предстане, баш да би се место његова задржавана знало, и разведењу брака приступити, и оставној страни, ако се докаже да је невина, и супругу своје узрока к удаљењу његовом није дала, дозвољење дати у други брак ступити; нити ће противна страна, ако би се после тога појавила, овај брак нарушити и друга свог на траг захтевати моћи.

§. 97. Ако се жена у случају оваквог отсуства мужевља без набљудавања ових правила и без допуштења власти преуда, и муж се први после појави, онда муж њу ако хоће, узима на траг, или на своје захтевање, ако се невин нађе, он се од истога брака разводи, и добија право на ново жени се. То бива и са мужем, ако би му жена у ропство пала, или онако одсутствовала.

§. 98. У случају узрока за развод брака свагда ће се стране свом свештенику пријавити, који ће дужан бити, њих примиривати, и ако у том не успе, Протојереју оног окружја упутити. Овог ће дужност бити, у трипут, и то не једно за другим, но у неком саразмерном растојању времена, примирење међу њима покушавати, опоменувши их како на свечано обећање при венчању узајамно дано, тако и на жалосна и штетна средства развода.

брачног. Ако их и он не презири, то се онда упућују с тужбом на духовни суд, који ће и сам најпре примирење покушати, па ако не успе, тек онда о разводу судиће, пошто сви докази тога ради наведени буду.

§. 99. Сва дела спорна у смотрену брака припадлеже суду духовном, а тако и парнице поради ушњенега и развода предузимаће се, распраквати и решавати од суда духовног прописаним тога ради редом и начином.

В. примедбу код §. 66. и 92. овог законика.

Код §. 99. (па овом месту изложено је и објашњење §§. 65 и 82) има ово решење:

Да духовна власт и у парницама одступања од намерног брака по учињеном духовном испиту, а и у другим брачним парницама онако, као и у парницама нарушавања или развођења брака, по аналогiji члане 3. чл. 16. устр. духовних власти*, а § 100 грађанског законика пресудом својом определи само припада ли, и којој страни припада накнада за учињене трешкове, и односно за срамоту нанешену јој, а количину ове њом досуђене накнаде да после грађански суд определи.

(Уредба од 4 Јунија 1851 године ВМ 533. Збор. VI. стр. 22.)

Даље задато је ово:

Уредбом више наведеном од 4 Јунија 1851 год. ВМ 533. наређује се, да у свакој парници, наведеној по прилици одступања од намерног брака по учињеном духовном испиту (§ 65) а и у другим брачним парницама (§. 82) онако исто, као и у развођењу брака духовна власт има определити само припада ли, и којој страни при-

* Ово је устројство укинуто и замењено овим у 36. XV. па ст. 204.

пада, накнада за учињене трешкове, и односно и за срамоту, од прве стране нанешену јој, а количину ове накнаде после да грађански суд определи. По у речи стојећим §§ 65 и 82 треба парнично имати у виду два случаја: али је ту главна ствар тербе и суда: нарушени брачни уговор, који је своју важност добио од учињеног духовног испита, и по томе како у случају првом, где је сиреч једна страна од брачног уговора одступила, тако и у другом, где је једна страна одступила овде од свршеног брачног уговора, тамо већ с другим лицем и у брак ступила, који се због тога не нарушава, духовна власт има само наследити, и пресудом својом определити, је ли ова, од брачног уговора одступивша страна, крива, и припада ли од ове прве стране оној остављеној неважној страни накнада за учињену јој штету, све сходно § 65. или 82. како је сиреч уговор и испит брачни, или као у првом или као у другом случају нарушен, а грађански ће суд по томе после количину те накнаде за штету и срамоту определити.

(Решење од 21 Децембра 1851 ВМ 1102. Збор. VI. страна 78.)

В. уредбу која постоји за брачне парнице између римокатолика и лутерана који су српски поданици, и која гласи:

„Да се општа грађански судови не само за праву брачних парница, но и за сама питања о важности или разводу брака, за лица неправославна, одреде те да они по постојећем судореду и поступку за грађанске парнице прописаном, не само и та питања ислеђују и суде, но и пресуде о њима гласеће, по незадовољству стране великом суду на решење и пресуђење поднесе; а што се материјалног закона тиче, међу тим, док се нарочити закон не прописе за католике у духу прве католичке, а за лутеране у духу њихове цркве, да судови наши суде у речи стојеће ствари по основама, примље-

ним у законима оне цркве, којој супрузи припадају; а ако је брак смешан, по законима оне цркве у којој је брак благословен, где би из год стране закон своје цркве аутентично саме показати могли, а иначе, где те стране не би биле у стању учинити, или у случају сумње, да се обраћају повечитељству правосудија за настављење, које ће се за то имати са управом просвете споразумети, која ће и онако моћи преко свештеника додатне вероисповеди не само закон цркве за даљи случај стојећи, по и за објашњење смисла њеног прибавити. У осталој разуме се, да они смешани бракови, где је ма које лице православно, и којима особено законодавно наређење постоји, под ово наређење не спадају.⁶

Уредба од 7. Децембра 1861 год. ВМ2444. Збор. XIV. ст. 202.

В. и закон о правним властима §. 45. тач. 4. 5. и 6; и §. 127 и 167. (Збор. XV. ст. 174).

§. 100. За вреже грађана парнице брачне дужност ће бити суда духовног напред одредити, припада ли невиној страни пристојан ужитак, који ће се по могућству и имању мужевљу грађанским судом измерити. Такође ако би деца било, постараће се о привременом њиховом издржавању и васпитању.

В. закон о правним властима §. 148 и 151. Збор. XV. стр. 209.

§. 101. У случају, ако су обе стране под крицом, или једна не добија доштење да у други брак ступи; ако ли је једна страна невина, њој ће се дозволити ступање у други брак. Невиној страни пресудиће се сва корист брачне по закону, по природи брака, или по уговору њој припадајуће.

§. 102. Разлучење само од заједничког живљења, које би се по нужди и на дуже време са ужитком или без ужитка одредило, сматра се као и други покушај примирења између супружника, који, ако би се опет саставили, јављају то само своме свештенику, а овај исто доставља својој духовној власти.

§. 103. На развод брака не могу супружници уговора чинити, нити се на уништење или разводење, ни привремено, сагласити могу. По почем је тужба за развод дава или пресуда изречена, могу се у призењу имања свога, ако с њим неограничено располагати могу, као и ужитка и издржавања и васпитања деца поравнати.

В. §. 94. и 855. овог законика, и §. 157. закона о правним властима (36. XV. ст. 211).

§. 104. Она страна, којој је као невиној дозвољено да у други брак ступи, моћи ће то без сваке преноне по закону чинити.

§. 105. Жена разведена или пуштеница ако је трудна, не може пре порођаја, иначе ако је трудноћа неизвесна, не може пре завршених 9 месеца после развода, преудати се; осим ако по сведошци вештака на суду докаже, да трудна није, у ком случају по истеку 6 месеци моћи ће у други брак ступити.

Код овог §. има ово тумачење:

Удовица, која би се по смрти свога мужа на скоро преудавати хтела, може то чинити и у оном случају, ако би од умрлог мужа трудна остала, само ако и женица

то пристаје о чему ће се пред месним кметом и свештеником писмено начинити и свештенику на чување предати. Ако би трудница некаквица била, а удовица би се хтела пре 9 месеци од смрти мужевље преудати онда се мора визитирати од месних бабица, или ако тневних у месту нема од других у месту вештих старих жена, о чему ће се такође пред месним кметом и свештеником писмено начинити, да које се има и жени потписати, које ће се писмено свештенику на чување предати. Како у једном тако и у другом случају свештеник ће ова писмена у вичити, зато начинени, протокол заводити, који у случају догодише се расире о фамилијарном положењу детета, може за доказно средство послужити.

(Решење од 22 Октобра 1859 год. В. № 4863 Збор. XII стр. 73).

§. 106. Ако ли жена не дочекавши да истече процесно време преуда се, брак ће задржати своју снагу, но она се лишава свију оних користи, које би од пређашњег мужа по разводу, и престанку брака имала; а муж, који такову узме, губи право захтевати уништење брака из узрока прејебрачно женине трудноће. И ако би се у случају рођаја детинца сумња родила, да ли није у првом браку зачето, мора се исто дете и његова права средством заступника или браниоца под заштитом и обрану закону узети.

§. 107. Што се год са намером и одређењем брака слаже, оно све припада супружницима као права и дужности, нити се шта противу личних права уговором определити може.

§. 108. Оба супружника дужна су љубавно међу собом и нераздвајно да живе, дужности брачне пришавају, једно другом верни буду, пристојно једно друго предустегају, и у сваком случају у помоћи буду.

Код овог параграфа има ова уредба о одбеглим женама:

1. Никоже није слободно у своју кућу примити од мужа одбеглу жену, осим њених родитеља, сродника, или месне власти, па и они дужни су одмах, или најдаље други дан, јавити за такав случај полицајној власти и ова да и њу и мужа јој без одлагања упути надлежном парохо ради прописног мирена и даљег поступка.

2. Онако се има поступати у сваком, било првом било другом, или ком му драго случају одбеглава жене од свога мужа.

3. Конвенторијална пресуда, која би гласала, да се одбегла жена или вратити мужу брачно с њиме да живи има точно и без сваког изговора од одбегле жене извршена бити, и у случају ако не послуша имају је томе слањати и духовне и мирске власти, и то саветомљем, поучавањем, понаривањем, докде она поприност оваког савета не увиди и не склопи се да брачно с мужем живи.

(Уредба од 6. Фебруара 1857. год. В. № 212 Збор. X. страна 11).

§. 109. Особито пак муж се сматра као глава и старешина куће и родбине, и по томе је његова дужност поглавито, кућом и имањем управљати за надржавање своје супруге по могућству старати се, њу од сваке напасти бранити, и на сваком месту заступати.

§. 110. Супруга пак дужна је мужа свога слушати, наредбе његове извршивати, за њим вћи и

где он за добро вађа, с њим онде живети; њему по силама својим у отправљању домаћих послова, у прибављању, а нарочито чувању имања припомагати на кућевни ред и чистоту pazити, и нарочито децу намиривати, у чистоти и благонравности обржавати их и чувати.

§. 111. У случају ако би супружници у задрузи живели, поглавно припада право кућом и имањем управљати, и о издржавању старати се, старешини кућном, који је у договору са пунолетним задругарима дужан о кући и кућевним пословима бригу водити. Кућу пак и кућевне послове у реду држати и чувати, припада нарочито старешини, коју су дужне у том прирецу остале ма и пунолетне у кући њене слушати.

ГЛАВА III.

О правима и дужностима родитеља и деце.

§. 112. Деца или су *брачна*, или *законбрачна*, или *усвојена*; и по тој разлици имају различити вид и одношај правично према родитељима и хранитељима својим.

§. 113. Брачна су деца сва она, која се у законом браку роде. За такву сматра закон сву ову децу, која се после 180. дана од дана венчања, или

за 300. дана после смрти мужевље, или коначног развода брачне везе, од законе супруге роде.

§. 114. Кад је дете овако у законом браку рођено, отац не може о законности његова рођаја посумњати, нити се детета одрећи, осим јединога случаја, ако јасно докаже, да за време закона одређенога рока од 180. и 300. дана није му могуће било телесно смешње са супругом својом имати. Ни сама супруга признањем својим не може такво дете лишити законних права према родитељу своје. Ни само доказано блудочинство супруге ништа противу брачности детета не помаже.

§. 115. Родитељи, под којима се разумева отац и мати, били они иновосни или задружни, дужни су деци својој бити и хранитељи. Они треба да се старају за њихов живот и њихово здравље, да их хране и одевају, да им тело снаже и подижу, васпитавају и душевне способности развијају, у закону Божијем обучавају и науком срце и душу облагорођавају, и у полезном труду придржавају, и тако за срећнији живот приправљају, и основ благостању њиховом положе.

§. 116. Ове дужности, које поглавно на оцу леже, ако би родитељи очевидно пренебрегавали на убитак среће деције, онда има власт задружни старешина, који је за добро владање и поредак кућана под одговором, пристојним начином, који ако не помаже, и самим судским путем, настајати, да они дужностима својим задоста учине.

§. 117. Ове дужности родитељске за издржавање деце трају доде, докле год деца не буду у стању сама себе издржавати. Закон за такав рок узима пунолетност, или навршену 21. годину код мушкараца, а код девојака удају.

§. 118. Расира супружника или и сам развод не ослобађава родитеље од њихове дужности спрам деце. Само у том случају потреба је неке дужности на оба родитеља разведена соразмерно поделити, тако, да ако се сами поравнали и сложили не би, закон уређује, да деца мушка до навршене четврте, а женска до навршене седме године под материну храну и негу спадају, а остала под очину бриту долазе; ако не би особите околности среће ради дечије другу наредбу изискивале.

§. 119. Све трошкове поради издржавања и васпитања деце дужан је поглавито да отац носи, а после њега мати, за њом дед и баба од очине стране, а за онима стричеви, а после дед и баба од материне стране и ујци; осим ако нису у задрузи; у ком случају ако уживају имање у заједници дужан је старешина кући о издржавању свију старати се; и после она сву бригу поглавито носити.

Код овог §-а за децу, која немају имања; а немају ни ко би их по закону хранили могло, има овај пропис:

„Надлежни ономе, који старање о оваквом сирочету има које нема одкуд издржавати се, да се општини, којој у дужност спада издржавање таквога, а надлежној полицайној власти обрати, којој надзиравање над општином, над њеним испуњавањем своје дужности, трошковима

и рачунима припадлежи; по суду надлежни у таквом случају у споразумљењу са полицайном влашћу ступити и подјествовати да се нађе когод, да овакво сироче прими и издржава га из милосрђа хришћанског, или ако у целој општини не би се нико тако нашао, да сама општина о свом трошку негу издржава.

(Решење од 12 Јунија 1847 год. ВЖ 838. Збор. IV. стр. 32).

§. 120. Деца су дужна родитеље своје почитовати, и у свачему им послушна бити, и против воље њихове ништа печинити, нити предузимати. И тако нико нема власти децу туђу изгубљену, или одбеглу против воље родитељске задржати; но родитеља ће такву и помоћу власти повратити, шта више развратну и непослушну децу умереном домаћом казном кастиговати моћи.

§. 121. Што год деца под родитељском влашћу и њиховим управљањем прибаве, то родитељима својима прибављају, као год што наравно родитељи за своју децу имање прибављају, и њина остављају.

§. 122. Ако би пак деца осим родитељска управљања шта трудом, или поклоном, или другим законим начином стекла и прибавила, оно се сматра као њихова сопственост, премда до пунолетности под очину управу спада. И отац је властан приклад дечије сопствености употребити на њихово васпитање, главно над дужан је сачувати, осим особита случаја, ако би се потрошак тога за оснивање среће детвње изискивао, воје се онда са допуштењем суда издати може.

§. 123. Ово се све разумева о младолетњима, које родитељи издржавају и хране; иначе пак што год такви својим трудом себи прибави, оно је његово.

§. 124. Отац нарочито има власт да дете своје недорасло за оно стање живота приправи и васпитава, које он за добро вађе. Но почем дете одрасте и 14. своју годину наврши, и склоност к другом начину живљења у себи осети и покаже, може пристојним начином оцу да предложи, и захтева, да га на онај начин живота окрене и упути, за који способност и склоност има, које ако без успеха буде, моћи ће дете и самом надлежном суду молбу своју тога ради да представи.

§. 125. Обвезе, које би деца без родитељске воље учинила, немају никакве силе ни важности; осим ако их не би закони у особитом случају дозвољавали.

§. 126. Отац је дужан младолетњу децу своју у сваком случају заступати.

§. 127. Родитељи немају права искати од деце накнаду трошкова, на васпитање њихово учињених, ако би деца дошпије имања себи прибавила. Али ако би родитељи у немоћ или оскудост пали, деца су дужна њих пристојно издржавати и са потребама снабдевати их.

§. 128. Ванбрачно дете или копиле оно је, које је мати невенчана зачала и родила. За такво држи се и оно, које је истина од матере венчане у браку,

али пре или после одређенога законског рока од 180. или 300. дана (§ 113.) рођено; осим ако је недовошће, или је од оца за своје признато, или га се отац за 3. месеца дана судски одрекао није.

§. 129. Ванбрачно дете или копиле дужна је мати онако исто као и брачно држати, за његов живот и здравље старати се, њега добро васпитавати, и на пут вере и закона и среће наставити.

Код овог §. има ово решење:

Да ову ванбрачну децу, којима се родитељи не знају, општина издржавају.

(Решење од 24. Новембра 1854. год. Вѣ 1088, Збор. VIII. стр. 46.)

§. 130. Ко је отац ванбрачном детету не сме се истраживати, и доказивати, осим ако је случај одводења (§. 188. 189. казн. законика) или силовања (§. 191. истог законика) на би се време затрудњена подударало са временом одводења или силовања, а и то само на тужбу оних, којих се тиче.

Тако исто не сме се ванбрачно дете, на име кога другог, осим на име материно у иривне књиге увести, ван ако сам призна да је отац детету, и одобри да се оно на његово име у иривне књиге увесе.

(Измена од 7. Маја 1868 год. Збор. XXI. стр. 17.)

§. 131. Уз матер и после матере дужан је отац дете ванбрачно издржавати. А после њих дужна је кућа и родбина, у којој се таково дете роди.

§. 132. Ако су небрачни родитељи уједно и хранитељи детету, онда им пристоје сва права и дужности сирам небрачног детета и његова имања, као

и брачним. Иначе пак у свима правима према таквој деци пречи је хранитељ него родитељ.

Код §. овог додато је ово:

Да у случају где се наследници и уживаоци од прихода заоставшег им посмртног имања не би могли издржавати, а нашао би се ко, који би их примио, да их подиже и издржава до пунолетства њихог, или односно до удаје, под тим, да му се од посмртног имања, којим би руководио, једна част отуђи, и њему уступи, судови овакво отуђење и уступање сарамерне части посмртног имања хранитељу понеште деце одобравати могу, по свагда само онда, кад им то предложи тугори исте деце с обзиром да ће се и они о томе старати, да хранитеља према овима прихлепу на себе дужност испуњава, а пред тога, да ће за имање, које деца као наследницима преостаје, они нежестовати и чувати, да га хранитељ не управља.

(Решење од 17 Јулија 1851 год. ВЖ 487. Збор. VI. стр. 36).

§. 133. Небрачна деца не искључују се на уживања грађанских права. Права пак и одличја према оцу и родбини само онда добијају, кад се законом путем најпре за брачна огласе.

§. 134. Деца небрачна могу се законом учинити, и са брачном изравнати: 1) Кад би преврше брачне по гласу опредељења предидуће главе за уклониве оглашене својим путем уклониле се, и брак пређе ништаван бивши за важећи огласио се. 2) Кад би родитељи таквог детета доцније у брак међу собом ступили. 3) Кад би на заступање родитеља такво дете без штете трећег од више власти у одношаје права брачне деце поставило се.

§. 135. Само у случају ако се ванбрачно дете прописаним начином као законо и брачно огласи, добија и отац очевска права над њим. Иначе ово припада матери, или ономе, који га је хранио и васпитавао, или који га заступао буде (хранитељу или заступнику његовом), нити отац против воље матерне себи то присвојити може.

§. 136. Деца туђа, ако се прописаним начином усвоје, равњају се рођеној или сасвим или од части.

§. 137. Усвојити се пак могу на три начина: 1) Кад човек или жена узму мушко или женско дете место сина или кћери без свакога услова и изузећа, и онда је такво равно сасвим рођеном детету, и зове се *посинак* или *поћерка*, а родитељи *поочим* и *помајка*.

§. 138. Овако усвојено дете добија и име и презиме својих народитеља не губећи ни имена своје родбине, ступа у род њихов, и добија сва права, била она лична или уговорна или наследна, која и према својим рођенима родитељима и родбини има, и која с тим не губи, но и после задржава.

§. 139. Овако дете ступа под родитељску власт својих народитеља, и обвезано је свима овим дужностима, којима је према својим рођенима обвезано било. Оставља и крсно име својих родитеља, на слави поочимово и помајчино; које и у самој пунолетности задржава, ако му је и на вољу остављено прослављати своје крсно име.

§. 140. Посинак и поћерка морају бити барем 15. година млађи од свога поочима и помајке.

§. 141. Младолетно дете противу воље својих родитеља, ако су у животу, ако ли нису, противу воље тудора или заступника, не може се овим начином усвојити. И сама пунолетност не ослобођава дете од дужности саизвољење од родитеља у том случају исплати, које ако не добије, усвојење без судског опредељења нема силе ни важности.

§. 142. Ако се поочим или помајка у задрузи неподељени налазе, морају имати саизвољење од кућне задруге, т. ј. старешине, и осталих учесника законних у правима кућанским. Но ако они на то несаизвоље, могу они на то допуштење од суда захтевати, које ако им се и пак одрече, могу из задруге са својим делом иступити.

§. 143. Усвојити се може 2) са погодбом и на неке услове, који се или с родитељима младолетника, или с тудором и заступником и судом, или са самим пунолетником учинити могу. И права овога усвојења тумаче се од чести по изложеним горњим основима, од чести пак по природи посла и погодбе. У случају сумњивости прече је тумачење на корист усвојенога него усвојитеља.

§. 144. Или се 3) усвојити може без изјашњења првога или другог, и онда се такви усвојитељи сматрају као *хранитељи*, а усвојени као *храненици*, имајући само право на пристојно издржавање и пуцавање а не на име и остала права родбинска.

§. 145. За први и други случај усвојења свагда је пуздан писмени доказ, који ће свештеник и кмет, почем испитају, да ли је случај усвојења, и да ли какве препреке нема, потписати; и стране ће то свом окружном суду ради потврђења поднети.

§. 146. Ако би ко средством тестаента кога усвојити желео, то се онда сматра као једноставна воља поочима или помајке, за потпуну важност чега, изискује се још саизвољење друге стране, којим је оно условљено.

§. 147. Усвојење такво добија силу од дана потврђења судског, осим ако се не би стране другогаче изјасниле. И ово усвојење само се онда раскинути може, кад обе стране, које су утврдиле и закључиле са допуштењем судским, од тога оступе. И онда младолетно дете опет потпада под власт свога родитеља, који и за време трајања усвојења свагда остаје као паравни заступник права уговорних свога детета према поочиму или помајци.

§. 148. Овоме усвојењу подобно може се средством уговора без неправде и штете трећем учивене и *побратити* и *посестрити*. И онда се права побратима и посестрима по сили и изјашњењу учивена уговора мерити морају, у колико не би законим уредбама противна била.

§. 149. Од ових разликују се *по Богу отац*, *по Богу мајка*, *по Богу брат* и *по Богу сестра*, која само

једну свезу љубави и благодарности оснивају, а у кругу права грађанских никакве промене нечине.

§. 150. Како пунолетност детета настане, таи и родитељска власт престаје, т. ј. кад деца 21. годину наврше, онда мушко може изићи, из куће, и за себе на своју руку радити, нити га родитељи задржати могу, као што и оно не може се противити, ако га родитељи отуштају испод своје власти; такође и кћи од 18. године може се удати, нити јој родитељи забранити или на пут стати могу.

§. 151. Но ако би нужда изискивала, да дете и у пунолетности под родитељском влашћу остане, може га отац задржати; но ако би се дете суду потужило, дужан ће бити отац, узроке тога задржања навести и доказати, које ако учинити не узможе, губи власт родитељску. Узроци такви важни само се у недостацима телесним и душевним пољажу, и онаковим осведоченим поступцима, који показују, да дете без надзирања својим пословима управљати није кадро, и само на погибао своју и имања свога дела предузима. У тој случају остају таква деца под родитељском влашћу докле, докле се год ови узроци укловили не би.

§. 152. По деца могу пунолетност добити и пре законног рока. И ово бива, кад на захтевање малолетника, који треба да је 17. годину навршио, и његова родитеља, суд одобри. За важне узроке опредељује се: кад би мушко оженово било,

на своју руку кућу држало, занат или трговину уредно водило, или службу јавну са платом добило.

§. 153. Девојка још малолетна удата излази испод родитељске власти, и ступа у одношај супружничких права и дужности супруга свога и његове родбине или задруге. Ако ли би муж још за време малолетности њене умр'о, онда она остаје под родитељском влашћу мужевљих родитеља, у пређашњем одношају његове родбине; осим ако сама не би се тога одрекла; у ком случају опет поглава под власт родитељску својих родитеља.

Под овог параграфа додато је ово објашњење:

Законика грађанског §. 157. који гласи: „Заступник, ако скупа о личности и имању брига носи, зове се тотор, ако ли се само о имању стара зове се старатељ“ поставља јасну и разгледну разлику*) између тотора и старатеља и њихних односних дужности, по којој је једно старање над личношћу и друго над имањем малолетника а код законика грађанског §. 153 важе: „девојка, још малолетна удата, излази испод родитељске власти“ — говори он о самој личности удате малолетнице, који по даљем тексту истог §. ступа у одношење супружничких права и дужности супруга свога који се (§. 109) сматра као глава и старешина куће и родбине, и кога је дужност поглавито, за снабдевање своје сузруге са могућегу старати се, њу од сваке пакости бранити, и на сваком месту заступати, но по чијој сирти за времена њене малолетности, она до још даљем тексту реченог §. 153 наравно опет у смотрену саме њете личности своје, остаје под родитељском влашћу мужевљих родитеља, у

*) Ова разлика не постоји више по закону о старатељству (к. 36. XXV, ст. 19.) види чл. 112, 113. и 114. закона о старатељству.

пређашњем одношењу његове родбине; осим ако сама не би се тога одрекла*, у ком случају онет подпада под власт родитељску својих родитеља.

Што год дакле говори §. 153 о удатој малолетници говори он у одношењу и самој личности њеној, где се у оскудици или законој препреци родитеља, во самој природи ствари, и по грађанског законика §. 156. подразумева заступника, по §. 157. тугор.

Што се пак тиче другог одношења удате малолетнице, сиреч знања њеног, почем јој ово и необходимо нужној сигурности њеној §. 157 преко старатеља, или у случају њеног за времена њене малолетности обудовљена §. 153 преко тугора, у заштиту узима, и сила овога напаквим другим §. зак. грађанског не само не ограничана се, но и у приознатом интересу удатах малолетница не треба да се ограничава, предмет је овај истим § 157 савршено исцрпљен и само и полезном и јаснијем разумењу тугора и старатеља и практици објашњана се одношење њихно к удатој малолетници тим, да њима прицином упражнењу законом прописаних им дужности и права стоји у власти, ако у честитости и имању мужа удате малолетнице за осигурање знања њеног, §. 776 довољно јемства нађу во поуценом одобрењу суда, мужу, коме по §§. 766 767 и 771 уживање мираза женаног принадежи, поверити га.

Што год се пак овде о мужу говори, разумева се о мужу пунолетном; ако ли је муж надолетан, то за времена његове малолетности, малолетна жена у вoppersниј одношењима стова под власт родитељску или заступничку, свога мужа малолетног.

(Решене од 25. Октобра 1852 год. ВМ 1041. Збор. VI. стр. 210).

§. 154. Из важних и довољних узрока може се одредбом судском власт родитељска над децом од

ода и одузети. Такови би узроци били: кад би отац с ума сишао, и у зграпаило или лудило пао; кад би због учињена злочинства на дуже од једне године дана у тамницу допао; кад би се некуд степао, и за годину дана ни гласа ни трага му било не би; кад би он као расникућа, провалица и скитница судски оглашен био. Но ако би ове превоне престале, онда би и родитељска власт онет настала, и своју пређашњу силу добила.

§. 155. Ако би отац децу злоставио, или би их на зао пут живота упућивао, или заснигање њихово са свим пренебрегавао, то ће се моћи не само деца, и мати, но и сродници и старешине и добри људи суду потужити; и ако се нађе, да је тужба основана, таковоме ће се ону власт родитељска одузети, а за децу сходна наредба учинити.

ГЛАВА IV.

Тугорство и старатељство.

Ова глава, која обухвата §. §. 156. до 181. укнута је законом о старатељству од 25. Октобра 1872. године 36, XXV. стр. 17.

ЧАСТ ДРУГА.

О ПРАВИМА СТВАРИМ.

ГЛАВА I.

О стварима и правима на ствари.

§. 182. Под именој ствари разумева се у закону смислу све оно, што вије човек, или није лице, а на потребу човеку служи.

§. 183. Ствари, које на потребу човеку служе, могу се у разном виду сматрати, и по томе, ради јаснога појма и законе употребе, деле се на разне родове, који се овде одредити морају.

§. 184. Ако такве ствари у очи и остала чула падају, зову се *телесне*, као што је земља, кућа, виноград, воћњак, халат, плод, одело и пр. ако ли под чула не спадају, зову се *бестелесне*, као и право ловачко, риболова и пр.

§. 185. Ствари оне, које се не могу с једнога места на друго кренути, или преместити, а да се у својим саставним частима и изгледу не наруше, јесу *непокретне*. Које се пак у целисти својој могу преместити, оне су *покретне*.

В. и §. 51. и 52. закона рударског. Збор. XIX. 91.

§. 186. Ствар може по себи покретна бити, и опет у законом смислу као непокретна сматрати се

које бива, кад се или законом одредил или сам имаоц ствари уреди, да она као придодатак непокретној ствари буде; и онда се тавак придодатак као и сама ствар за непокретну ствар држи. Тако је припатак и прираштај, докле је год неопенљив од ствари, тако и све оно, без чега се ствар употребити не може, или је закон или имаоц за непрестану употребу ствари одредило.

Вада и §. 25. и 53. рударског закона. Збор. XIX. 92.

§. 187. Трава, дрва, плодови, и све што земља издаје, непокретно је добро, докле се год од земље не одвоји. И саме рибе у води, и дивљач у шуми постају тек онда покретним добром, кад се риба улови и дивљач ухвати или убије.

§. 188. Она храна, дрво, пића, стока лес и тежачки халат, и сви занатски или фабрични и ручкоделни халати, који су за обичну употребу ствари или домоводства потребни, сматрају се као њихов придодатак, следоватељно као непокретна ствар.

§. 189. И она се свака ствар за непокретну сматра која је са главном ствари скончана тако, да се без квара главне ствари од ње одвојити не би могла; тако су све куће и остале зграде и здања тако и све, што је у земљи укопано или узидано, или прилеђено или уковано, као: казани, узидани равони, и све, што је за обичну потребу целога одредено, као: ћерам, вабао, уже, ланац па бувару, и т. д.

§. 190. Права се сматрају као покретне ствари, ван ако нису са непокретним добром скопчана.

§. 191. Више ствари скопчаних под једним именом чине једну само ствар, и сматрају се као једно цело.

§. 192. Ствари које се могу употребити да се не потроше, називају се *непотрошне* које пак без потрошка користи обичне не чине, зову се *потрошне*.

§. 193. Којих се ствари цена испитати и одредити може по вредности других ствари, оне се зову *проценливе*, иначе су *непроценливе* или *безцене*.

§. 194. Кад се вредност једне ствари одреди, то се зове њена *цена* која је *обична* ако се узме обична корист по месту и времену у расуђење, ако ли се и друге особите околности, својства и удобности личне у призрење узму, онда постаје цена *ванредна*. Где друго што уговорено није, разумева се цена обична.

§. 195. Ствари оне, које ником не принадлеже, по које свакије бити могу по томе, ко их пре заузме зову се *пусте* или *ничије*. Ствари, које сви употребити могу, и нико никогд исклучити од њих не може, зову се *свакије*, као друмови, путеви, реке, обале река. Што је за општу потребу народну одређено, оно је *народно добро*.

§. 196. *Приватна* су добра она, која припадају појединим лицима. За поједино лице узима се и народ у скупу, и правителство у призрењу својих сопствених добара. Од ових се разликују

добра општинска која на употребу општине служе и *општинска каса* која на подмиривање општинских потреба служи.

§. 197. Права на ствари могу бити таква, да се само на ствар односе, не узимајући у призрење оно лице, чија је ствар, и та су права *чисто-стварна* која у себи закључују право државине (притежања), право баштинско (сопствености), право залог, службености, и наследства. Где се пак код права на ствари узима у призрење и лице, чија је ствар она су права *лично-стварна*.

ГЛАВА II.

О државини, и праву држања.

§. 198. Кад једну ствар држиш, и воље имаш задржати је код себе, и то zgodним знаком означити и показати, ти си држаоц или притежаоц такве ствари.

§. 199. Тако ћеш од покретне ствари, као новца, хране, марве и т. д. држаоц или притежаоц бити, кад то у рукама својим имаш, у својој кеси, врећи, у кући и т. д. и то држиш као своје, и то ће бити твоја државина. Од непокретне пак ствари, као куће и кућништа, ниве, и ливаде, воћака, винограда, баште, воденице и т. д. онда си држаоц

или притежаоц, кад заузеш, обележиш, као: заградниш, окрчиш, засадиш, израдиш и т. д.

Ако су ствари безгелесне, као права, онда ће држаоц или притежаоц бити, кад их уживаш у своје име.

§. 200. Државина онда је тврда, и има силу и важност, кад је правична т. ј. на праву основана, воје ће онда бити, кад туђа права с тим остају невредима, нити се парушавају.

Тако ствари које нису ничије, сваки слободно и правично заузети може. Ако ли су ствари туђе, без воље онога чије су, или без судске пресуде, или одредбе закона, не можеш их заузети ни правично држати.

§. 201. Кад једну ствар *правично* држиш, имаш права држати је, и другога одбити и искључити. Ако ли ти имаш право на државину или притежање, а други ствар држи, то силом ниси властан онога из државине избити и искључити, него ће од суда помоћи тражити.

§. 202. Где се распра о праву на државину дигне, па се сумња роди, онда се држи, да је на онога страни право, који управо ствар држи. Онај коме то драго није, и противослови, нека противно докаже.

§. 203. Који једну ствар држи као своју, незнајући да је туђа, онај поштено мисли, и јест поштен или савестан држаоц или притежаоц. Који пак зна или по околностима дознати може, да је

она ствар туђа, и њет је непушта, онај поштено не мисли, и јест непуштен или бесавестан држаоц или притежаоц.

В. Решење од 4. Августа 1852. год. ВМ646, по коме за несавесног притежаоца сматра се и онај који на своје име купи за неког страног поланика какво незоретно имање. Збор. VI. ст. 139). —

§. 204. При враћању и накнади разлика се чини по закону између савесног и бесавесног држаоца или притежаоца. Овај т. ј. савесни враћа ствар, па више ништа; за оно што је употребљавао, уживао, трошио или потрошио ствар није дужан одговарати; јер њему припадају сви плодови већ сабрани, и све друге уживане користи за време свога притежавања; шта више, њему припада и накнада за трошак поради обдржавања и веће плодородности учињени, у колико је с тим цена исте ствари порасла. Преко тога он има права и ону дену коју је за ствар дао, натраг захтевати. Овога свега призрења бесавесни притежаоц лишава се; јер он не само све изгубљено покрај ствари накнадити, но и ону корист, коју би први притежаоц имати могао, понунити мора по обичној процени вештака.

§. 205. Ако ли је бесавесни притежаоц јомте преко тога забрањеним или злочиним начином на државину туђе ствари дошао, онда ће по оној цени, коју сам притежаоц из особита за себе уважавања полагао буде, накнаду учинити дужан бити. У

призрењу пак особитог трошка за добро ствари учињеног сматраће се као онај, који се без налога и пуномоћства за туђу ствар заузео.

§. 206. Кад задружна кућа, или дружина заједничара, или општина једна, или и само правитељство што туђе држи, онда се савесност или бесавесност оних у призрење узима, који именованих држе, и који су зато задрузи и осталим заједничарима под одговором.

§. 207. Ако ко и савесно једну ствар држи опет од онога дана, кад је од правог притежаоца судски на враћање опоменут, сматра се као и бесавесни притежаоц, и одговара за све као и овај.

§. 208. Где год твоју ствар нађеш и познати можеш је потраг искати; и теби се твоје вратити мора. Али силом да не узимаш, осим ако није на обрани или на гоњењу. Иначе, ако ти други не пушта ствар, да га судом имаш ватерати.

§. 209. Кад се два или више њих препиру о томе, коме државина ствари једне припада, до пресуде причуваће је суд, или онај, чијим именом ко год ствар држи.

В. Уредбу о депозитима од 6. Новем. 1847. год. ВМ 1743. Зборн. IV. 143; Објашњење њено од 24 Јулија 1848. год. ВМ782. Зборн. V. 41. и додаток првој уредби од 28. Фебр. 1852. год. ВМ155. Зборн. VI. 86.

§. 210. Како ствар изгубиш или оставиш, твоја државина престаје. Али право зато не престаје, по стоји, докле год воља траје. Јер ако се ствар нађе,

или се такав (господар) на своје врати, опет државину добија, нити смета, што употребљавао и уживао није, осим случаја застарелости.

ГЛАВА III.

О својини т. ј. праву сопствености нарочито праву баштинском.

§. 211. Све ствари, добра и права, која србину принадлеже, јесу његова својина или сопственост, које ће рећи, да је сваки србин савршени господар од својих добара, тако да је он властан, ова по својој вољи уживати, с њима по вољи располагати, и свакога отуда искључити, наравно по пропису закона.

Код овог параграфа и §-а 872, 873 и 874. додато је ово:

„Да судови у будуће могу пренос дугом интереса непокретног добра одобравати и тачије потврђивати без питања интабулираног поверитеља, осим што ће суд дужан бити пре него што такву куцу изда у интабулациони протокол исто добро на име куца пренети с назначењем од кога га је куцо и назначити какви терети на њему постоје како би се они, којих се тиче могли код суда извесити, да ли и какви терети

на добрица кућна постоје, о чему ће суд и кућна кад му тапацију предао буде протоколарно извести.

Исто тако суд ће у интабулацијоном протоколу приметити, где је исто добро на име продавца интабулирано, да је то добро на другог и ког по имену с теретом прошао.

При оваковом преносу дугом оптерећеног добра, продавац добра, у колико је лично за дуг обвезан, остаје и даље за исти одговоран; но ако се он жели те одговорности ослободити и своје обвезатељство које спрам поверитеља има, на кућна пренети тако, да повератељ у будуће кућна интабулираног добра за свог дужника призна и вега од тог ослободи, то се он има с поверитељем и кућцем договорити на вако они утоде онако нека им буде.* (Решење од 24. Октобра 1860. год. В* 177. Зборн. XIII. страна 151.

В. и §. 17. прив. законава. —

§. 212. Право сопствености на пронаводе сила човечијих, и остале покретне ствари, које се силама човечијим придржавају, оснива се на самој природи, следователно већ је то законом природним определено; право пак сопствености на непокретна добра, као земље засађене и нарочито незасађене, обезбеђено је уставом земаљским и законом грађанским.

Ово право сопствености на непокретна добра, назива се *право бантинско*, или једном речју *бантинина*.

В. чл. 25. Устава. Зборн. XXII. стр. 52.

§. 213. Како год што су свахиљупа, тимари и зијаметри укинути у Србији, тако нити их има, нити се у напредак увести могу, по сваки је србин од свога добра (махала) савршени господар, или прави бантиник, у ком се законом обезбеђана и заштићена.

В. приредбу §. 212.

Сравни закон на повраћај земаља који овако гласи:

1. Сваки србин има право своју земљу засађену или незасађену, путем правде на суду тражити. И судови дужни су такве тужбе прихвати, ствар изићи, и обе стране преслушавши пресуду по правди изрицати.

2. Сваки садашњи притекатељ такве земље сматрати се мора као прави и савршени господар, нити се без суда и пресуде судске лиштити такве може. Који мисли да на ову или ону земљу јаче право од садашњег притекатеља за себе има, мора суду своју тужбу предати, доказима подкрепати, на пресуду изнечкивати и по њој се владати. Сам себи судија бити, и у силу без суда себе намиривати, да се под строгим одговором нико не усуди.

3. Као год што никакав закон нема силе повратне нити се по њему пређашња дела и права мерити могу; тако се и при овима тербама на повраћај земаља, она права и одношења у приредба узети морају, која су онда суштаствовала, кад се случај прилични догодио. И тако:

4. Што је год до почетка године 1816. кад је друга у Србији судија била, учињено или пресуђено, оно се сад судити не може и сматрати се мора као заста-рело; нити се тужба таква уважити, нити тужитељ у прво стање поставити може.

5. До године 1833. 26. Октобра кад је ерман царска месецна речена 1249 (1833) силу своју за Србију по-

лучно; којим su granice Srbije određene, danas presечен, и свега свахијева у Србији престала, само се они за праве сајбије својих земаља држати могу, који су талијама обезбеђени били; сви остали били су само протети притежатеља и укљиваци почем су земље стајале код свахијом или мувадом и еминдуком, који су прави и савршени господара били.

6. Од године 1833. 26. Октобра кад је свега свахијска у Србији престала, постали су сви срби праве сајбије својих земаља и изравнали су се са онима, који талије на земље имају. И зато, како је који онда што притежавао, и где се који у оно време затекао, онако је оно постала његова сопственост, која је морала бити невредима, нити се правично без редовног целедовања и суда одузета могла. И ово се право простире и на споре српске и оштинске; зато се они савори као закони и основи сматрају, који су се у оно време (1833 год. 26. Октобра) затекали.

7. Пратење земаља до године 1833. Октобра 26. било је применително и правом свега свахијске одређавано и с једног на другог пренашано. Зато основи старијег притежања од год. 1816 до 1833. ако би који тужитељ наводно, неће се на суду уважити, нити ће се таква земља, била код староседеоца или насељеника тужитељу као пребашњем притежатељу безусловно повратити моћи.

8. У случајима од године 1833. Октобра 26. овако мора се старије притежање уважити, во томе што је такво од онда добило силу талије, на коју свака притежатељ право има.

9. Талија тужитељева против садашњег притежатеља уважити се мора на суду од године 1816. овако.

10. У шест отиутих и повраћених окружија, како талије тако и старије правично притежање против садашњих притежатеља, уважиће се на суду само у слу-

чајима од године 1833. Октобра 26. кад су уста окружија присаједињена.

11. У којима је предметна паричним од год. 1816. а у повраћеним окружијама од год. 1833. терба на суду већ била, и пресуда изречена и у извршење доведена оно је стално и непремењено, нити се понишати и на ново судити може: осим догађаја јавне и очевидне неправде и насиља под видом суда, кад би тужитељ доказао да је који власник или судија такву земљу сам заузео и на своју потребу употребно; јер ипакан власник ни судија ни кмет, ни кметан нити икакав старешина, нити је могао нити може сам себи и за себе судити, а још мање без пресуде силом власти што заузети и себи присвојити; или кад тужитељ нове основне доказе новачке, који пре на суду били нису, нити му је могуће било такве предложити. Овакви случаји да се на суду уваже и тужитељ да се у прво стање постави.

12. Догађало се случајева, да је спроче после очевне смрти заоставше, или за матером у другу кућу, или у најам одлазило, а његова баштина остала, те су је други или староседеоци или насељеници заузели; зато ако би се такво спроче, иако друге баштине недобивши, на своју очевину повратити хтели, то сама човечност изискује и налаже да се таква тужба уважи, и оно ако је пунолетно, да се намири, ако ли је малолетно, да се судски обезбеди, или повраћајем исте баштине, ако то без уштрба и штета бити може, или подобном накнадом у другој земљи састојећом се. И овакви случаји пре извршења свагда да се има поднети поштителству правосудија на рассмотрење и правично расположење.

13. Тужбе и докази у предпоменутих догађајима поред истих земаља, као њива и ливада, уважиће се без услова и повратиће се као што леже.

14. Тужба поради вољњака уважиће се равно као и поради њива и ливада, ако повраћају талија за основ

саужи; у другом случајума уважиће се онда, ако садашњи притезатељ није га преко законне умишле и призовио, или онде се са љубом и стајама намењено; у ком случају добија тужитељ равномерну накнаду с тим, што ће му садашњи притезатељ дукал бити затечена дрва по процени судској исплатити задржавајући воћњак као своју сопственост, као што у противном случају ако предреченим начином умишлен није, враћа се тужитељу, који ће садашњем притезатељу призовљено исплатити морати.

15. Тужба поради винограда остављеног уважиће се ако није 7 година прошло, од како је исти виноград остављен, којим временом садашњи притезатељ против тужбе на суду себе заштитити и као застарелостићу позвати се може, по томе, што би такав остављени виноград без радње упарложити се и пронасти морао.

16. Што се тиче осталог амава, као: кућа, стаја, воденица, дућана, зграда, стоне, робе, новаца и осталих ствари и права, то ће се по праву сопствености као и добра тавијом обезбеђена обичним путем судским тражити, испдећивати и уважити.

На посетку, што се само по себи разумева, применити ваља, да овај, који је шта својеволно коме поклопио, за дуг или иначе уступило, продао, у промену дао или иначе правичним начином на другога времео, не може натраг исплати ни повратити, нити ће се таква тужба уважити моћи.

(Закон од 28. Јулија 1839. год. В.Д. 627. Зборник I. страна 106).

Овај је закон протумачен први пут овако:

Намера је свега закона на повраћај земља та, да се оно, што је у пређашња времена од кога неправедно и самовласно одузето, путем законних опет натраг врати. И будући да оно, што је турска управа као законом учинила, сад се потресати путем судским не може, а разумно се предпостављати морало, да пре почетка 1816.

године, док је турска власт са добрима располагала, ништа се мимо ње самовласно одузето или отети није могло; зато је и почетак 1816. године као рок, од којег се неправедно заузимање туђих добара почиње, опредељен. Тога ради 9. точка поменутог закона тако се разумети мора, да при свакој варијанти, где би се по на суду са тавијом од кога му драго времена за добро какво против садашњег притезатеља појавило, испитати ваља да ли је овај са тавијом право своје сопствености тражећи пре почетка 1816. године добра овога лично се, али после: на ако је пре, онда се држи да је праведно и законом истога дшмен, почем то на турску управу спада; ако ли је после почетка 1816. године добра овога лично и самовласно, онда тавију такву уважити треба и таково му добро повратити.

Ово се тако разумно предпоставило; следоватељно по основу и духу истог закона, ако би се преко свега тога са јасним доказима какав непредвиђени случај и штогод пре почетка 1816. године појавио, да је од кога добро сопствено самовласно и неправедно одузето, то би се и овај тако сматрати морао, као да се после почетка 1816. године догодило; почем би га основ и дух закона заштитио. И будући се доцније заиста показало, да се такав случај већ од почетка Августа месеца 1815. године а имено од онога времена, кад је уговор на Белици учињен, дакле на пет месеци пре одређенога рока догодити могло, зато да би се и у напредак свако разногласно толковање на суду избегло, узаконљени рок од почетка 1816. године јошт на пет месеци раније простарео, и до почетка Августа месеца 1815. године односијом сходно духу и основу поменутог закона који паравно свагда речима закона притиче и смисао допуњава. И ово толковање сходно духу и основу учињено има снагу и важност, као и сам закон, од дана издање поменутог уредбе, т. ј. од 28. Јулија 1839. год.

(Решење од 2. Марта 1843. године ВУ329. Збор II. стр. 206.)

Потом је прогумачен овако:

Народничество правосудија 26. Јануара 1844. године АЖ 3302, од пр. год. саопштило је савету, најављене му апелацијоног суда примедбе, да му се чини, да је тачка 11. о враћању земаља, недостаточна, а 12. тачка, да са 5. истога закона у противуречију стоји.

Законодавна власт узевши у разматрање побуђена апелацијоног суда, на којима је он своје горенаведене примедбе основао, нашао је: да она немају места по чему је 11. тачка која испричава и опредељава све оно, што је законодавна власт намеравала одредити, савршено цуна и достаточна. У њој је у почетку назначено правило, за пресуде изражене и у извршење доведене, да су сталне и непрение; затим назначено је, какав се догађаји од онога правила изузимају; следоватељно, што год у изузећу назначено и изузето није, оно спада под правило. Закон пак овај назначује и изузима, осим догађаја очевидне неправде и насиља под видом суда, само јошт оне пресуђене догађаје, у којима би тужитељ нове основане доказе показао који пре на суду били нису нити му је могуће било такве предложити; следоватељно и суд само такве догађаје може у призрење узети, и новим истраживању подржи, а онај догађај, кад би ко недостатак редовнога истраживања показао, не може се у то призрење узети. Јер што закон не изузима оно на судија изузети не може, но ваља такав случај да однесе под правило. А што законодавна власт при опредељивању реченога закона и недостатак редовнога истраживања у изузеће ставити није хтела, у томе је свој гарок и основ имао, кога сталност и сад стоји, а то је: што у оно време, кад су се онаки случаји догађали, редовнога истраживања прописаног није било, на које би се ко позвати могло; следоватељно и

редовност таква само се по томе судати даје, кад се дозна, јесу ли докази основани на суду били или нису. — Овде се ради објашњења примећана и то, да како год што изузеће не може се на више догађаја распростирати, него што је назначено, тако се само по себи разумева, да поравњења, која су помирдљивим начином учињена, и у извршење доведена, било без суда, било пред судом, пред кметовима, средним старешинама, или другим властима земаљским учињена, остају стална, нити се више у ново истраживање узимати могу.

Што се пак застарелости тиче, таква је опредељена у законик у грађанском. А у оно време за све наведене случаје нарочито и особито време застарелости одредити, и тако пресећи, власт законодавна није хтела нарочито зато, да не би наједанпут оинтересила судове са називом онаких потраживања.

А што се тиче 12. тачке наведеног закона, ова не стоји ни с нетом ни са којом другом у противуречију, по чему она за себе стоји, и сматрати се мора, као особито изузеће од свају одређених правила. Нити се у њој законодавном влашћу пресеца ствар; но само се у особитом случају на човечност призрење узима, и старање чини за сирочад, која се за своје добро нису старати могла, и за коју се и овако особито само правичество бринути морало, како да се изван судских начинам обојим странама задоста учини, путем неких изравњења, да не би се на једна страна оштетила, зато се упућује и суд предходно на централно правеликје, т. ј. попечитељство да по разматри и расположење сходно учини, како би се такво изравњење без уштрба и заплета у дејство привело. Следоватељно при овом чину строго право неће доса, но само призрење човечности и расположење политично.

(Решење од 12. Маја 1844. године ВЖ617. Збор II. страна 258.)

Даље има ово тумачење истог закона:

Законодавна власт наша је за нужио протоковати неке точне предиспутог закона о повраћају земља на следујући начин:

1. Точком 11. овредељено је, да што је у пређашњим округама од године 1816. а у новодобивеним од године 1833. у смотрењу земља суђено, то да остаје стално и непремено; изузимајући само случај очевидне неправде и кад се покажу нови основни докази, који пре на суду нису били ниш је могуће било такве показати. Овде је дакле главно и основно то да остане стално све, што је у пређашња времена суђено. Но поред овога главног правила нађено је за благоразумно дозвистити два изузећа, а то су случаји очевидне неправде и показивање нових основних доказа. Као што се је законодавац на ова два изузећа ограничио, тако треба да се и судови свога ограничења строго придржавају и да ова изузећа не расиротњавају даље него што их је законодавац за добро судно прострети. Законодавац под именом очевидне неправде разуме само оне догађаје, кад је поји судија или властелин себи штогод од другото под видом суда претео и заузео; а све што су или судије или кавар који чиновници на пољу другото пресудили и наредили, то свада у број ових суђења, која остају стална и непремена. Под именом пак нових основних доказа само се такви докази разумеју, који ствари сасвим друга вид дају, и који да су у време суђења познати били морала би се ствар сасвим другачије пресудити; и, вр, кад би се једној страни добро какво досудило збиг тога, што противна страна није могла достоверније изјаснени доказима право своје доказати, пак би сада ова оштећена страна водила суду све нужне доказе с тим уверењем, да је у оно време немогуће било исте доказе изјасни и показати и т. д.

следоватељно главно је правило то: да штогод је до обнародовања устава или судом или каквим чиновником пресуђено, или наређено то остаје стално и непремено осим ова два случаја: 1. Кад је ко штогод себи под видом суда присвоио; и 2. Кад су се у суђењој ствари показали нови тако важни докази да би се иста ствар морала другаче пресудити, да су ти докази у време суђења познати били. У оваквим дакле само случајима да се ствари у ново суђење предузимају, но јединствено у оваквим а не другачијим, јер нико не може изузећа закона простирати даље, него што их је законодавац прострео. —

2. Точка 16. каже, да ће се суђе, стаје, воденице, зграде, стока, роба, пошти а остале ствари и права по праву сопственоста, као и добра танијом обезбеђена, обичним судским путем тражити, наслеђивати и уважити. Точка ова написана у оном истом духу и намери у коме и 11-та тако треба да се разуме, да се новом суђењу не подвргавају само оне ствари које пре тога на суду нису биле. А где год је у смотрењу ових добара од стране судија или других чиновника до времена обнародовања устава каква пресуда или наредба издана, ту новом суђењу места нема, изузимајући само ова два случаја која су - 11-тој точ. у изузеће стављена, т. ј. случај очевидне неправде и показивања нових основних доказа; у којима ће се случајима поступати овако као што је и за парнице земљама прописано, т. ј. ствар ће се у ново суђење предузети. Но и у овим предметима, да се изузеће не простире даље од ова два случаја.

3. Судови да се точно свога толковања придржавају и по духу истото да суде сва по овом предмету потраживања која у наредан пред них дођу, или се у течењу пред њима налазе, а још нису коначно пресуђена. Пресуде пак у подобним предметима од времена обнародовања устава изречене, како год што новом толковању не подлеже, тако се такве парнице пресудом коначно ре-

шене, ни под каквим vidom не могу издељивати и пресуђивати неће моћи, по пресуде речене остају сталне и непремене.

4. Да би се оваквим потраживањима јединица крај учинио, и колико оштећени у праву своје заштитили, толико с друге стране и притежатељи у своје притежању обезбедили, одређује се рок застарелости од једне године дана, т. ј. до 1. Јулија 1846. год. на које време сваки право своје на враћањ овакових добара судским путем тражити има, јер у противном случају по истеку реченог рока оваково право застариће, нити ће се тужба на суду прихвати, пошто ће се сваки притежатељ у притежању своје застарелости одбранити и заштитити.

(Решење од 16 Маја 1845 године. ВМ 569. Збор. III. стр. 33).

Потом је трећа точка сад напоменутог решења од 16. Маја 1845. ВМ 569. замењена са следећом:

„3. Судови да се точно овога толковања придржавају и по духу истог да суде сва потраживања, која по више изложених предметима пред њих дођу, или се пред њима налазе и још нису коначно пресуђена. Пресуде пак које су у подобним предметима од времена обнародовања устава изречене, спадају у категорију или ред осталих после устава изречених пресуда.“

(Решење од 18 Октобра 1845 године. ВМ 1569. Збор. III. страна 94).

Попечитељство правосудија 13. Априла 1849. АМ 693 јавило је савету, како се при њему ради прегледања налазе акта парнице, која између два села због уварожених винограда постоји, од којих једно село, које је имало своје винограде у атару другог села, и пре 15 година их напустило, сада хоће на ново да их насађује, а оно му друго село у кога се атару виногради налазе, то чинити не допушта, јер хоће та места за сеоски испуст да задржи. — У овој парници, јавља даље попечитељство,

изрекли су судови пресуду на основу 15-те тачке закона о повраћају земља, која прописује да се тужба за остављени виноград после 7 година против садашњег притежатеља поднешена неће увжати, ако је уварожени виноград садашњи притежатељ предузео обделавати и тако га од пронасти сачувао, или је на увароженом месту нову дозу засадио. По како нема пронаста, шта ће у овом случају с тужбом ради обновљења увароженог места виноградског бити, ако уварожене винограде није никим другим заузет после 7 година, а садашњи притежатељ желео би на том месту нови виноград засадити: то је попечитељство предложило савету да реши: хоће ли се напоменути 15. тачка и на последњи овај случај однећи?

У следству тога законодавна власт решила је следеће:

Будући да се предложена 15. тачка, не односи на овај случај по томе: што оно друго село, у кога се атару виногради налазе, није за наведено време винограде те, које су селани првог села запустили, озржало, чини би само оно на земље, на којима су ова виногради били право на ове земље после 7 година по смислу те 15-те тачке, могло добити и имати, то да се по предмету овом суди по општем законима о земљама и сопствености, с признањем на постојеће правило о притежавању земље у година 1833.

(Решење од 20. Јулија 1849. године ВМ 812. Зборник V. страна 33.)

По још има старије правило за откупљивање турских земља:

1. Турци, који се налазе у Србији и своје земље за продају имају, да понуде најпре преко суда нашег онега која на њиховој земљи жни, да он исту земљу одкупи, како се овај по томе не би изговората могао да му није била позната намера сајбије са истом земљом,

да ако он не хтедне, или се не погоде, онда да је може турцин продати, коме хоће.

2. Они пак турци, који изван Србије живе и добара у Србији имају, и који не би хтели или не би знали кад у Србију доћи, да не буду дужни ни уживаоце својих земаља куповином издати; но да се при поступку томе не би учинила неправда уживаоцима таквих земаља, то ће се њима посредством надлежних власти заказати, да се старају најдаље до Петровдане идуће 1844. године исте земље одкупити на ако се термином овим не полажују онда сваки има право земље исте одкупити.

3. По себи се разуме, да ће турци моћи продати само ону земљу, која није била чвездучна, и на коју они достоверну и силну тачицу пред надлежном влашћу показати, и да су они земље такве прави миск-сајбије, по сведочити кадра буду.

(Решење од 16. Децембра 1843. године. ВМ 1385. Зборн III стр. 168.

Даље је изашло решење ово:

16. Децембра 1843 год. ВМ 1385. прописан је начин, који се има набљудавати при продаји и куповању турских земаља, да би се тако предупредили занети и неповољности, које су се до сада догодиле.

Но 4 Маја 1845. год. ПМ 1851. јавило је понечителствонутрених дела савету, да се сада догађају занети отуда што су §§. 670 и 673 грађанскога законика дошли у противуречије са претпоменутих решењем.

По расмотрењу више означених параграфа, видела је законодавна власт, да они не говоре о онима који какво добро под ирицију или под аренду држе, као што је предвоменуто решење на те само случајеве ограничено; по чему ће оно решење, као стално и куповачно служити и у напредак за правац поступка у предмету откупљивања турских земаља.

А да би се разна злоупотребљена, која се при продаји и куповини турских земаља дасно догађати могу предупредила: то је решено: да се она наредба по којој нико не може какву турску земљу догас откупити, докле се право притежања продаваца на исту не иследи, на ново поштри, и тим јошт допунит, да понечителство иностраних дела, које ово у дужности има чинити у сваком случају, пошто је извидело уредност и познало истинитост тачаје или буди какве законите исправе на земљу, коју турцин као своју сопственост србину продаје, јошт и средством надлежне власти и достаточним сведочанством оних људи, којима је ствар позната, иследи: је ли оно право на земљу, које продавац турчин својим документима показује, доиста основано, или да нема ко што противно овоме доказага, па тек пошто се оно овако о истоме праву сопствености увери, да се земља надлежно откупи.

(Решење од 1. Августа 1845. године. ВМ 1214. Зборн. III. страна 86).

Потом је издато ово:

„Да ће се свака куповина турских земаља, која није закључена и учињена исправно, или по свој надлежности, по дотачним уредбама о куповању турских земаља, а нарочито по вишензложеним правилима решења од 1 Августа 1845. год. ВМ 1214. за неуредну и потом бесважну сматрати.“

(Решење од 22. Јулија 1847. године. ВМ 1059. Зборн. IV. страна 37.)

Као на законима основана у скупу ствар представљајућа, и код судова употребљивава, ставља се овде и онај распис понечителства правосудија:

Да би судови при ирициану пресуда у смотрену турских земаља, које срби сада притежавају, а турци траже да их као своју сопственост продаду, знади каквог им

се основа придржавата гроба, понезитељство правосудија нашло је за узгоно описати стање земља у Србији у оно време, док још нису били истекали хатишерифи о правима српског народа, и после по добитку талиха.

У време ово док још нису били истекали хатишерифи о правима српског народа гласећи, све су земље у Србији биле: или под снахиџцима, тимарима, зијаметима и мукадама, или су биле слободна притежања — миљкови. Кад је српски народ права своја добио, онда му је висиоа Порта и тимаре и зијамете и мукаде и остале овог рода земље уступила, и тако овим начином постао је народ српски господаром ових земаља, а сва одношења турака на овакве земље, које су они имали и изван места пребивања свог, било то под видом притежања било пак под видом уживаоца, или ма на који начин, престала су и укицута по пуном праву; за слободна пак притежања — миљкове — изваљчено је хатишерифима на народ српски упућени, да их турци могу продавати.

Како су дакле овим начином укицута и забравени у Србији чинџуви, турци не могу имати својих земаља по селима, осим само у оном месту, где који живи; а што су неки такве земље и чинџуве држали по селима до изласка свога из Србије, то је било на силу и по злоупотребењу турака.

Ако је турчин узимао господареко на ову земљу, која је из атару другог села и не оног где је он живео, и кад село постоји на оној земљи, талова се земља сматрати мора за чинџув, и такву земљу турчин, почем није његово слободно притежање — миљак — нема права сада продавати. Ако је под зијаметом земља била, на којој је који турчин живео, и отуд не следује, да он мора на исту земљу право сопствености имати, и по томе не може ју ни продати; јер сваки зијамет има више села, а свако село има свој атар, и зштеда једног села не могу се мешати у атар другог села, ако и јесу под јед-

ним зијаметом. Има и таквих зијамета, који имају више села, и свако село у другој вахији и зијам има на свако једнака права; али зато и селани имају своје право на свом атару, нити снахија или зијам може давати њихову земљу коме другом са стране, јер они дају царски данак на њу. Но преко свега тога, снахије су против благе воље царске, на штету царске раје чинили са дарованим им тимарима злоупотребење и давали су другим турцима на различите начине, а многи су, који су јаки били, или заштити од власти имали, и отимала од снахија њиле и ливаде по селима. И од ових су неки носили ливаде, неки пак давали србима под шарију, као своје миљкове, и узимали на њих господареко; просто рећи: они су себи начинили чинџуве без да су плаћали и једну цару данка цару или снахији десетак по то је све раја давала и плаћала, а они само насилно глобили и узимали господареко без икаквога на то права, јер чинџук-сајбија влађа цару данак и све проче трошкове, што спадају на његову земљу, а његове чинџије не дају ништа осим арача, и ово је уредан начин држања чинџува. Напротив тога ондашњи су се турци договарали са снахијом те ни је он за нешто пована издавао талије, на које царче земље у његовом селу, силом које се они потоме учинили господарима, над готовим селианима, њихом никакве данаје не давајући, које нити је пређе смело постојати, нити сада онстати може. Што се пак снахиских талија тиче, снахије су могли такове издавати својим селианима, али ако је ко од њих имао одвише празне земље, коју селани његови нису могли обделавати, он је такву и другима могао дати, да му десетак на њу дође. Но такве талије, кад други снахија на оно село дође, немају никакве важности и силе, ако их и он не потврди, чему је узрок тај што на један снахија није наследил господар од дарованог му тимара, јер су тимари царски а снахије су

само амаленије и уживаоци истих тимара док пара сауне а како то престане, или он уири, онда се тимар даде другом и тако непрестано иде.

По предзакоженом постоји то, да је народ српски, кад му је дар право дао, и по томе и тимаре и вијанете и мукаде и проче, ступио у право спахија, којим поздујући се не мора признавати прошастих спахија таније, које су издали турцима не живећим у оном селу у ком су они држали какве земље по таковој танији; јер оне земље остају сеоске, а биве, вођно дрвеће, или винограско чокоће, могу турци као своју сопственост продати, ако су их имали и изван атара места пребивања свог које се тим потврђује што спахије имају власти, не дати да онај у његовом селу земљу какву држи, који у њему не живи које и само искуство нас учи, да су се срби из једног села у друго или турци из села у варош пресељавали, па у том случају онај спахија, чија је земља остављена, није давао, да је онај, који ју је оставио, и у напредак као свој миљак држи, него је на такву одмах, чим се један с ње иселио, другога населио, да му даје спахијске данке, по чему се сад то јошт мање дозволити може будући да турци не могу имати непокретна добра у Србији.

Напротив тога правитељство српско признаје све оне таније, биле оне спахијске или војводске, или чије му драго, које турци имају на земље лежеће у атару онога места, где су они живели, до изласка њихног из Србије; шта више, кад се догоди и докаже да је какав турчин у месту пребивања свога неку земљу притекао на баш и да нема таније на њу, правитељство му дозвољава такву земљу продати, судећи да је он њен сајбја, по самом уживању, и не по злоупотребењу, као они, који живе у варошима, а хоће да држе земље по селима.

(Распис пошестељства правосудија од 15 Априла 1844. г. А №1244). —

В. још и решење о куповани турских земаља од 13. Октобра 1862. год. №802 (36. XV. стр. 222.) које овако гласи:

Да се првостепени судови при потврђивању (танија) преноса оних непокретних добара, која би у следству најновијег решења цариградске конференције на Србаје селећа се турци србима продавали, и која су они до сад у Србији по праву сопствености држали, приврђају општих прописа, који постоје за пренашање непокретности у Србији између житеља српских, с тим једним додатком, што ће у сваком случају преноса речених добара захтевати од продавца турчина потврђење његове надлежне турске власти, да је речено добро заиста његова сопственост, или да га је он властан пуноважно на другогга пренети.

У осталом пропис највиших решења од 16. Децембра 1843. године В №1885 (36. III. стр. 86.) и 1. Августа 1845. године В №1222. (36. III. стр. 168.) остају и даље у важности за одкупљивање оних земаља, које би у следству ранијих наређења иселивши се турци, хтели продавати.

§. 214. Ограниченост права сопствености никад се не предпоставља, но који би такву потврђивао, мора је доказати.

§. 215. Ствар једна покретна или непокретна може и неколицини принадлежати, и онда се они на целу ствар односе као једно лице. И право вихово бива право заједничко, ако није коме од њих особити део назначен, који искључиво њему и принадежи.

§. 216. Ко је господар од ствари какве, тај има права и употребити и уживати је, и сваку ко-

рист од ње кући; а и по својој вољи не употребити, не уживати, са свим или од чести на другога пренети. Ко је томе противан, или ко то себи присваја, мора доказа имати, или у закону, или у најављеној вољи господара.

В. §. 57. Шумске уредбе Збор. XIV. стр. 73. и уредбу о дошљацима из Турске Збор. XIV. стр. 79. и додатак у Збори. XV. стр. 56.

§. 217. Нико не сме патерати другога, да своју ствар, или своју баштину или једну част уступити било бадава било у промену или за новце. Само ако би општенародно благо изискивало, и то би Књаз у сагласију са саветом за добро и право нашао, да се чије добро на опште благо земље и народа употреби, мора поједини житељ опште благо своим сопственом претпоставити, и своје добро држави уступити, пошто потпуну накнаду зато од државе добије.

Види додатак §. 20. овог законика, и његове приредбе

§. 218. Ако твоју ствар код другога нађеш и познат, а ти је ниси уступно, имаш права искати на суду, да ти се твоја ствар изда.

Бод овог параграфа и §. 219. и 221. има ове решење:

У следству представљена повечитељства правосудија савету 18. ок. м. А # 1079 у смотрену том учињеног: да ли су дужни они, којима би украденим новцима исплаћени били дугови од дужника, или којима би се за ствар кацку од кућа крадени новци издали, припадне суме повратити или не? решено је: да се на она повечитељством учињена питања особито правило не може поставити,

зато што је и у питању стојећа ствар исприљена у §. 221. законика грађанског, будући да се истим §. и то објављивава, у који ред ствари спадају новци, и кад ће суд осудити кога, који је од другога крадене новце, као и крадене ствари примио, натраг издати оштећеноме.

(Решење од 28. Марта 1849. год. ВЖ 436. Збор. V. стр. 19).

Даље има ово решење:

По §§. 218. и 219. законика грађанског, кад когод било какву своју ствар под другог нађе и докаже, да је његова, а он је уступно није, мора му се од оног, код кога ју је нашао, повратити, па и ако је овај коштеним начином до ње дошао, дакле ако је купио, не знајући да је крадена, и да продавац није права господар од ње; јер ако је купио неопштенним начином такву туђу ствар себи прибавио, он онда осим ствари јошт и сву штету и изгубљени добитак мора господару ствари понунити. Ова правила за све без разлике ствари, које између људи пролазе законом тако изложена, постоје без изузећа и за стоку и за сваку производа земаљских струку, као: храну, коже, дој, восак и т. д.

Изузима се пак од тог правила §. 221. у случају коштеног прибављања туђе ствари од стране оног, код кога се она нађе, ако је он њу купио на јавној аукцији, или од оног коме је иста ствар под каквим год видом од господара поверена била, или од трговца, који обично с таквим стварима тргује, дакле тако и стоку, само ако је од онаквог купио који објаву од стране правитељства има као трговац са живом стоком, или од власти на јавној аукцији, или од оног, коме је господар исту своју стоку било под каквим видом поверио био; а други производ земаљски такође у ова два последња случаја, и осим ових само онда, ако је купио од оног купио, који као признат и јаван трговац и шлекулант од таквих производа с њима ради.

Дакле без овога света, ако ко купи стоку кавву, или производ паква од кога, на после докаже други, да је негова, и од њега украдена, она се мора, као и свака друга ствар у таквом случају, по смислу §. 218. и 219. законика грађанског правома господару од куца вратити, или ако је међу тим потрошена цела њена од истог куца издати му се, а купцу остаје, обратити се на оног, од кога је купио и своје овоме издате новце од њега повратити, или од оног, на чије јединство да је продавац властан ствар продати, он је пу од овог купца.

(Решење од 24. Јулија 1849. год. ВЖ 739. од 1848. г. Збор. V. ст. 39.)

§. 219. У том случају мораћеш на суду доказати, да је ствар твоја, и код кога се налази; које ако јасним знацима покажеш, ствар ћеш твоју добити.

В. Примедбу §. 218.

§. 220. Ако се докаже, да је купца покретне ствари имао основа посумњати се о поштењу продавца, било то по личним својствима продавца, било по његовој редци или по редкости и особености ствари, или по високој цени, или по времену месту и квалитету продаје, или по другим околностима или купца не зна да иквизије личе од кога је купио, или каже да је купио од кога који је умр'о или је у свет отишао, и не може да се испита, а купцима и не може доказати, — дужан је не само ствар повратити без накнаде њеном пређашњем господару, него ће и свој штету и изгубљени добитак накнадити као бесавестан купца.

А ако је купца покретну ствар прибавио од лица и на начин, по коме се он није могао посумњати о поштењу продавца, онда као савестан купца дужан је ствар, по само тако повратити, ако би му сопствених накнадама оно што је за њу дао и за њу потрошио.

(Измењено од 5. Маја 1864. год. Зборн. XVII. ст. 228.)

В. и §. 175. војеног судског законика (36. XVII. стр. 202). —

§. 221. Но ако би такав тужени, код кога се туђа покретна *) ствар нашла, доказао, да је он ту ствар купио или на јавној продаји, или од трговца, који обично с таквим стварима тргује, или од занатлије, који такве ствари прави, или од онога, коме је господар исте ствар на послушту, или на оставу, или у залогу дао, или коме би ствар била под каквим год видом поверена била тако, да купца о њима није могао зла помислити, или о поштењу њиховом посумњати; онда тужитеља ту ствар, ако је тужени својевољно не пусти и с накнадом се од својих предака не задовољи, судом добити не ће, него ће право имати накнаду тражити од оних, који су одговарати дужни.

В. Примедбу §. 218. и 220.

§. 222. Што се не да различовати и распознати, оно се не може као своје ни тражити; него се само накнада од онога, који је зато одговарати дужан, путем судским некади може.

§. 223. Сваки, у кога се рукама, или у чијој се државини ствар једна налази, држи се за поштена држаоца, докле се год противно не докаже. Само доказано јаче право може кога из држава ствари једне избити. У случају равнот права првенство припада притежаоцу ствари.

*) Реч покретна додата је 5. Маја 1864. год. (36. XVII. стр. 229).

§. 224. Ако оптужени траг ствари замеће, говори: да ствар није код њега; или је иста ствар код њега била, а како је тужитељ тужио, а он је њу уклонио, или од себе одметнуо; он се већ зато свакога призрења лишава, и ствар се од њега одузима, и тужитељу као правом господару предаје.

ГЛАВА IV.

О прибављању ствари.

§. 225. Да ко постане господар какве ствари, мора је себи законом прибавити.

§. 226. За свако законом прибављање ствари једне нште се пуноважан основ и законат начин.

§. 227. Као што су ствари различитог рода и реда, тако су и начини, којима се исте прибављају, различити.

§. 228. Неке ствари, које ни у чијој власти нису, може сваки заузети и задржати, и тим самим оне прелазе у његову сопственост, и он постаје њихов господар.

§. 229. Пуста места нису ничија, и таква сваки заузети и освојити може.

§. 230. За пусто место држи се и оно, које је ко својевољно оставио, с намером да се не врати натраг. И ово се држи: а) ако правог господара за 10 година нема, нити му се за то време трага

ни гласа зна, осим ако му није могуће било вратити се или јавити се; б) ако је толико времена протекло, да је место запуштено у дуг обрасло, и зато се на ново крчити морало; в) ако је прави господар оставио; па дознавши да је други заузео, за годину дана противан показао се није, а могао је.

§. 231. Само онај дуг, који се по одредби правитељства за крчење определи, може сваки почем окрчи, себи присвојити; и онда да му је крчевина у баштину.

Види §. 5. и 37. мушке уредбе (36. XIV. ст. 59.); Објављење о употребљену бара (36. III. ст. 148); Решење од 26. Јунија 1857. год. В*954. Зборн. X. стр. 39. и решење од 1. Априла 1859. год. В*1390. 36. XII. ст. 27. и 28. —

§. 232. Забранити дуг ради крчевине, и том забраном или захватном себи присвојити, није слободно, нити се то без особита и нарочита допуштења надлежне власти чинити може.

В. §. 231. овог законика.

§. 233. Крчити дозвољену часту прече је суседу него другом. Између два успоредна суседа дели се крчевина на поље дуж границе њихових земаља; а тако и са суседом са зачеља или увратина. С крчевином у бок туђе земље није да не заглази, по сваки да се држи свога премачеља, осим ако му сусед дозволи.

§. 234. Што је год свима житељима земаљским или једне целе општине на уживање опреде-

љено, оно поједина лица немају права заузети, ни сасни ни од чести.

§. 235. Дивље звериње шумско, као: медведи, курјаци (вуци), зечеви, дивљи вепрови и т. д. онога су, ко их ухвати или убије; а тако и дивље птице, биле оне за јело или не, онога су ко их ухвати или убије. Кад и где није слободно ловити, одредиле се особитом уредбом.

В. §. 379. казн. законика.

§. 236. Дивљач ухваћена или припитомљена докле је наша, докле се у нашој власти налази; како пак природу дивљачине на себе узме, и испод власти наше изиђе, престаје бити наша, и припада ономе, који је први ухвати или убије.

§. 237. И риба се сматра као шумско звериње, онде где особитом уредбом право риболова није забрањено, или коме уступљено.

§. 238. Животиња нитома, као: коњи, волови и т. д. гуске, патке, кокоши, ћурке и т. д. ако и испод власти наше изиђу, опет остају наше, и право нам припада на повраћај, и сваки је дужан издати.

§. 239. Ројеви домаћи и голубови наши су тако, као и друга нитома животиња.

§. 240. Рој од твога преседа твој је; и ти имаш власти устоице вијати га, и где год нађеш, узети га. Но ако ти њега за 24 сахата вијати пренебрегнеш, престаје бити твој, и припада као и друга дивљач ономе, који га ухвати.

§. 241. Рој шумски у грму сматра се као ствар личија, и припада ономе који га први нађе и грм закрсти.

§. 242. Ствар изгубљену туђу ако нађеш, најје твоја. Ако се по знаку каквом позна чија је, да је одмах ономе вратиш; ако ли се не позна, па је ствар мале вредности од једног двадесетака до 12, да јавиш месној власти, која ће по обичају свакоме објавити, не би ли се како господар исте ствари нашао; ако ли би ствар више од 12 двадесетака вредела, онда ћеш морати јавити срећком или окружном начелнику, који ће својим начином по потреби и преко новина објавити.

§. 243. Ако би после објављења нађене ствари, прилично времена протекло, и господар се ствари показао не би, онда ће се речена ствар или код находника, ако би безбедно било, оставити, или код суда, или код кога другог причувати; ако ли се уста ствар сачувати не би могла, онда ће се јавно продати, и цена уставити и причувати.

§. 244. Ако се господар ствари покаже, и своје право јасним знацима докаже, онда ће се нађена ствар, или цена исте њему издати, и он ће дужан бити све учинене због ствари његове трошкове платити, и јошт 20 од стотине вредности као награду находнику дати.

§. 245. Ако се господар ствари за једну годину дана не покаже, онда ће се ствар нађена или цена предати находнику, који ће властим бити њу као

савесни притежалац употребити, и њом користити се; тако, да он дужан буде ствар или пену, ако би се господар за три године показао, њему напрат вратити, задржавши позу и возраст за себе; ако би се пак господар ствари тек после три године јавио, да већ ни за саму ствар одговарати дужан не буде, осим случаја непоштена мишљења или преваре, која варалици не треба да помаже.

§. 246. За непоштено мишљење узима се и оно, кад находник наведене преднице чинити пре небрежне; у ком случају је и за сва штетна следства одговарати дужан, бити му никаква награда припада; но шта више, овакав и под казну саразмерну подпада.

В. §. 229. прив. законика.

§. 247. Ако је њих више једну ствар заједно нашло, то њима свима једнака права и једнаке дужности припадају. Да је ствар једну заједнички нашао, држи се и онај, кој је први нашао, и за њу се мањно, макар да би је други пређе добавио.

§. 248. Што је год по природи својој или по уредби земаљској општенародно или правитељствено добро, оно нико себи присвојити не може, као што су: реке, острва, обале, руде, неке шуме и њихов род и т. д. што се особитим уредбама одређује.

В. §. 2. 3. и 4. Шумске уредбе Збора. XIV. стр. 59.; и §. 3. и 4. рударског законика Збори. XIX. стр. 74. —

§. 249. За изгубљене ствари узимају се и оне, које су закопане, узидане, или како другаче сакри-

вене, да им се правога господара не зна, с којима, кад би се нашле, онако исто поступати ваља, као и са изгубљеним и нађеним стварима по горе изложеним прописима.

§. 250. Ако би се такве закопане, узидане, или другаче сакривене ствари састојале у новцу, злату или сребру, у пакиту, драгом камењу, или другим драгоценостима, које су тако дуго сакривене лежале, да се њихов господар дознати и пронаћи не може, онда се такове ствари изнађене зову *сокровиште* (закопано благо), и ово се мора јавити начелништву окружном, откуда ће извештај учинити се врховној власти.

§. 251. Од оваквога изнађенога сокровишта припаће једна трећина правитељственој каси, једна трећина ономе, који је нашао, а једна трећина ономе, на чијој се земљи нашло. Ако је пак ово двоје у једном лицу скончано, онда ономе обадве ове трећине припадају.

§. 252. Ова трећина не припада ономе, који би на тражење сокровишта најмљен био, или који би изнађено притајао, на би се после дознало: јер у првом случају најамници добијају ваљану награду, а у другом случају трећина припада ономе, који би за таквога находника подказао, или ако таквога не би било, припада општенародној каси.

§. 253. Но ако радници најмљени случајно на сокровиште наиђу, онда њима као находницима једна трећина припада.

§. 254. Каково ће право ко на плен од непријатеља добивени имати, определиће се у војено-политичким законима.

§. 255. Који туђу ствар покретну од пронасти спасе, онај само има права од господара, који ствар прима, захтевати накнаду за трошак учињени, и соразмерну награду за труд. Тако:

§. 256. Онда моја, коју ти од вука отнеш, није твоја, но моја, ако ти труд навлатим и штету, коју си претрпипо, накнадим; које не може више извети од вредности овце.

§. 257. Који из пожара што изнесе, није себи изнео, већ ономе, чије је, и из разбијене лађе спасено онога је, чије је било. Али за груд и штету припада плаћа и накнада, паравно која не може бити већа од спасенога добра.

ГЛАВА V.

Прибављање ствари прираштајем и припатком.

§. 258. Све оно, што из једне ствари проистиче или се само собом пој прилаже тако, да од другога кога не долази, зове се *прираштај* или *припаток* исте ствари. Ово бива или самом природом, или рукотворном (художаством), или и једним и другим

§. 259. Сви производи или плодови земље, као: траве, гљиве, јагоде и т. д. које земља без труда и радње човечије издаје и избија, принадлеже паравно ономе, чија је земља.

§. 260. Тако и сав прилод и добитак, који од животиње једне долази, као: теле, јагње, вуна маско и т. д. принадлеже ономе чија је животиња.

§. 261. Мушко животно при прилоду не узима се у рачун; нити господар животиње мушке, од које је прилод зачет, дела тражити може, осим случаја особите погодбе.

§. 262. И острво на рецици, које постане, сматра се као прираштај оних земаља, које дуж обе обале леже. И у том случају господари земаља према новопосталом острву лежећих, имају права по мери дужине својих земаља исто острво, ако би на средини лежало, поделити; ако ли би исто острво на једној страни ближе једној обали постало, онда господар исте обале има права цело острво задржати. Острва на бродоловним рекама постала, принадлежеће правитељству, а са дунавским и савским новопосталим острвима поступаће се по смислу јавних трактата.

§. 263. У случају кад вода једна пресуши, или се на више кракова или рукава расцени, и тако се острва начине, или се земље пољују и поилаве, онда пређашње право господара ове земље мора остати неуредимо.

§. 264. Кад вода једна своје корито остави онда они суседни господари, који би се таквом про-

меном оштетили, имају права из остављенога корита штету своју накнадити; а после ће се с њим онако поступати као и с новопосталим острвом.

§. 265. Ова земља, коју би вода мало по мало на једну обалу напела, принашће господару исте обале.

§. 266. Ова пак земља, коју би вода силом од једне обале откинула, и на другу превела, не ће принасти одмах господару обале, куда је одвешена но само у оном случају, ако би пређашњи господар њу оставио; које се разумева онда, кад њу за годину дана радио, или њом користио се не би.

§. 267. Сваки онај, чију земљу вода роци или односи, властан је такву против урона утврдити; но само у толико, у колико би нужно било да своју земљу спасе и сачува. И зато којеклике зграде метати, дрва засађивати, и тако ток реке променити којим би се пловидби, воденицама, риболову, и другим туђим правима штета нанети могла, не ће смети. Зато такво што без доуштења средског и окружног начелника не ће се предузимати.

§. 268. По овим основима судиће се и случај, кад се брдо срови, или подојажом однесе, на туђу земљу навесе. Ако би горња земља сровена добу тако покосила, да она пређашњи вид свој пагуби губи се и припада оном, чија је земља доња; ако ли задржи свој пређашњи вид, остаје пређашњег господара, но овај је дужан ономе штету накнадити по процени вештака.

§. 269. Онај, ко би туђу ствар прерадио, њу са својом саставио, спојио, смешао, не добија с тим право на туђу ствар.

§. 270. У случају такве смеше, ако се ствари смешане или састављене одвојити или раставити, и тако у пређашње стање поставити могу, ствари ће се отрошку онога, који је смешу учинио, поделити, и свака ће се своме господару повратити.

§. 271. Ако се пак ствари смешане не би у пређашње стање повратити могле, онда по мери смешаних ствари имаће сви, чије су ствари смешане, заједничко право донде, докле се исто не определи и не растави.

§. 272. Ако би се та смеша без знања и воље господара ствари учинила тако, да би помешач на превару ишао, и онога оштетити намеравао, онда помешана ствар принашће невиноме. И кривцу никакво друго право не припада, но накнаду по мери најмање цене захтевати, која ће му се и пресудити; но и сразмерну казну за превару своју избећи не ће.

§. 273. Не ће ли невино страна целу смешану ствар да задржи, онда има права накнаду од кривца по мери највеће цене, и саму штету, или корист, коју би имати могао, захтевати.

§. 274. Ако би обе стране у томе невине биле, и та би се смеша или случајно догодила, или би други ко без њихова знања учинио, и ствари се смешане, састављене, или својене не би раставити и оделити дале, онда остаје право ономе чија је ствар

скупоценија, или ствар смешану задржати, и другога по правој вредности његове ствари исплатити, или се подобном наплатом своје ствари задовољити.

§. 275. Који туђу ствар на своју потребу употреби тако да само своју ствар оправи или поправи, па се не би она оделити могла без порушења, онда онај не може добити ствар своју, но само њену вредност, коју ће му овај, ако је навалице учинио двоструко наплатити, ако ли је нехотице или у незнању учинио, само једноструко; осим ако поправка, није веће вредности него сама ствар, — онда наравно ствар уступа поправци.

§. 276. Који туђу ствар на своју потребу употреби тако, да она са свим други, и то скупоцени вид добије, то ће он онда дужан бити, ако је хотимце учинио, двоструко, ако ли у незнању, једноструко вредност њему накнадити.

§. 277. Ако ко на својој сопственој земљи здање какво или зграду од туђе грађевине сагради и то учини у незнању, онда истина таква зграда припада њему, чија је земља, али мора ономе, чија је грађевина, платити по цени, као што је међу људима; ако ли је то знајући да је грађевина туђа, или и против воље овога чија је, учинио, онда ће морати исту грађевину цену двојном платити, и сву штету, ако би коју господар грађевине трпио, накнадити.

§. 278. Здање, које би ко од своје грађевине на туђој земљи саградио, иде такође за земљом,

и припада њеном господару, само је овај дужан, ако је овај то у незнању учинио, њему по обичној цени здање исплатити; ако је онај то знајући или и хотећи, или и против воље овога учинио, онда му на вољи стоји, или по обичној цени задржати, или ако му није на корист нагнати га да грађевину своју крене, и њему штету накнади. Но ако би господар земље онога, који би не знајући такво здање градио, гледао и ономе не би или би дозволио, и почем је саграђено, после противно се, губи то право, и онај може му место његово обичном ценом исплатити, и заједно са здањем задржати.

В. §. 45. 136. и 137. рудар. закон. (Збор. XIX 123); и §. 3. и 4. и 22. закона о експропријацији (Збор. XIX. 190.)

§. 279. Који би с својом грађевином на туђој земљи здање градио, тај је дужан мени грађевину, ако је знајући учинио, двојном цене, ако је не знајући, једноструком ценом наплатити, а здање остаје оном, чија је земља, па ће се поступати по пропису преднаведеног члана 278.

§. 280. Што се тиче особитог случаја где је са знањем и уговором од пређашњих времена ко здање на туђој земљи саградио, за такав постоји и особита Уредба од 3. Апр. 1840. КВ № 227.
С № 387.

Уредба та, на коју се исти §. позива, овак гласи:

„1.) Ако између господара земље или места и господара здања какви уговор има, био писмени или усмени, био самим дужим употребљеним утврђени, такав

остаје сважан, нити се порицати нити произвољно од једне или од друге стране кварити или преназначати може. И тако: 2) какав је рок уговором одређен, а каква је цена годишња за кирију одређена, онако мора остати. Тако ако уговор гласи на свагда, он остаје онакав за свагда, ако ли је рок за неко извесно време стављен, трајаће до истека истог времена, ако ли рока одређеноста нема, онда се разумева да траје до коначног порушења здања, у ком случају господар здања без допуштења господара земље из темела адаће повлаћати не ће смети. 3. Ако би се при наплаћивању кирије у призрењу течаја новца распра породила, то ће се ова по оном течају наплаћивати, којим је по уговору, који је свагда последњи ако је поновљен, наплаћена била; где пак уговора ни првог ни поновљеног, ни писаног ни усменог, нити самим делом означеног и утврђеног нема, онда се мора наплата чинити по оном течају новца који је онда био кад се плаћати почело, с том примедбом, да се такво одређене при распрама само на плаћање за у напредак односи, а никакво дејства ни следства на доовдашње плаћање кирије имати не може. 4. Уговор заједно са ценом одређеном, коју господар здања плаћао буде господару земље, остаје сважан не само између оних, који су га закључили, но презази и на њихове пријемнике и наследнике, почев је везан за земљу и здање тако, да се ни наслеђењем, ни куповином и продајом, ни мењањем ни законом, ни најмом или киријом уништати и преназначити не може; јер господар земље кад би другом земљу своју продао, само са учињеним поменутих уговором, који и његов пријемник држати мора, исту продати може; а тако и господар здања своје здање са уговореним бременом на другога преноси, на које и овај обвезан остаје. Шта више 5.) овај сјез између господара земље и господара здања на истој земљи дежећега, даје првенство на

откупу случају продаје, тако, да ако би један од оних своје добро другом коме продао, или уговор поради продаје без знања и понуде учињене ономе, скочио у сјезу прителања стоји, закључно, такви уговор да нема снаге на важности, но да се на тужбу једнога или другога, који попућен био није, судски уништи, а њему за исту уговорену цену уступи. За овакву тужбу оставља се рок од 8 дана од оног времена, кад му је речена продаја дознања дошла. Понуда пак треба да буде пред сведоцима, или пред надлежним судом. Но ако је на речени уговор једнога од омиоменутих господара земље и здања други као сведок потписан, сматра се као да је и судски попућен, и у том случају противстати истом уговору не може. 6.) Ако се обе стране на каква му драго узрока у заједничкој сизи даље остати сагласити не би могле, онда долази случај деобе или дељења, по коме сваком своје имање припасти мора. По будући да се адања од земље без повреде оделити и оделити, а тако сваки у свом праву на тај начин обезбедити се не може, зато долази случај откупа. 7.) У случају откупа свагда ће овај првенство имати, којег добро већу вредност узима. Вредност ће се пак иста по процени нештала, које ће суд не само као неште но као чесне и безпристрасне познате људе одређивати, одређивати. И тако ако земља више узвреди него здање или бина, то ће господар земље исплатити господара здања, ако ли здање веће вредности буде него земља, то ће господар здања имати право исплатити господара земље. 8.) Ако би се догодило, да по процени учињеној једнака вредност испадне, онда припада првенство на откуп ономе, чија је земља или место. 9.) Ако ли по учињеној процени господар здања са ценом одређеном за земљу, према мањом него што је здања вредност, не би задовољан био, то му остаје на вољу или исплатити и земљу откупити, или здање своје дигнути

и на друго место пренети, у ком случају наравно не може захтевати накнаду за порушење и штету претрпљену. 10.) Тако и у оном случају, кад господар здања не би задовољан био са проценом здања, која би мања од вредности земље испала, и тако господару земље право би на одкуп здања припало, господару здања остаје на вољи или процену за здање пријети, или здање дигнути: у ком случају такође нема права какву накнаду захтевати. 11.) Цена ће се и земље и здања узети она, која у време процене и откупа међу људима буде, а не она, која је у оно време била, кад је здање грађено."

(Решење од 3. Априла 1840. год. ВЖ 227. 36. I. ст. 210.)

Види и примедбу §. 278. —

§. 281. Ако ти твојим семеном туђу њиву засејеш, плод није твој, но онога чија је њива; само ако си не знајући учинио добићеш накнаду за семе и радњу, ако ли си знајући и навалице учинио, губиш и семе и радњу. Тако исто ако твојим сађеницима туђу земљу засадиш, нису твоје, но онога, чија је земља, ако су већ жале пустиле. Ако ли туђу њиву туђим семеном засејеш, или туђу земљу туђим сађеницима засадиш, одговараш и оном чије је семе и оном, чија је земља, по смислу §. 279.

§. 282. Онога је воћка или дрво, на чијој је земљи стабло, ма се жале и у туђу земљу пустиле; или гране над ову надвеле. Само је сваки властан жале туђега дрвета у својој земљи пресећи и гране над своју земљу надведене скресати. Дрво, којег стабло на међама стоји, јест опште онима, чије су међе.

§. 283. Плод, ако с гране на туђу земљу падне, господар дрвета да није властан тражити га, нити за то суседа прети.

§. 284. Ако се стране у преднаведеним случајима друкчије поравнају, које ће свагда саветно и добро чинити, онда нека им онако буде.

ГЛАВА VI.

О прибављању ствари предајом.

§. 285. Ствари оне, које већ имају господара, могу се прибавити, кад законим начином од једнога пређу на другога, и о коме се предаду.

§. 286. Ово бива, или кад два или више њих међу собом уговор учине, или кад ко наредбу учини на случај смрти, или кад судија тако реши, или кад закон сам тако опредељава.

§. 287. Оне покретне ствари, које се предати и узети могу, прелазе на другога онага, кад се из руке у руку другоме предаду.

§. 288. Оне пак покретне ствари, које се не могу из руке у руку предати, као што су дугови, товари велики, дућански еспапи, предају се знаком каквим сходним, као што су: писмени докази, кључеви од дућана или од магазе еспапске и т. д.

§. 289. Покретна ствар прелази на другога и онда, кад онај, кој је пре ствар какву у своје име

као своју сопствену држао, изјасни се савршено, да ће у напредак у име другог, који ствар исту прима, држати.

§. 290. Ствари покретне, ако се послати примцу морају, онда су његове, кад их овај прими, ако он није наредбу учинио, како да се пошљу; јер ако је он наредио како да се пошљу поименце, постају његове одмах, како се из руке прилици предаду, и ако тако пронађу, њему ће пронасти.

§. 291. Ствар покретна постаје онога, коме је господар њен најпре преда; а ако би исту ствар и другом обећао, или дати му изјаснио се, то ће он зато одговарати.

§. 292. Као што је опредељено, да се непокретне ствари у књиге баштинске код судова окружних уводе, тако ће при свакој промени господара морати на новог баштиника исто непокретно добро пренети се, и уписати.

Код овог параграфа и §. 298. има ово решење:

Почетљество правосудија имајућа у виду, од какве је велике користи завођење баштинских књига како за сигурност имања и кредита, тако и за финансијалне мере, као што су ове књиге у свима европским добро уређеним земљама, заведене, и као што је наша законодавна власт у грађанском законнику § §. 292 и 301. овом многоважном заведењу посветила, 27. пр. Фебруара АЖ 794. представило је да се законодавним путем претпине, да у напредак никакво пренашање непокретних добара не ће силу и важност имати, ако такво није у баштинске књиге уведено.

На ово представљење решено је да се нареди, да поред тога, што у напредак не ће моћи пренашање непокретних добара имати силу и важност, ако се такво није у баштинске књиге уведено, одад сваки, који мисли себе својим правом сопствености, по смислу уставног и грађанског закона, обезбедити, свако добро, које на себе и на своје име пренаша, у баштинске књиге завести не пропусти. Но да би се ова правна безбедност још и више у народу распространила, поред тога је закључено, да се даље народу саветовна напомена од стране правитељства отуству, да сваки Србин ускори доброvolно своја непокретна добра, која притежава, у баштинске књиге завести, и о њима се обезбедљивим писмом надлежне власти, т. ј. уредном тавијом снабдети, како би ти сходно пропису земаљског устава и грађанског законика, своја права на иста добра за себе и своје потомство, уредно обезбедио. Уједно је и то решено: да се од сад из јавних земаљских и општинских каса, такође поради нужне њихне законе безбедности само на она непокретна добра новци на зајам издају, кад су ова његова добра у баштинске књиге заведена.

На посметку наређено је: да се један пут, кад се буде све потребно с више изложеним опредељено и обнародовало, и форма баштинских књига устроји и прописе; по чему ће се очекивати, да почетљество и пројект ове форме и правила о вођењу баштинских књига, ради надлежног увиђења и поступка законодавној власти поднесе.

(Решење од 16. Априла 1850. год. В* 571. Збори. V. стр. 126).

Даље има ово решење:

Да, до установљења баштинских књига у отачаству нашем, судска потврђења тавија и других уговора о преносу права притежавања имају ону исту правну важност, коју и у баштинска по овим §§-ма законика имају.

(Решење од 13. Јулија 1850 године ВМ 1197. Зборн. V. стр. 259.)

В. примедбу §. 641. овог законика.

§. 293. Сваки, који на другога добро какво непокретно, као: кућу, њиву, ливаду, виноград, воћњак и т. д. преноси, мора сам господар или баштаник од истог добра бити; иначе пренашање такво нема силе ни важности.

§. 294. Да се непокретно добро на другога преписати може, нужно је да господар добра, по учињеном уговору или изјашњењу, сам суду лично предстане, и на то санзволн. У случају немогућности или немоћи мораће то чинити или преко довољно на то опуномоћенога лица, или ће пред два из суда изаслата члана своју вољу најаснити, и писмено закључење предати, који ће то суду доставити.

§. 295. Ствар непокретна, као: кућа, виноград, њива, ливада, која се на другога преноси, мора тачно назначена и опредељена бити, тако, да се разликовати од свију других може као: место назначити, где лежи, границе и међе означити, суседе уписати; преко тога назначити и место и време закљученога посла.

§. 296. Ако би се промена таква, или пренашање на другога, оснивало на пресуди судској, или деобном писму, или на тестаменту, то се и такви докази приложити и навести морају.

§. 297. Ако ко довољнога и јаснога доказа за увод у књиге баштнске нема, а њему би на срду

девало у књиге увести се, то он може међу тим захтевати, да се уведе под условом: ако своје право не покаже суду, да се опет избрише. — Које ако би он по пропису доказао, онда првенство добија као прави господар од дана условног увођења у књиге.

§. 298. Који пре на једну ствар непокретну у књиге јавне уведен буде, онога је ствар.

В. пр. код §. 292.

§. 299. Са увођењем новог господара у књиге јавне баштнске он и закону државину добија, која се по обичају и получава.

В. примедбу код §. 292.

§. 300. Како је ко ствар примно и добио, он и сва права с њом скопчана добија, с којима не треба смешати права на саму личност предавача односећа се: она следују за лицем.

§. 301. Тако исто и бремена са ствари скопчана на јавним књигама оснивајућа се, прелазе на новог господара заједно са ствари. Зато ко ствар какву прима, ваља добро да се извести и о правима и бременима с њом скопчанима; иначе следства сам себи нека припише.

Види додатак код §. 211.

§. 302. Сопственост ствари губи се: или кад је таква воља господара, или кад закон прописује, или кад пресуда судска тако гласи. И онда непокретне ствари преписују се на другога, коме исте ствари по основу реченом припадају.

§. 303. Начин пак, који при пренашању ствари, нарочито непокретних код суда набудавати ваља, зависиће од особитог прописа и упућења.

§. 303. *а.* *Кад дужник своје ствари, било покретне или непокретне, на другача пренесе у намери да своје онога времена повериоце оштети, пренос нида, ма да је и судом утврђен, и повраћа се у првобитно стање, и то ако је пренос у виду аукциона по §. 565., а ако је у виду теретнога уговора, само онда, ако је онај, на коме су ствари пренете, био бесавестан.*

Бесавестан прималац одговара и за вредност покретне или непокретне ствари, ако ју је престао прижељивати, а такође и за друге користи, по основима овог законика.

Под преносом ствари, разуме се и пренос права и обавеза.

О томе, да ли је дужник преносом покретне или непокретне ствари имао да своје повериоце оштети, као и о бесавестности онога, на коме су пренете, суд ће, у недостатку других непосредних доказа, судити по околностима, нарочито по природи посла, по основу и начину отуђења на који је то закључено, по стању и по личним односима у преносу учествовајућих лица.

Не важи пренос покретних или непокретних ствари између родитеља и деце (предака и потомака) између задушара и између мужа и жене, у колико је на штету поверилаца преносивости овога времена учињен.

Застарелост између ових у последњем одељку именованих лица, нема места, догод они заједно живе. Но пренос како између ових тако и других лица остаје сталан, и није се против њега поступати може, ако га у законским новинама три пута огласе, и нико против тога за шест недеља, од дана последњег огласа у новинама, не протестира.

(Додатак од 5. Маја 1864. год. 36. XVII. ст. 229.)

ГЛАВА VII.

О Залози.

§. 304. Ствар она, на коју зајмодавац такво право има: да ако дужник по обвези на време њега намирио не би, он себе на ње намири, зове се залоза.

В. §. 10. закона о мехавима 36. XV. стр. 337; закон о привесним властима §. 43. т. 7. 36. XV. стр. 170; закон о лаванама §. 4. Збор. XVII. стр. 242; и зак. рудар. §. 152. 36. XIX. стр. 131.

§. 305. Свака ствар, која год међу људима пролази, и овима је на потребу, може служити као залоза. Она ако је покретна, рађа залозу покретну, ако ли је непокретна, рађа залозу непокретну, и свака своју природу задржава.

В. приметбу §. 304; војено судског законика § 175. (36. XVII. стр. 202); и §. 7. и 8. закона о насељавању странаца (36. XVIII. стр. 12)

§. 306. Свака залоза предноставља дуг. Но сваки дуг не води за собом право на залозу. Ово право мора бити или већ законом опредељено, или на уговору или последњој вољи господара основано, или тек пресудом судском добивено.

§. 307. Покретна ствар онда је у залози, кад је управо већ предана; а непокретна онда, кад је као и друга сопственост у књиге судске уведена.

§. 308. Покретне ствари, које се не могу предати из руке у руку, предају се као и код права сопствености сходним или уобичајеним знацима.

§. 309. Право на залogu може се и међу тим прибележити у књиге, које бива као и при условној прибележци права баштинскога.

§. 310. Ко има залogu какву, тај може исту опет другом у залogu дати, ако му од његовог заложника није нарочито забрањено.

§. 311. Тако и на залogu непокретну може други безбедности ради за себе право заложно прибавити, ако својим путем исто у књигу судску уведе.

§. 312. Ко залogu има, онај права има на одређени рок, ако дужник дуг не исплати, ценом залогe себе намирити; ако што прегече, вратиће дужнику.

В. §. 843. овог законика и чл. 3 и 5 повластица за прву српску банку од 6. Јуна 1861. Збор. XXII ст. 40; чл. 2. повластице за Београд. кредитни завод и Смедеревску и Пожаревачку кредитну банку 36. XXIV ст. 6. —

§. 313. Ако је залoga у треће руке, као *позалoga*, прешла са знањем господара исте, онда овај не може дуг свој исплатити без знања трећег, у чијим се рукама залoga налази.

§. 314. Сваки само своју сопствену ствар заложити може. Залoga на туђу ствар не важи ништа, и уништава се на тужбу господара ствари, коме припада право на повраћај своје ствари, коју онај издати мора, имајући право накнаду од заложника тражити.

§. 315. Право залогe на ствар садржава у себи и право на плодове ствари, и све што из ње

произилази. Само сабраци и одвојени већ плодови не сматрају се као са стварју скопчани.

§. 316. Ко има право залогe, на би се показало, да је вредност залогe т. ј. заложене ствари тако малена, да се дуг из ње намирити не може, онда тај има право искати од свога дужника другу довољну залogu за свој дуг.

§. 317. Онај, ко добије залogu за сигурност свога дуга, дужан је ствар заложену пазљиво чувати, да се не би како изгубила, или порушила и покварила; јер у том случају он ће за кривицу своју или небрежљивост одговарати, и залogu накнадити морати. Само ако би заложена ствар са свим случајно изгубила се или порушила и покварила, он се од одговора и накнаде ослобођава.

§. 318. Заложену ствар зајмодаван употребљавати, и њом се служити није властан; осим ако није то од господара заложене ствари нарочито дозвољено.

§. 319. Ако би држалац залогe ствар заложену другоме у залogu дао, онда он у случају кад би заложена ствар пропала, или се порушила и покварила, свакојако зато одговара и онда, кад код њега иста ствар не би пропала, порушила се или покварила.

§. 320. Ако би време одређевога рока за исплату дуга прошло, и дужник зајмодавца намирио не би, ниш бн залogu испунио, онда овај има право

са знањем суда заложено ствар продати, и себе намирити.

В. чл. 2 закона о датим повластицама Београдском кредит. заводу, Смедерев. кредитној банки, и Пожаревачкој банци 36. XXIV. ст. 6; и чл. 30. закона о штедионицама 36. XXIV. стр. 106

§. 321. Ако би се заложена ствар скупије продала, него што дуг износи, онда ће се сувишак издати дужнику; ако ли цена од продане залогне не би залегла, онда зајмодавац може остало, што још недостаје, од свога дужника тражити.

§. 322. Ако би господар заложене ствари за време, док још залога траје, негу ствар на другога пренео, то овај није дужан пустити је из руке доде, док њега дужник не намири.

§. 323. Ако ствар заложена пропадне, или се зајмодавац права на залог одрече, или је безусловно дужнику поврати, онда и залога престаје, према дуг и после остаје.

§. 324. Ако је залога на неко опредељено време ограничена била, онда како исто време протече, престаје и право на залог.

§. 325. Кад се дуг исплати, престаје залога, тако, да како год што је дужник дужан дуг платити, тако је и зајмодавац одмах дужан залог издати, нити је властан задржати је због другог каквог дуга. Он у том случају може себе само с тим обезбедити, што би заложено ствар у судске руке предао, и захтевао, да се сигурности своје ради

задржи, и узанти, да не би међу тим његов дужник њу упропастио могао.

§. 326. Право залогне на непокретна добра, које се *хипотеком* или *баштинском* или *миличком залогом* назива, добија се, кад се дуг, или писмена исправа, на којој се дуг оснива, у књиге судске својим путем уведе, т. ј. убаштини (нотабулира).

Код овог §-а има ова назиовица Уредба о нотабулација:

I.

Шта је нотабулација и какву силу она подаје опредељено је у грађ. зак. §§-ма 326—330. Основи пак, на којима се право залогне у опште, а тим и нотабулације, добија, изложени су у §-у 306. истог законика.

II.

Као што је право залогне у опште самим законом обезбеђено; и по томе за удејствовање обезбеђења његовог особити прописи нису потребни; тако овде само о начину удејствовања обезбеђења права залогне на непокретна добра, т. ј. нотабулације, проистичућег из уговора или последње воље господара или из пресуде судске, прописују се правна.

III.

Ко хоће нотабулацију да захтева, мора имати пуноважну писмену исправу из које да се види, да он заиста на предизложеним основима има нешто тражити од онога, на чија добра он нотабулацију тражи.

IV.

Ова писмена исправа може бити:

1. уговорна, као: формална облигација, вансудско поравњење, или други какав уговор, или друго какво по-

тврђење казног дуга и пр. извод трговачких књига, од дужника признани и потписани, и овим подобна.

Писмена овог рода, на којима нема потписа дужника, не могу бити предметом интабулације.

2. на последњој вољи господара основана, као: тестаменти и кодицили.

3. Судска, као: судска, извршном поставша пресуда и поравнање, пред судом учињено.

V.

Писмена исправа у којој не би сума повчана и у заквоћи и коликоћи изложена била, не може бити предметом интабулације.

VI.

Интабулација се може удејствовати само код првостепенног суда, и то оног округа, у ком се непокретна добра дужникова налазе, на која се интабулација потражује, и мора захтевана бити.

VII.

Захтевати интабулацију може или поверилац, т. ј. онај који интабулацију потражује, или дужник, т. ј. онај на чија се добра интабулација иште, или могу обадва заједнички и то, или посредством писмене прозбе, или усмено.

Првостепени је суд дужан, усмено овако захтевање узети на протокол.

VIII.

Ако сам поверилац захтева интабулацију, и писмена му је исправа уговорна, у §. IV. под 1. изложена: то таква писмена исправа може само онда бити предметом интабулације, ако је у њој дужник изречно казао, да он дозвољава интабулацију исте исправе на своја непокретна добра; ако ли таквог дужниковог изречног дозвољења у исправи нема, онда се исправа интабулirati не може.

Ако ли дужник сам, или заједнички с повериоцем, захтева интабулацију: то онда није нужно изречно дозвољавање интабулације у уговорној исправи.

Дужнику стоји на вољи или назначити поименце своја непокретна добра, на која интабулацију дозвољава или само у опште рећи, да је дозвољава на своја непокретна добра. У последњем случају моћи ће се интабулација ставити на сва дужникова непокретна добра; у првом пак само на оно, која је дужник у својој писменој исправи именовано.

Ако ли је писмена исправа на последњој вољи господара основана, у §. IV. под 2. назначена: то је она безусловно предмет интабулације, ако се по грађ. зак. §-у 482. против исте нико није за 8. дана после саопштена му тестамена или кодицила код суда изјаснио, или ако су после таквог протестирања тестамент или кодицил судски коначно за пуноважне проглашени.

Ако ли је на послетку писмена исправа судска, у § IV. под 3. назначена: то она без сваког дозвољавања дужниковог може бити предметом интабулације.

IX.

У захтевању мора одређиво назначено бити оно непокретно добро, на које се интабулација захтева.

Ако ли је више оваких непокретних добара, на која се захтева једваквоста интабулација: онда сва та непокретна добра морају редом одређиво назначена бити.

Захтевање без одређивог назначења непокретног добра има се одбити.

X.

Прозби мора писмена исправа или у оригиналу, или у судски одостовереној копији прикључена бити.

XI.

За деловодство интабулација дужан је сваки првостепени суд водити особита три протокола:

1. Деловни протокол итабулација и прибележја.
2. Итабулациони протокол.
3. Протокол итабулационих или прибележних писмених исправа. (Она је тачка укинута законом, решењем од 11. Дец. 1861. В^с 2477. Збор. XIV. стр. 204).

Формулари ових протокола следују ниже прикључени под истим нумерама 1. 2 и 3.

XII.

На сваком захтевању итабулације, било писменом било усмено, мора председник или ако би он препречен био, члан суда — његов местозаступник, совестнокоручно ставити дан примљена истога, која мора бити онај исти, у који је прозба поднесена, за чета језиство дукан је на примљену потписати своје име.

Прозба има се истог дана увести у деловни протокол итабулација и прибележја, и протокол овај мора се непремено свагда при конциу овог дана, у ком је што у њега ушло, закључити потписом председника, или овог заступника и протоколисте.

Просиоцу пак дозвољаје се, уверити се лично о дејстватељном и исправном стављењу дана примљена, и на захтевање даће му се писмено уверење, да је његова дотична прозба истог дана заиста примљена.

XIII.

Суд ће при расуђењу предмета исеадити: да ли су услови горњим § §-ма прописани испуњени, или несу? и према томе ће решење вздати којим захтевање итабулације одобрава или одбија.

XIV.

Суд ће решење о итабулацији, најпре у деловни протокол итабулација и прибележја ставити, и исто и повериоцу и дуканку доставити.

Достављење решења има бити сходно смислу суд. постука. глави XX.¹⁾ с том примедбом да се оно свагда у сопствене руке дотичне стране, или њеног законог пуномоћника, а никако у руке фамилијарних чланова, учини.

XV.

Страна, која није задовољна оваквим решењем, има право у смислу суд. пост. §§. 611. 612.²⁾ и посљедујућих, рекурirati на касацијону власт.

XVI.

Ако ни једна страна није изјавила изгадозаство, или је изјавила, но је од великог суда одбачено, онда ће суд одобрени итабулацију у итабулациони протокол увести, и зједно наредити, да се на исправу, која је по чл. X. уредбе о итабулацији прозби прикључена, назначи да је дака II. године II. под кумер. II. на добра дужника II. H. на страни II. итабулацијомог протокола итабулирана, и то ће назначење суд потписом својим потврдити и од просиоца за то таксу наплатити, а докуменат у акта оставити.

Овај, који би по чл. X. уз своју прозбу оригиналну исправу поднео, дужан је поред оригинала и копију прикључити. Итабулациони протоколиста, пошто копију са оригиналом сраочи, преписаше са оригинала на ову оно назначење судско, по коме је оригинал итабулиран, и ишито све то својим потписом одостовери, копију ће у акта оставити, а оригинал надлежном лицу повратити.

(Измена од 11. Децембра 1861. год. В^с 2477. Збор. XIV. ст. 204.)

XVII.

На једно и исто неокретно добро може се и више дугова итабулирати.

¹⁾ Садашњег грађ. поступка Гл. XIII.

²⁾ У смислу §. 322. садашњег грађ. поступка.

Право првенства оваких иштабулација рачуна се по дану кад су оне суду поднесене, и у деловодном протокоду иштабулација и прибележја по претвораном §-у XII. назначене.

Ако ли би више поверилаца различите писмене исправе ради њихвог иштабулација на једно и исто добро једног и истог дана подвели: то све ове иштабулације на једно и исто добро стављене, имају између себе једно и исто првенство; и како ове заједничко првенство тако и односитељне суме новца, имају се нарочито назначити како на решењу сврх прозбе иштабулацијоне, тако и у протокоду иштабулацијоном.

По томе дакле грађ. зак. §. 330 који о првенству иштабулације говори, има по овом §-у ове уредбе разумљен бити.

XVIII.

Што је год доде о иштабулацији говорено, говорено је о првоназначној, т. ј. оној иштабулацији, која има место непосредствено између повериоца, и дужника непокретног добра притежаоца.

Но може се на једну већ постојећу иштабулацију поставити друга иштабулација на корист трећег и оваква иштабулација зове се надиштабулација.

Као што је надиштабулација правни основ један исти која је и иштабулације: тако овредељења прописана за иштабулацију, имају у свему својем пространству важити и о надиштабулацији.

XIX.

Иштабулација има своју силу доде, докле се не иштабулира

Присилца у иштабулацијама, основаним на исправама уговорним (§. IV. I.) има прозби о иштабулацији прикључити, сходно грађ. зак. §-у 898, или оригиналу

писмену исправу, на добро иштабулирану, или признаницу повериоцеву; у иштабулацијама пак основаним на исправама, у §. IV. под 2 и 3 изложенима има присилца прозби о иштабулацији прикључити судски одостворену признаницу.

Суд пак има у предмету решење издати, и ако је ово одобравајуће, иштабулацију у протокол иштабулацијони увести.

XX.

Као што је у суд. поступку глави XIV. под B.¹⁾ дозвољено, да се и прибележје у тамо изложеним случајима на непокретна добра код дужника ставити може; које кад се оправда, по §-у 561²⁾ добија силу иштабулације: тако у смогрењу заступања при захтевању прибележја, увођена његовог у протоколе, надбележја, првенства и иштабулација његовог, имају се сва она овредељења на прибележје однети, која су у ове уредбе §§-има IX. X. XI. XII. XIV. XV. XVI. XVII. XVIII. и XIX. о иштабулацији постављена с том примедбом, да оно што је у §-у X о писменој исправу казано, има при прибележју важити само онда, ако присилца писмену исправу има, и да првенство прибележја по ове уредбе §-у XVII. има важити од дана пријављења и не по судском поступку §-у 516³⁾ од дана дозвољења.

XXI.

Протоколиста је дужан на захтевање свакоме дозволити, у протоколима лично извести се о свакој иштабулацији или прибележју, и то бесплатно.

¹⁾ Под Б. тачка I. Главе XIV. садашњег грађ. поступ.

²⁾ По §. 397. садашњег поступка.

³⁾ Овај параграф не важи ни према §. 381. сад. грађ. поступ.

Суд пак дужан је на захтевање тичућим се странама издати изводе протокола о каквој интабулацији, прибележју или истабулацији, и за достоверност извода дужан је на њему ставити свој потпис и печат.

Издавање извода и односитељних уверења подложно је плаћању таксе од 1. цр. од сваког комада.²⁾

XXII.

Ова уредба има ступити у дејство 1. Јануара 1855. године и њом се замењује уредба о интабулацији од 29. Новембра 1853. године. К. В. § 1148.

С. § 1182.

(Вада раније уредбе о интабулацији Зборник I. стр. 122. Зборник II. стр. 163. Зборник V. страна 59. Зборник VII. стр. 121. и Зборник VIII. страна 2.)

(Уредба од 19. Новембра 1855. године В. Ж. 1054. Зборник VIII. страна 29.)

В. још и Зборник XIV. стр. 78. и 79. и 36. XV. стр. 170. §. 43. тачка 7. —

§. 327. Кад је дуг какав у књиге судске уведен, и на непокретно чије добро уписан, или убаштињен (интабулиран), он је онда тако за оно непокретно добро везан, да ово свагда за подмиривање истог дуга служити мора без призрења на особу, чије је или у чијим се рукама налази исто добро.

§. 328. Ако се такво под баштинском залогом (интабулацијом) налазеће се добро на другога пренесе, то оно и дуг уписани са собом носи. Ко такво добро исплати, а не мотри, да ли дуга на

¹⁾ Види о томе и 8. тачку §. 513. садашњег грађ. поступка.

њему убаштињенога (интабулиранога) нема, сам себи нека приписне, кад исти дуг плаћати морао буде.

§. 329. И ово добро остаје докле за дуг убаштињени (интабулирани) подвезано, докле се год исти дуг из судских књига својим путем не избрише.

§. 330. Кад више дугова на једном добру непокретном убаштињених (интабулираних) има, онда се исти дугови оним редом наплаћивати морају, којим су уведени, тако да онај дуг првенство има, који је пре уведен. Први се дугови такви морају потпуно намирити, ако другима позвијим и ништа не достигне.

ГЛАВА VIII.

О службеностима (сервитутима).

§. 331. Службеност у опште неко је бреме којим се уживање чијег права сопствености (имаовине) ограничава тако, да је овај дужан на корист другога, коме право припада, у својој ствари нешто трпети, и ономе допустити, или не чинити, што би иначе чинити право имао.

§. 332. Свака службеност по својој природи везана је за ствар које право сопствености ограничава, нити се са променом господара ствари мења; по истим правом и бременом прелази с једног на другога.

§. 333. Ако ли би само на неко лице, коме би право на ограничење чије имаовине принадлеало, ограничавало се, онда то нарочито мора изражено бити.

§. 334. Службености такве или леже на пољском добру, као: пиви, ливади, и служе на удобност другом пољском добру; или леже на кућама и кућним земљана, и служе на удобност другој кући или кућној земљи.

§. 335. Пољске службености обичне и главне бивају следејуће:

1) На туђој земљи држати стазу, путању за стоку или за кола, и њима се за своју удобност служити.

2) С туђег бунара или извора воду носити, ту стоку појити или воду одводити.

3) Стоку на туђој земљи држати и пасти.

4) Дрва туђа сећи, сухо грање кунити, огранке кресати, жир кунити, и лист брати.

5) На туђој земљи дивљач ловити, птице хватати и рибу ловити.

6) Камен vadити, несак копати, креч палити.

§. 336. Кућне службености обичне и главне јесу:

1) Имати право, своје здање на туђе наслоњити.

2) Греду, рог или другу градњу у туђ зид увући.

3) Прозор у туђем зиду отворити, било то због светлости, било због изгледа.

4) Стреху или натремак над земљом или кућом свога суседа надводити.

5) Дим кроз димњак суседа пропустити.

6) Кишницу са своје стрехе на туђу земљу наводити и проводити.

7) Свакојаке течности на земљу суседа свога проливати, и тамо пропустити.

И ово су све такве службености, којима један право има штогод на земљу суседа свога предузимати, што овај трпети мора.

§. 337. Друге су оне кућне службености такве, којима је притежалац служеће земље обавезан штогод не чинити, што би му иначе по пространству појма права баштинскога чинити слободно било, као што су:

8) Да ја због угодности другога, коме то право припада, немам власти кућу моју на више подићи.

9) Да не могу кућу моју нижом начинити, него што је.

10) Да не могу ништа на мом кућиништу подизати, чим би другога здању, коме право то припада, светлост или ваздух одузети могао, или

11) Чим би се изглед његов заслонио.

12) Да кишницу са стрехе моје куће не могу од земље суседа, коме би иста на заливање баште или другим начином на корист служила, одвести.

И ово су службености обичне, које су за ствар везане, и прелазе с једне особе на другу.

§. 338. Но бивају службености и такве, које се само за особу једну вежу, и не прелазе на другу. Такве су обичне: кад ко право добије да ствар туђу употреби, да ужива, или да у кући туђој обитава.

§. 339. Бива пак често, да службености ове одступе од своје природе тако, да оне, које су за ствар везане, само се лицу једноме дају, или се само на неизвесно од воље зависно време опредељују. Но онда у случају сумње или распри свагда се одступање такво доказати мора.

§. 340. Свака службеност или се оснива на закону, или на уговору, или на последњој вољи или на пресуди судској, или на застарелости.

§. 341. Закон ограничава право сопствености чије само у овом случају, кад други своје добро или са свим или од чести употребити не би могао, и. п. кад ко на њиву своју не може другојаче доћи, ако преко туђе не пређе, онда овај по закону мора путању преко своје њиве онеме допустити.

§. 342. Службености прибављају се овим начином, као што се у опште сопствености различних ствари или добара добијају.

§. 343. У опште при испитивању и суђењу о службености ваља се држати главнога појма, по коме онај, коме служеће добро припада, није обавезан што чинити, но само је дужан допустити

другоме, да овај какво право ту има, или је дужан штогод не чинити, што би иначе као господар у својој ствари чинити право имао.

§. 344. По томе се и питање о обдржавању и оправљању ствари служеће решава, т. ј. обдржавање и оправљање ствари служеће спада на онога, који исту употребљава, дакле по реду на онога, коме право на службеност припада. Но ако би исту ствар и онај, чија је, употребљавао, то и он по мери употребљавања и к трошку притећи мора.

§. 345. Који права на службеност има, он истина то по вољи може употребити на онај начин, који се њему најсходнији види; али му никако не припада право службеност распрострети на даље; по мора се задржати у границама оним, које су или по самој природи, или по израженој вољи господара служећег добра опредељене.

§. 346. Службеност свака, која је за ствар једну везана, остаје постојана: она се не може по вољи од ствари оделити, нити на другу ствар или на друго лице пренети. И тако се свака службеност држи за неразделјиву зато, што право оно, које ко на служећој ствари има, не може се ни преначити ни поделити, ма се иста ствар умножила или умањила, или искомадала.

§. 347. Једна ствар може не само једном по и неколицини служити, само ако онај, који је право исто пре добио, с тим употребити не трни.

§. 348. И по овим основима ваља судити и одређивати одношаје права код различних родова службености. Тако:

Који на свом зиду, стубу, или диреку, суседа свога здање наслоњено држи; или ко у својем зиду, стени (дувару), диреку, туђу греду увучену трши; или туђ дим проз свој димњак пропушта; тај мора од чести испити зид, стуб или дирек и димњак и оправљати. Али се од њега никако захтевати не може, да он и господареће здање подупире, или греду или димњак суседов оправља.

§. 349. Онај, коме само припада право на прозор, може само светлост и ваздух имати, а нема уједно право и на изглед. И зато господар служећег добра може све оно у својој добру чинити, што само светлост и ваздух суседу не одузима, шта више он може захтевати, да се на такав прозор решетка метне, у колико светлости и ваздуху не смета јер изгледа не треба да има.

§. 350. Ко год има право на прозор, на онога спада и дужност и пробој (прозора) такав обдржавати; и ако то не буде чинио, на би отула штета произишла, мора за исту одговарати.

§. 351. Онај, који има право на капање стрехе, може кишницу са своје стрехе на туђу стреху пуштати, било само по себи, било на олукe да тече. Он може своју стреху и подићи, али на тај начин да његова кишница служећем здању не надије на већи терет него пре што је било. И будући да би многи

свег нагомилан на већи терет био, него кишница, зато мора овај њега почистити за времена. Такође и олукe за отицање воде треба да обдржава у добром стању, да се не би квар служећем добру учинио.

§. 352. Који има право кишницу са суседне стрехе на своју земљу или башту наводити, онај мора и олукe, и све зато одређене згоде и направе о свом трошку обдржавати.

§. 353. Равним начином ако би за пропод течности нужни били јендеци и водојаке, то такве мора онај начинити, коме господарећа земља припада; он их мора, ако потреба собом доноси, и покрити, и чистити, и тим терат служећој земљи олакшати.

§. 354. Који има право на стазу на туђој земљи, онај може преко туђе земље или друге људе пуштати, да к њему туда долазе. Али јахати или возити се не може.

§. 355. Који има право, да путањом преко туђе земље своју стоку прогони, онај може истом путањом и колица терати. Али тешка бремена туда вући не може.

§. 356. Који има право само на пут на туђој земљи, онај може туда кола возити с два, четири или и више коња, волова, бивола и т. д. а и марву везану проводити; по марву или стоку пуштену чопором преко исте земље претеривати не може.

У свима овим случајима мора се овај строго одређене стазе и путање држати, а не веругати

и нове путове правити, и нарочито на то мотрити, да не би марва или стока пролазећа штету служећој земљи чинила.

§. 357. Путеви, мостове и прелази службености подложне морају сви сразмерно обдржавати, који се год њима служе; следоватељно и онај, коме земља служећа принадежи у онолико, у колико се њима користи.

§. 358. Ако би се ови путеви и прелази каквим случајем, н. пр. изливом, бујницом, одхроном покварили, онда се мора друго место за то одредити, док се они не обнове и у пређашње стање не поставе.

§. 359. Који има право с туђег бунара или повора воду захитати, тај мора имати право и доћи до бунара.

§. 360. Који има право, воду са туђе земље на своју наводити, или са своје земље на туђу одводити, онај мора имати и право нужне олукe, чупкове, и уставе о свом тронку правити и намештати. И ово све у толико, у колико земљи господарској све то на одређену корист служи, а служећој земљи већег уштрба не чини.

§. 361. Ако би ово право воду наводити не једном, но неколицини допуштено било, па би се оскудост у води показала; онда је прече оном, који је пре то право добио; или ако су заједно добили, па једнако право имају, онда ће се сразмерно између њих вода поделити.

§. 362. Ономе, који права на попану има, припада право своју стоку на туђу земљу нагонити, онде држати и пасти, наравно тако, да се квар самој земљи не чини, и да господар служеће земље може обичним начином слободно и неограничено земљу своју обрађивати и њом се користити. И у овом случају ако није одређено, каква стока и колико комада, и кад и докле пасти може, мора се онако држати, као што је за време застарелости исто уживање мирно и ненарушиво било.

Иначе ако се и по томе одредити не може, но још би сумња остала, онда ће следећућа правила за правац служити:

§. 363. Под правом на попану као службеност разумева се, да сваки род теглећих животињих, и говеда и оваца пасти може, само не свиње и пилеж, а тако и козе у младим шумама. Пездрава пак и туђа марва са свим се од ове паше искључује.

§. 364. Ако није одређен број, колико комада стоке да пасти може, онда се мора онај број држати, који је за време застарелости (10 година) био; ако ли се ово мењало, онда се морају три прве године узети, и средњи број држати. Ако ли би и то непознато било, онда треба гледати на то: колика је и каква је паша, па по томе број одредити. Но у сваком случају не треба да се допусти више стоке на пашу земље служеће, него за колико на господарској земљи није за лимницу добити се може. Подмладак на сиси у овај број не спада.

§. 365. Стока на пашу служеће земље не може се изгонити свагда, но само у опредељено за такву пашу време, које је или уговором означено, или како је где уобичајено. У случају сушње узима се свагда за правац то, да се пољском уредном обрађивању не би препреке с тим чиниле, или да се не би против каквих у том припреву постојећих уредаба поступило.

§. 366. Право ово ограничава се само на пашу, следоватељно нити овакав, коме право на пашу припада, може траву косити, нити господара служеће земље искључити може, да и његова стока заједно не пасе, нити саму земљу кварити сме; шта више он је дужан служеће добро од сваке штете и квара чувати, и зато на стоку пастира давати.

§. 367. Но ни господар служеће земље не треба ништа да предузима, чим би се уживање права службености понаме ограничити могло. И ако би се случајно паша умалила, онда се сразмерно ограничење учинити може.

§. 368. По изложеним основима судити се мора и обично узајамно допуштење, да сусед један на другога земљи у одређено време своју стоку пасити може; које за избега распри, могу и села једно другом допустити, а и срезови и окрузи међу собом уредити.

§. 369. По преднаведеним основима и прописима морају се судити и случаји осталих службености, као: право на сечење дрва, жировницу, брање

листа, на лов и риболов, на вађење камена, копање песка, ваљење креча.

§. 370. Од овога права на службеност какве ствари, разликовати ваља право саучешћа у сопствености, које по основима смесинства судити ваља.

§. 371. Од ових службености разликују се личне службености, при којима није једна ствар другој на корист опредељена, но ствар је за корист лицу каквом назначена. Ово бива од три струке, кад једна ствар каквом лицу само: а) на употребење, б) на уживање, в) за обитаване служи.

§. 372. Ко има права једну ствар употребити, онај може према своје стању без припрења на своје остало имање истом ствари користити се по потреби, која се узима од оног времена, кад је право речено почело. Но саму ствар такви не може изменити, нити на другога пренети.

§. 373. У осталом сва друга корист принадежи господару ствари, који је дужан све терете са ствари скончане носити, и исту у добром стању обдржавати. Само у колико би корист ова мања била него терет, мора онај, који право на употребење има, долати, или од употребења престати.

§. 374. Коме припада право на уживање туђе ствари, онај може туђу ствар, само суштину њену не нарушавајући, без сваког ограничења уживати.

§. 375. Свака ствар мора се по својој природи употребити, и уживати. Тако и потрошне ствари, као

што су готови повди, морају се потрошити, да се употребе, па се само у вредности враћају; осим ако је где повд под лихву дан, онда се само лихва искати може.

§. 376. Који има права службености на уживање, онеме припадају сви приходи од једне ствари и обични и изванредни, у најпростијем смислу. Изузима се сокровиште, ако би се у земљи, која за уживање служи, нашло: које господару земље припада по прописаним одређењима.

§. 377. По ов и све редовне и изванредне трошкове, без којих се плодови имати не могу, као и бремена, која ствар давати има, носити мора; осим случаја, ако би ова бремена плодове чисте превазишла.

§. 378. Он је дужан саму ствар као добар домаћин чувати, и обдржавати, ништа неумалити нити утаманити, и ако би шта угинуло, понушити, да у своје време у истом стању, у ком је примио ствар, врати.

§. 379. Ако би по случају нужно било, ново здање подићи, или старо онало са свим обнови, то ће зависити од особите погодбе између уживаоца и господара земље; јер нити је овај дужан бадава градити, нити је оном, ако самовласно такво подигне, дужан овај безусловно накнаду учинити. Нужда и потреба к одређеном уживању у овом случају служиће за основ пресуђивања.

§. 380. Но у сваком случају, ако се господар ствари са уживаоцем у припрењу накнаде трошкова на повишење користи учињених не би поравнати могао, не може му онај на пут стати, да без нарушења ствари исте трошкове оцени, или ако то није могуће, судским путем проценити даде.

§. 381. У каквом је стању уживалац ствар примио, у онаком мора и господару вратити. Зато при предаји нужно ће бити ствари за уживање точно описати и назначити; које ако није учињено, онда се држи да је уживалац све ствари у добром и употребљивом стању примио.

§. 382. Сви плодови и све користи збране, или само од ствари одвојене, припадају при враћању уживаоцу; незбрани пак и неодвојени припадају господару ствари; само је дужан трошкове на исте плодове учињене уживаоцу накнадити у овом случају, ако овај није при примању ствар заједно са плодовима без накнаде примио.

§. 383. У случају ако би самој ствари опасност упронашћења предетојала, може господар ствари захтевати, да уживалац или употребилац ствар обезбеди, да пронасти не може.

§. 384. Ко има права обитавања у чијој кући, онај може у кући живети, и што је за обитавање употребити, т. ј. не само себе, но и кујну, таван, подрум; али не и дућане, магацине, хамбаре, котарке и т. д. но за то изискује се особито одређење

§. 385. У сваком случају господар здава има права своје добро надгледати, и о оном искључиво располагати, што к обитавану не припада.

§. 386. Као год што свако, који мисли да има права на службеност чије ствари, може такво од господара ствари захтевати, и ако му овај не допусти, путем судским тражити; тако и господар ствари има права, неправдног присвајача из службености своје ствари искључити, и ако овај не ће да одустане, путем судским бега из ствари своје избити.

§. 387. Службености, као с једне стране права, а с друге обвезе, престају оним начином, којим у оште и остала права и обвезе престају. Нарочито пак престају:

§. 388. Кад или господарећа или служећа земља провадне, онда престаје и службеност. Но ако би се земља или здање обновило, и у пређашње стање поставило, онда, и службеност се у пређашње стање повраћа, и своју пређашњу силу добија.

§. 389. Ако се господарећа и служећа земља састави, и припадну обе једном господару, онда и службеност, као у сопственој ствари, престати мора. И кад би господар доцније једну од ових земаља на другога пренео, онда зависа службеност од његовог самвољења и нових услова: јер њему припада неограничено право са својим добром располагати.

§. 390. Ако је ономе, који је право службености уредно, само то привремено припадало, или и

иначе на неко извесно време опредељено, онда како оно време истече, и службеност престаје сама по себи.

§. 391. Кад би службеност, паравно лична, коме год доде само дана, док не би други неке одређене године достигао, и. н. кад би удовица добила право у кући живети доде, докле она пунолетна не буде, онда ово престаје, ако би он и пре пунолетности умр'o.

§. 392. Службености личне, т. ј. које су за лице какво везане, престају, ако исто лице умре. Ако би службеност таква на наследнике гласала, онда у случају сумње само се под тим први законни наследници разумевају. Ако ли на целу породицу гласи, онда се односи и прелази на све чланове исте породице. Ако ли је дана једној задрузи или општини, онда таква траје, докле год иста задруга или општина постоји.

§. 393. Годишњи ужитак ако је наследнику или другом коме постојано определен, на се ни из речи посљедње воље или уговора, нити из смисла определеннога права, нити по прилици потребе и мере определити не може, да је на јединствено лице исти ограничен, онда ће се и на све последнике пренети моћи.

ГЛАВА IX.

О наследству.*)

§. 394. После смрти житеља српског, добра његова, и права и обвезе, осим чисто личних, прелазе као наследство на другог, кога по реду закон опредељује, ако он уговором или завештањем није другојаче наредио.

§. 395. Наследство по закону припада најближим сродницима по крви редом у следећућим члановима одређеним.

В. објашњење §. 328. и 507, (36. VI. стр. 103.)

§. 396. Деца мушка умрлога и њихни мушки потомци добијају први наследство; они искључују сестре, оца и матер и све претке њихне и њихово потомство или побочне сроднике.

§. 397. Колико мушке деце, на толико се делова дели имање родитељско, и свако дете мушко добија раван део. А женској деци у овом случају припада уживање, вадржање, снабдевање и пристојно удомљење по постојећем обичају.

§. 398. Разлика се не чини између деце мушке, родила се она за живота, или после смрти оцине, само ако је у законом времену.

§. 399. Унучад мушка без оца заостала при наследству представљају она свога, и добијају његов део, т. ј. онолико, колико би он добио, да је жив, ма њих колико било. Тако и праунучади мушкој припада део својих умрлих родитеља.

*) Види таблицу о степенима средства на крају овог законика.

§. 400. Ако нема мушке деце, по само би женске деце било, онда женска деца наслеђују заостало имање оцино све на равне чести. Женско потомство дели са женским по праву представљања. В. докуну §. 408.

§. 401. Ако по смрти србина не би остало ни мушка ни женска потомства, онда имање његово наслеђује његов отац.

§. 402. Ако нема оца, онда припада браћи рођеној и њиховој деци, начином одређеним; ако ли ни ових нема, онда матери и сестрама.

Браћа и сестре само по оцу или само по матери, учествују само у њиховом делу.

Код овог §. има ово тумачење:

Ако нема оца, онда наследство припада браћи рођеној и њиховој деци, начином одређеним, то јест ако има деце мушке, мушкој, §. 397; ако ли нема деце мушке, оно припада женској, §. 400, и то, по праву представљања, §. 403; то јест: примајући сви скуна, било мушки, било женски, део оцине, то јест онолико, колико би отац добио, да је жив, ма њих колико било; ако ли ни мушке ни женске деце нема, онда припада матери и сестрама, на равне делове, по главама.

Браћа и сестре само по оцу, или само по матери, учествују у њиховом делу, то јест браћа умрлога по оцу, сматрају се као браћа рођена, и искључавају и рођену сестру, и сестру по оцу, као и браћу и сестре по матери, из наследства братства, и деле оно на равне делове с браћом рођеном; сестре по оцу искључавају браћу и сестре по матери из наследства братства, и деле оно са сестрама рођеним на равне делове; браћа по матери искључавају сестре по матери; кад нема браће по

матери, онда наслеђују сестре по матери. — У сваком случају пак, где би дотични брат или сестра раније умрли били, учествују у овом наслеђству њихови потомци мушки; ако их нема ових, онда женски, по праву представљања.⁶

(Тумачење од 29. Маја 1853 г. ВЖ 523. Зборн. VII. стр. 52).

§. 403. У овом случају ако брата не би жива било, или сестре, но било би њихног потомства, онда би потомци по назначеном реду учествовали у наслеђству по праву представљања, то јест примајући сви скупа један очни део.

§. 404. Ако нема ни мушке ни женске деце, ни оца ни браће ни њихна потомства, ни матере и сестара, онда наслеђство прелази на деда по оцу, и ако овога нема на његово потомство, т. ј. стричеве по праву представљања, и ако ових не би било ни њихова потомства, на тетка, с којима на део долази баба (као мати са сестрама), и њихово потомство: паравно разумевајући свуда потомство најпре мушко, па кад овога нема, женско.

§. 405. Ако не би било деда по оцу ни његова потомства, онда прелази наслеђство на прадеда по оцу, и његове потомке, најпре мушке, па ако ових не би било, на женске и њихно потомство.

§. 406. Ако ни ових не би било, онда наслеђује прапрадед по оцу и његово потомство мушко, и ако овога нема, женско.

§. 407. Ако ни ових нема, онда наслеђство прелази на очина чукундеда или другог прапрадеда и његово мушко, и за овим женско потомство.

§. 408. И ако ових нема, онда прелази наслеђство на материн род овим истим редом и начином до колена шестог.

„А ако ни материног рода по реду до овог (шестог) колена не би било, онда прелази наслеђство на заоставину удовицу.“

(Допуна од 21. Октобра 1850. год. ВЖ 2085. 36. V. ст. 293).

Овим највишим решењем усакоњено је још и ово:

„Да добро једне прњаворске фамилије само онда може, и има припасти манастиру, кад сва ова фамилија изумре, не оставивши после себе никог свог, па дакле не само ни кћер, него ни удовицу, и по томе, где је од које прњаворске фамилије остала или само кћи, или само бесчедна удовица, онде да добро те фамилије наследи заостала кћи већ по §. 400. грађанског законика, или заостала удовица по аналогiji §. 416. истог законика, по коме муж наслеђује женино имање, кад њених законних наследника не би било.“

(Решење од 21. Октобра 1850 г. ВЖ 2085. Зборн. V. стр. 292).

§. 409. Деца изван брака рођена добијају право на наслеђство као и други законни наследници само онда, кад би познијим браком законим она позаконљена била.

Иначе ванбрачна деца као незаконна не могу имати права законнога на наслеђство ни очино ни матерно, но само са изјашњеном вољом оца или матере.

§. 410. Дете усвојено има право на наслеђство поочима или поматере своје. У случају његове смрти без деце и потомства не само од поочима и помате-

тере наслеђено, по и оно, што сам стече и пришлоди, прелази на потошке поочима и помајке. Ако ли ових нема, онда је у тековини и прилоду његовом преча његова него поочимова и помајчина родбина. Наслеђено пак добро од поочима и помајке прелази на родбину њихову по законом реду, а не на родбину његову.

В. примедбу §. 400.

§. 411. По смрти ванбрачнога неозаковенога детета без деце и потомства закопога, његово имање не наслеђује родитељ, но хранитељ. Моћи ће истина и отац и мати наследити, по то као хранитељ и хранитељица.

§. 412. Као год што је муж дужан своју жену за живота свога хранити и издржавати, тако се та дужност и после смрти његове простире на удовицу, докле име његово носи.

Код овог параграфа има ово решење:

Будући да грађанског законика §§. 412, 413, 414, 415, и 523, обезбеђавају удовица бестестаментално умрлог мужа до смрти или преудаје њене право уживања добара мужевљих; где се она уравнива са самим најближим наследницима његовим, — законом децом његовом; шта више на садржање њено муж и после смрти своје обезује се; тим је истина §§-ина постављен правни основ за обезбеђење њено и у случају смрти тестаменталне мужа: то у сајузу с §. 477, грађанског законика, који само једној закопој деци код завештавајућих родитеља закони део обезбеђава; по опстојатељству, што горњим §§-ина у случају бестестаменталне смрти мужевље осигурава права удовице на случај тестаменталне његове смрти ничим пису осигурана; шта више, насрм грађанског законика

§. 478, стоје у овисности, по потреби, насајуће се §§-е грађанског законика довести у складације; на основу морала грађанског законика §. 414, који удовици пак уживање опредељава равни део с таме изложеним, и самим најближим законим наследницима његовим, поставља се законом правило: да осим закопог деци, који по §. 477, на случај смрти мора остати закопој деци непредим, на случај смрти мора остати непредимом и незаконјој сугрузи удовичко уживање, на равном делу с мушком, или, ако ове не би било, са женском, или, ако би завештатељ (§. 478) женску децу с мушком и правном, с обојима, или, ако ни мушке ни женске деце не би било, с родитељима или с браћом, или сестрама његовим, (наблудалајући при браћи и сестрама закоником усвојено право представљања), или, ако свију ових, §. 414, означених наследника његових не би било, на оном делу имања његовог, који §. 417 у име закопог деци закопој деци обезбеђава, и то све под наблудалањем изузећа, у смотрењу удовице §. 417 прописаних.

Ако ли завештатељ у тестаменту не назначи за наследнике она лица, која су §. 414, законом на то позвана, но дала, истим §. позвана, или не назначи сва, која су законом позвана, но само нека, или само једно лице од ових, §. 414 назначених, определи за наследника: онда удовица дели с таквим или таквим тестаменталним наследницима мужевље имање у уживање на разне делове ако ли би завештатељ нека од лица, §. 414 назначених, заједно с неким од лица, §. 415, позваних, или и с другима, која никаква права за наследство немају, тестаментом за наследнике оставио: онда удовица дела горњим начином мужевље имање само са онима наследницима, који су §. 414, на наследство позвани; у оба случаја пак не може бити тестаментом назначен већи број §. 414, изложених наследника, него што би био број истих §. 414 позваних законих наследника; — остали пак наследни-

ни наслеђују тек по смрти или преудаје удовице. Ако на послетку, завештател testamentom остави за наследника таква лица, која су у даљем сродству, него што га §. 414 određuje, или ни у каквом сродству нису, онда удовица мора остати половина целог мужевљег имања у уживање до смрти њене или преудаје.

(Решење од 2. Марта 1855. г. В№ 210. Зборн. VIII. стр. 57).

§. 413. Жена дакле по смрти мужа остаје као удовица на уживању добара мужевљих и ужива заједно са онима, који су и за живота мужевља учествовали; нити у томе разлике има, била она у првом или другом или трећем и т. д. браку, и зародила се она с њим или не зародила.

§. 414. Ако удовица, по смрти мужа на уживању добара мужевљих са децом мушком или женском, или са родитељима његовим или браћом и сестрама заоставши не би се сложити могла, на би или она или наследници ова деобу захтевали, то у таквом случају припада њој на уживање један део са истим законим наследницима, којима ће такви после смрти њене, или у случају преудаје припасти.

Код овог §. додато је ово:

Будући да законика грађанског §. 414. који о кући изјављује говори, и гласи: „Ако удовица, по смрти мужа на уживању добра мужевљих са децом мушком или женском, или са родитељима његовим, или браћом и сестрама заоставши, не би се сложити могла, на би или она или наследници његови, деобу захтевали: то у таквом случају припада њој на уживање један део са истим законим наследницима, којима ће такви после смрти њене, или у

случају преудаје припасти“, не određuje изрично, да ли је и уколико је, таква удовица такође на издржавање заоставших у фамилији девојака, и у опште свију оних лица, дужна притицати, која год какво право на уживање тих добара имају, и да ли ће, и у колико ће, она и опреми и удомљену девојака притицати? то на основу опште правне, изјављене грађ. закон. §. 24. која каже: „Ко какво право има, мора и бреме, с њим спонтано, носити. Више учесника права једнога дела равномерно и бремена, с њим спонтано,“ допуњава се речени грађ. законик §. 414. следећућим додатком: „По таква удовица дужна је, по општим правима о деоби, и по постојећем обичају, од свога дела на издржавање заоставших у фамилији девојака, и опште свију оних лица, која год какво право на уживање тих добара имају, као и и опреми и удомљену девојака, притицати.“

И будући да грађанског законика §. 527. који о кући задружној говори и гласи: „У случају наследства и деобе у задрузи нала постupati по општем праву наследства и деобе“, не изражава за спачаје помале довољно јасно да ли удовица, у задрузи заоставши (§. 523) може позвати се правима удовице у изјављеном, §. 414 određeni, то се лакше ради разумљема предмет овај тачно објашњава, да и удовица у задрузи заоставши, (§. 523) у случају деобе и наследства има позвати се правом удовица изјављеном §. 414 дарованим.

На послетку, пожелног ради разумевања о подобно-родног предмету дејствујућег §. 525. примећује се овде: да исти §. не говори о удовици у задрузи, која би деобу захтевала, по која би се преудала, или родитељима својим пратила, где у случају ако би се родитељима својим пратила, зато јој не пристаје издржавање по мужевље куће што она не испуњава дужности, §. 523 себи прописане речима: „По и она је дужна по могућству задрузи припомагати.“

(Решење од 6. Јунија 1853 г. ВЖ 539. Зборн. VII ст. 54.)

Дале има ово решење:

Поводом питања, које је један од првостепених судова у том смотрењу узинио: оће ли удовица дужна бити ону част имања мужа свог, на које би она, по закону имала право уживања до преудаје или до смрти, надлежно обезбедити, ако жели имати првенства над поверитељима мужевљих наследника, или она није дужна то чинити, будући да то ни §. 414. законика грађанског, који о уживању удовичком говори, на ни годковање истог §. од 6.

К. В. № 210
Јунија 1853 године. Сов. № 162 не одређава, — пошчителство правосудија 7. Марта тек. год. АЖ 4254. од прошле године подло је за решење по овом предмету, придодавајући своје мишење, да би сходно било, да је удовица дужна обезбедити своје удовичко уживање, и ово да би јој изречним одређењем закона у дужност ставити требало.

На ово је решено, да се предложено предложено пошчителства не уважи, но да се до времена, докле се баштинске књиге не заведу, и овај предмет свестрано не уреди тако, да све посртне масе под суд долазе, и да се право сопствености наследства судским путем на наследнике преноси, смисао § 414. грађанског законика има разумети тако, да удовица у смотрењу свог удовичког уживања има прећутку или закону хипотеку на заоставше посртно имање свог мужа, и по томе, да га није дужна спрм његових пунолетних наследника прибележијем или интабулацијом судски осигуравати, за следствено томе, да се оптерећавање и пренос од стране наследника оне части посртног имања, која жена по закону или завештаву њеног мужа припада, и које је без њеног знања и саизвођења учињено, код суда не уважава.

(Решење од 17. Априла 1858. године. ВЖ 451. Зборник XI. страна 65.

§. 415. Ако ових назначених наследника мужевљих (§. 414.) не би било, то удовицу до смрти њене или преудаје нико из мужевља целог имања вретнути не може. После смрти пак њене или после преудаје прелази цело мужевље заостало имање, које је жена као удовица уживала, на његове законе по реду наследнице, ако он другојаче расположио није.

§. 416. Оно добро или имање, које жена мужу ради лакшега живљења принесе, сматра се као њена сопственост, и само прилод од њега снада под потрошак, за који муж није дужан одговорати; а оно после смрти жене прелази на њене законе наследнике по одређеном реду. И ако ових не би било, онда наслеђује муж, и мужевљи закони наследници.

В. примедбу код §. 400.

§. 417. Ово се разумева код мужа и жене, који по закону у браку живе; јер ако су растављени судом, ако је жена свога мужа вероломно оставила, ако је муж по жестици срца жену од себе отерао или је њу вероломно оставио, па се некуд стенао, онда и ово право у смотрењу уживања и узамног наследства њихног престаје.

§. 418. У колико се од ових постављених општих правила у задрузи одступа, одређено је у Главн XIV.

§. 419. Вољни убица убијенога добро да не наследи. И ако је са знањем само жене муж убијен,

жена да нема ужитка нити дела за ужитак из добра мужевљих; она губи у том случају и писани дар. И ако муж убије жену или је свирепо избје, да она од боја умре, муж нема наследства у њеном имену; а и оно, што би деца младолетна у том случају од матере наследила, не ће држати такав отац, но најближи способни сродници. Нити ће овакво наследство после дечије смрти, ако закона потомства имала не би, на оца или очин род, но ће само на материн род прећи.

§. 420. Ако су отац или мати вољно причинили смрт детету, губе право на наследство. Сами случај не лишава их тога права.

§. 421. Случај убиства на обрани у нужди не сматра се као убиство, нити доноси са собом лишавање права наследних.

В. §. 54. казнит. законика.

§. 422. Као год што се због злочинства и престапа не може ниције добро конфисцирати, тако се у казну не може нико ни права наследства конфискацијом лишити.

В. чл. 29. устава немалског (36, XXII. стр. 53.)

§. 423. Кад, како, и који инострани житељи наследити добра српскога житеља могу, оснива се на политичним односајима са страним државама, и по њима ће се наследства оваква опредељавати, и судити.

Код овог §-а има ово:

У § 423 законика грађанског гласи: „кад, како, и који страни житељи наследити добра српског сажитеља могу, оснива се на политичним односајима са страним држа-

вама, а по њима ће се наследства оваква опредељавати, и судити.“ —

У овом смотрењу српско је правитељство водио са аустријским прениску о томе: да се сажитељима Србије не само од аустријских поданика завештине им испоруке — летати — издају, него да се и онима, који у свези сродства са аустријским поданицима стоје, и сама нетестаментална наслеђа издају, почем је и српско правитељство, да призрења на саму човечност, у наше таквих прилика, где су наследници српског сажитеља аустријски поданици били, овима како завештине делове, тако и нетестаментална наследства издавало, и такве и данас издаје, и то правило узајимности наслеђивања да се од аустријског правитељства тим пре прими, што се тако и између аустријске државе и кнежевства Влашке и Молдавије већ уиражава.

Следство ове прениске и договарања било је закључење то: да, докле год српско правитељство аустријским поданицима издаје она имања, која би на овим начиним припадала, и аустријско правитељство према сажитељима Србије, који би што из Аустрије наследити имали, подобно и узајмно востуна; по како страни поданици на у Аустрији ни у Србији добра непокретна притежавати не могу, то ће се и у напредак правило набудавати и у случају кад би аустријски поданик непокретно добро од ондашњег наследити имао, такво ће се најпре на јавној аукцији продати, и њему у место непокретног добра, новци за таково добијени издати.

Ово закључење српског и аустријског правитељства саопштавајући комитетство суду као правило при расправљању маса умрлих српских поданика, надале му да се по том у касателним догађајима управља.

(Распис од 1. Децембра 1850 год. А. З. 6134. којег нема у Зборнику.)

ГЛАВА X.

О тестаменту или завештању.

§. 424. Тестамент, завештање или последња воља таква је наредба, којом ко на случај смрти расположај чини о свему имању или само о једној чести имања свога.

§. 425. Дакле ако се два лица једно другом на случај смрти обвезују, оно спада у уговор и по пропису за уговор суди се.

• §. 426. Ко нема свога сопственога имања или нема власти с њим располагати, не може ни тестамент сважна начинити; и ако начини, не вреди ништа.

§. 427. Ко год разума и воље нема, тај ни последње воље имати не може.

Дакле који нису при свести, као: згранути, бесомучни, луди, распикуће судски за такве проглашене, младољетни млађи од 15. година, не могу правити завештања, и ако начини, нема силе ни важности.

§. 428. Сва остала лица, била мушка била женска, могу правити тестамент, и биће сважан, ако је иначе у свом реду, и по пропису начинен, да закону достоверност има.

§. 429. Закон допушта, да може на више начина завешталац тестамент правити, како је коме згодније, и по томе тестамент може бити или писмени или усмени, пред судом и судским лицима, или пред другим сведоцима начинен.

§. 430. Ко зна и може писати, најбоље је да сам својом руком напише и потпише своју последњу вољу. Добро је и да назначи дан и годину и место где је писано, да се лакше избегну распри према тестаменту и без тога постоји.

§. 431. То се исто разумева и о додатку к тестаменту (кодицилу), који се тестамент или допуњава, или изјашњава, или особита каква наредба чини, не обарајући главну наредбу, и опредељење наследника.

§. 432. Ако завешталац не зна или не може писати, онда може и другом казивати да напише, које ће он потписати ако може; иначе умолиће другог да име његово потпише, а он ће свој печат ударити, ако га има.

§. 433. Уз то треба да призове три способна сведока, који ће сведочити да је оно завешталаца последња воља. Ако сведоци знају писати, они ће име своје на тестаменту потписати, и ако печат имају, и печат ће ударити; ако ли ко не зна писати, он ће поред имена свој печат ударити, а ако печата нема, он ће поред имена свога крет назначити својом руком, а име моћи ће и један од сведока написати; но свагда треба да се назначи, чијом је руком име написано.

Сведоци треба да буду сви заједно, а не сваки о себи при потписивању.

§. 434. Ако је завешталац сам писао и потписао тестамент својом руком, онда није нужно,

да се пред сведоцима нести чита, нити морају они знати шта у њему пише; доста је да они знају на уста завештаоцевих, да је оно, на што се они потписују, његова последња воља; само треба да се они потпишу на сам тестамент, било на исту страну под састав, било на другу страну на састав.

§. 435. Ако завешталац није сам писао и потписао, нити је сам читати знао или могао, онда ће му се нести тестамент пред сведоцима од једног сведока прочитати, и он ће се изјаснити, да је то његова последња воља, које ће се и назначити, да је њему читано, и да је то његова последња воља.

§. 436. Кома није угодно овако писмено тестамент правити, и овај пропис набљудавати, онај може усмено последњу вољу изјаснити. И ово да опстане, мора пред пет способних призваних сведока, бити, од којих бар тројица морају заједно бити.

Сведоци овакви истина не морају, али ће тек добро и мудро учинити, ако такву усмену последњу вољу написмено ставе; јер они могу заборавити, а и умрети.

§. 437. Сведоци на писменом тестаменту потписани не морају се заклетн; њима се на потпис и печат и савест верује; осим ако из важних узрока суд пресудом за добро нађе и определи, да се закуну.

§. 438. Сведоци усменог тестаментa на захтевање ма једног, кога се тиче, морају заклетвом своје казивање потврдити. И ако сви пет не могу,

или нису живи, бар тројица морају бити и заклетву положити.

§. 439. Завештаоцу свакоме стоји на вољи, и на судској сведоци своју последњу вољу основати и утврдити. Ово бива, кад завешталац тестамент својом руком писан или бар потписан, био сведоцима утврђен или не, суду надлежном преда, затворен или отворен, с тим изјашњењем, да је оно његова последња воља. И суд ће то у протокол увести, и тестамент у свој завој завити и својим печатом затворити, и одозго назначити, чаји је тестамент, и кад је суду предао. И по том издаће истом завештаоцу признавику, да је, и кад је тестамент предао, и под којим се бројем чува.

§. 440. Завешталац може и усмено на суду тестамент начинити, и онда ће један писар пред два судије или члана његову последњу вољу написати, њему прочитати, које ће он ако писати зна потписати, ако не зна или не може, а оно ће писар потписати, а његовим печатом утврдити; на исто назначити, које ће два судије са својим потписима, или ако писати не знају са печатима утврдити, затворити и у суду чувати.

§. 441. У особитом случају нужде или незгоде могу нека два судије са писаром и к завештаоцу доћи, и онде његову последњу вољу реченим начином назначити, и са извештајем, кад и где је речени тестамент начињен суду предати, где ће се чувати.

§. 442. Тестамент овако начињен остаје у суду докде, докле смрт завештаочева повод не да, да се иети за правац наследника отвори: који се наравно свагда у присуности оних, којих се тиче, отвара. Но док је жив завешталац, на захтевање његово мора му суд тестамент издати, назначивши време, кад му је издан, и узевши од њега признаницу, да је натраг примио.

§. 443. За сведоке при тестаменту ваља узети људе, колико је могуће, зреле, здраве, поштене и разумне. С ума синавши, слепи, глухи, неми, и они који завештаочева језика не разумеју, варалице и крадљивци, који су судом као такви осуђени, не могу сведоци завештања бити.

§. 444. Ни онај, коме је што у тестаменту остављено, не може за себе сведочити, да ни њихов најближи род, као родитељи, деца и браћа, као ни својтина у тој ствари.

§. 445. Тако коме се што у тестаменту оставља, не може ни писати тестамент.

§. 446. Ни жене, ни момци млађи од 17. година, као ни монаси да се не узимају за сведоке, осим особите нужде, н. п. на бродовима где је опасност потопљења, или на месту где куга мори, или друга зараза влада.

§. 447. У оваким случајима довољна ће бити за достоверност и два сведока: но кад већ таква нужда мимоиђе, онда такви тестаменти само три месеца дана после тога важе, а после ваља

их или променити или по пропису закона утврдити и са нужном сведошбом снабдети.

§. 448. Завешталац докле је жив може своју вољу на случај смрти мењати. Тестамент од завештаоца уништен губи своју силу и важност. Доцнији тестамент обара првањњи, баш да први није уништен, осим ако се у последњем завештаоци не позива на првањњи, у ком случају у онолико и онај први остаје, у колико с другим у противречности не стоји.

ГЛАВА XI.

О садржају, смислу и тумачењу тестаментa.

§. 449. Сваки тестамент ваља у оном смислу узети, као што гласи. Зато речи и изразе ваља онако узимати, као што је завештаоцу узимати у обичају било, т. ј. као што се онде узима, где је прављен тестамент.

§. 450. Ако се сумња ради, у ком ће се смислу која реч или израз узети, онда треба онако тумачити, како се са осталом наредбом сложити може, или како мање одступа од закона опредељенога реда наследства.

§. 451. Ако је завешталац једном наследнику све своје имање без разлике оставио, онда ће његово бити све.

§. 452. Ако ли је казао, да једном наследнику једна само одређена чест, и. п. половина, трећина и т. д. припадне, онда ће све остало припасти законим наследницима.

§. 453. Ако је завешталац њих више наследника именовао, којима своје имање оставља, не одређујући ништа даље, онда ће сви на равне чести делити.

§. 454. Ако је завешталац више наследника назначио, и њима неки одређени део оставио, на преко онога још претече, онда оно што претече, припада законим наследницима.

§. 455. Ако је завешталац више наследника именовао, и њима све своје имање оставио, онда ће њима све и припасти, баш да би у бројању свога имања што изостало; опет не ће оно законим наследницима припасти.

§. 456. Ако завешталац њих више наследника наименује, па за једне одреди неки одређени део од целог и. п. трећину, четвртину, петину и т. д. а за друге не одреди ништа поменце, онда ће овима све остало, што претече, припасти, и они ће делити на равне чести.

§. 457. Но ако за ове наследнике неопређено наименоване по учињеној деоби непретече ништа, онда ће се од оних делова што одузети, да се и овима што подмири, бар толико, колико је најмање, што је једном од оних припало, да се воља завештаочева испуни.

§. 458. Ако је завешталац више наследника назначио, и имање своје њима оставио, не рекавши колика чест коме да припадне, или је тек рекао да буду наследници сви на једнаке делове, па један од њих одбаци, и не ће наследство да прими, онда његов део прелази и припада осталим наследницима.

§. 459. Ако ли завешталац једног или више њих наследника тако наименује, да одреди чест, која ће да им припадне; а друге опет тако да не одреди чест, па један одбаци, и не ће да прими свој део, онда његов део припада онима, за које није измерео и одређен део.

§. 460. Ако завешталац једног или више наследника наименује, и одреди свакоме поменце шта ко добити има, па један одбаци, и не ће свој део да узме, онда његов део не ће припасти осталим у завештању именованим, него законим наследницима.

§. 461. Ако завешталац наследника тако наименује, да на случај, ако овај не дође на наследство да други наследи, и ако овај не наследи, да на трећег, и тако даље, пређе, онда ће у случају назначеном право наследства на оног прећи, који на ред дође.

§. 462. И овај случај узеше се у оном смислу, како га завешталац назначи.

§. 463. У том случају иде наследство заједно са бременим својим на другог наследника, ако није управо изражено, или се из околности видети може, да су бремена само на једно извесно лице ограничена.

§. 464. Ако би завешталац одределно, да назначи му наследник по смрти његовој дужан буде наследство његово на друго одределено лице пренети, то се само тако разуме, ако би наследник онај умр'о, не имајући личне способности за прављење тестаментa; и. п. ако би умр'о као с ума сплавши, бесомучан, или младозетан, или би премда способан умр'о без тестаментa и без законом потомства.

§. 465. Ако би пак један завешталац одределно, да његово извесно имање и. п. кућа, њива, ливада, баштина и т. д. на више колена у родбини његовој остати мора, нити се без напредне нужде на другог пренети може, то ће остати стално и прелазити по одређењу његовом, или на прворођеног, или најмлађег, или најстаријег од фамилије.

§. 466. Ово расположење само ће онај чинити моћи, који је сам оно имање стекло и себи прибавио; следоватељно ако би други ко тако нешто уредио тестаментом, нема силе ни важности.

§. 467. Ако завешталац назначи да овако остављена заветина (фидејкомис) свагда најближем у породици припадне; онда ће се под тим онај разумети, који би по законом реду наследства од мушког потомства најближи био. А ако би више њих једнако најближи били, онда ће се уживање поделити.

§. 468. Ако завешталац заветину овако назначу порече, и беснажном учини; и ако у оно време кад је оставио, није имао мушког законог наследника, па о њему никаква спомена нема, а после га

добаје, пада заветина у његовом имању; јер прелази на законо дете, на које он онда мислио није.

§. 469. Кад завешталац у своме тестаменту, или дометку једну или више ствари поименце остави једном или другом, и. п. баштину, кућу, њиву, ливаду, покућство, воња, вола, краву, лес, рушадину, накит, серсан, оружје, или околиво или онолико нована и т. д. онда се та ствар сматра као поклон или особита испорука или легат.

§. 470. Ако завешталац такву ствар одређену остави наследнику свом назначеном, онда наследник преко свога наследног дела добија и назначену ствар.

§. 471. Ако ли завешталац такву ствар остави другом ком, који није наследник, онда ће наследник дужан бити из наслеђенога имања као особиту испоруку испоручити.

Код овог §. додато је ово:

„О испоручењу пак испорука ових има се приметити, да се оно из посмртног имања, или из дотичног дела истога, дотле удјелствовати не може, док се год налазило буде лица, којима из истог имања у опште, или из дотичног дела истога, уживање законом прастоји.“

(Решење од 2. Марта 1855. г. В. №210. 36брн. VIII. стр. 57.)

§. 472. Ако завешталац назначи више њих наследника, па све своје имање остави њима, одређивши да на равне делове подела, па после изброји поименце, и свакоме особити део назначи, онда се тим завешталац одредио је и начин, како да се по-

деле, и према је поменуте назначи, овет сматра се као наследство, а не као поклон, или испорука (легат); јер је тако његова воља.

§. 473. Ако је наследник, или испорукoprимац (легатар) умр'o пре завештаоца, то остављени део не прелази на њихове наследнике, ако им иначе то право не припада.

§. 474. Ако завешталац остави шта коме под неким условом, па је тај услов такав да се не разуме, или га није могуће испунити, или је безакон, или сраман и недозволен, онда се сматра као и да га и нема, па се и не узима на ум; по наредба стоји у сили и важности.

§. 475. Ствар коју завешталац оставља, ваља точно у оном смислу узети, у ком се обично код људи узима, и у ком је завешталац узети морао.

Тако ако остави све миљкове своје коње, разумеју се сва непокретна његова добра по природи, као: кућа, стаје, воденице поточњаче које нису на славовинама (т. ј. осим дунавске, савске, моравске и дринске), дућани (без есвана), баште, виноград, воћњаци, њиве, ливаде, празна места за куће и дућане, и свака друга земља.

Под *баштином* разумеће се њива, ливада, воћњак, башта (која није с кућом експлицирана), виноград, и све ограде и зграде овина припадајуће.

Под *кућом* разумеју се здања за обитаване са свима зградама око куће, оградом и баштом уз кућу. А не разумеју се, нити кући припадајуће ду-

ћани одцељени од куће, или кои се одељево држати могу, или нису под једним и истим кровом с кућом.

Под *покућством* разумева се све, што год кућној потреби припада, као: кућно посуђе, кућни и собни намештај, простирачи и покривачи. — Казан ратњо или дес, судови виноградима и воћњацима припадљиви, алат (као секира, мотика, брадва, тестера, кесер бургија и рендета), вахит и готови новци, облигације, рухо или халине, кошуље или преобука, платно, или постави и без, рундана (веш) оружје, серсаи коњски, кола, храна, вино, ракија, сено и сва остала храна и нића, кло и оснап и што трговини припада, под покућством не разумева се, по свако о себи иде.

ГЛАВА XII.

О том, како завешталац о свом имању располагати може.

§. 476. Све имање, било оно од предака наслеђено или прибављено и стечено, сматра се као сопственост, с којом сваки располагати може по својој вољи.

К овом параграфу и §-у 447. припада ова уредба која опредељува како архијереји нашег отачаства могу са својим имањем располагати на случај смрти:

Како се осетила потреба за правило, по ком би архијереја изван отачаства знали колико су они и на какав начин власни својим имањем на случај смрти последњом вољом или тестаментом располагати, и у ком би надлежне власти пропис наше, како ће масе оних архијереја, који би се без тестамена преставили, расирани и средити: тако је на учињено о овом предмету представљење од стране наше духовне власти и од попечитељства просвете следећује опредељено:

I. Касатељно масе архијереја, који је умр'о без тестамена.

1. Да се све покретне ствари, које су од покојника прибављене, приберу и попишу, на од истих да се само оне за епископију задрже, којима ће се поупити моћи оне такве ствари, које је он затекао у епископији, на које су се за живота његовог сасвим поквариле или којих је нестало, а остало сво покретно имање покојничково да се распрода.

2. Сваки приволак, који је покојник на непокретном добру епископији и пре припадлежећем начину, као и ово, што је он и тои добру докучно или прибавио, остаје с овим добром у припадлежност исте епископије, остало пак непокретно имање његово да се прода и у масу преобрати.

3. Округ архијерејски, припадлежећи к њему крст и књиге, које служе епископу за његово чиновејствовање остају епископији; а друге књиге припадају такође овој за њену библиотеку.

4. Што се од поменутих покретних ствари и непокретности (1. и 2.) јавном продајом у новац учини, и што се у новцу од готовости и на дугу после покојника нађе, то је његова маса.

5. Од ове масе најпре да се одвоји, што се за потребе покојничковог потреба није исплатило; затим да се најпре његови неисплаћени служитељи и они, којима је

он што дужан оство, и највише да се све оно, што се од старог домаћег прибора, који је он у епископији затекао и примио, за живота његовог после искварило или чега је нестало попусти, ако се то оних стварима, које је он набавио, није могло учинити. (1).

Заставна пак маса да се на три једнаке части подели, на једна да се преда вишој духовној власти, да је она на цркве и манастире расположи, друга да главном фонду школском припадне, а трећа да се родбини покојника по закону изда; по ако оваке родбине не би било, онда да се и та трећа част, као и оне прве две, на прве и на школски фонд расположи.

II. О том како ће архијереј својим имањем тестаментално моћи располагати.

6. Архијереј само оно имање за своје сматрати и држати може, што је он сам стекао или набавио, и од тога што епископија не припада. (1—2)

7. И од таковог свог имања може архијереј тестаментом завештати једну трећину, коме и како год хоће; а друге две трећине дужан је оставити на цркве, на манастире, на училишта, на сиротињу и на сиротинска заведења: по колико ће и како ће што он од тула на ова богоугодна и общеполезна заведења оставити, у том се његова воља не ограничава.

(Уредба од 10. Маја 1847 год. ВМ 624. Зборн. IV. стр. 22).

Има још и ово решење:

Да султански ишани вџихари по смрти архијереја припадну дотичној епископији и да се у истој у материји на сахранење оставе заједно с дотичним царским бератама, и то к предупређењу сваког могућног у овом предмету зашетења да буде без икакве накнаде из оних части, на које се архијерејско посмртно имање по уред-

би од 10. Маја 1847. — ВМ 624 — СМ 203 — делати има.

Ова наредба имаће се такође и на остале царске царске прострети, које би који архијереј за украшење — деворацију — буди од кога цара или владатеља добити удостојо се.

(Решење од 2. Октобра 1852. год. В^ч 947. Зборн. VII. стр. 143.)

Даље има ово:

Да имаће по смрти јеромонаха оставше по каноничним правилима манастиру припада, а да сродници у манастиру живећи јеромонаха не могу ништа наследити после њи, разије оно, о чему би овакав јеромонах собственом вољом пре ступљења у манастир расположење учинио. Питање как о наследју у манастиру, умрлах јеромонаха, да подлеже духовном, а не грађанском суду.

(Решење од 9. Маја 1849. год. В^ч 393. Зборн. V. стр. 23 и 24.)

§. 477. Само закони део на случај смрти мора остати законој деци како мушкој ако их има, тако и женској ако мушке нема, невредим, који се састоји у половини дела онога, који би им по закону припао, кад завештаочева расположења не би било.

V. примедбу §. 476.

§. 478. Према закон у наследству мушкој деци првенство даје над женском, овог је отац властап (или мати о свом имању), завештањем намеђу деце своје расположење учинити какво хоће, и тако и женску децу или изравнати са мушком, или им особити део оставити: које мора остати снажно, нити парашење законога дела у том случају места имати може.

§. 479. И тако закони део нарушио би се онда кад би завешталац половину законога наследства на корист другога кога, а не женске деце, окрвио.

§. 480. Завешталац без особитих законом одређених узрока дете своје мушко, или ако овога не би било, или женско, из законога дела искључити не може. Узроци су пак такви само следејући: а) ако дете остави свој православни хришћански закон; б) ако је дете оца у бедн и невољи без помоћи оставило; в) ако се на харање и крађу и друга злочинства дало; г) ако се блудном и раскошном животу предао и оножено то није хтело одустати од тога.

§. 481. Остали по реду законом назначени наследници немају права на закони део, и зато није ни завешталац спрема ових дужан невредимост таквога набљудавати, нити узроке какве искључења из наследства наводити.

§. 482. Који би мислио, да му је завештани са последњом наредбом неправду или уштрб против закона учинио, овај за 8. дана после саопштена му тестаменту треба против тога да се изјасни, а најдаље за пола године да своје доказе суду предложи иначе остаје наредба по тестаменту стална.

§. 483. Ако су сини они, којих се ствар тиче, са наредбом завештаоца задовољни, онда тестамент остаје у важности, баш да и није по прописаним правилима начинен, или да би баш и преко власти своје завешталац замашно.

§. 484. За младолетне изјасниће се тотор и мати, за одсуствујуће, или с'ума синишавше, и друге који своје воље изјаснити не могу, изјасниће се особити од суда наређени заступник или бранилац.

ГЛАВА XIII.

О попису заостадога имања.

§. 485. Нико немора наследство примити или заузети без пописа судског; а ако прими, сам себи следства нех припише.

§. 486. Суд надлежни, од преживелог сузружника или од наследника, или тудора и других лица којих се тиче, позван, одмах к попису добара заосталих да има надлежним путем и начином приступити.

§. 487. Непозван суд да се у пописе имања не меша, осим случаја где деца младолетна без оца и матере и без свакога старешине остану.

§. 488. Ако пунолетни наследник наследство без пописа својевољно прими, онда он без свакога изузећа и изговора све дугове и терете умрлога носити мора, не сматрајући, залеже ли имање умрлога или не; где у случају пописа само је на толико обавезан, колико по попису имање умрлога залеже.

§. 489. Који би нарочито штогод од заоставшег имања затајао, ако је наследник или учасник губи право на затајано добро, и оно припада искључително осталим наследницима. Ако ли није учасник у ономе, што је затајао, онај ће се сматрати и судити, као и други крадљивац.

§. 490. Будући да сви дугови умрлога на његовом имању леже, и отуда се исплатити морају, зато ће се онда тек право имање умрлога имати, кад се сви дугови одбију, и управо исплате.

§. 491. Наследник или извршилац завештања може захтевати, да се определи једно рочиште, и да се на то распис учини, и у том сви зајмодавци завештаоачев позову, да се имају са дуговима на рок јавити, и своја права доказати, иначе да губе своје право, ако би други испрели заостало имање осим ако немају особиту залогу за своју сигурност.

ГЛАВА XIV.

О деоби.

§. 492. Наследницима стајаће на вољи, или поделити се, или у заједни неподелили заостати.

Код овог параграфа има ово решење:

„Да се задруге не раздвајају због маловажних узрока као н. пр. због свађе, сваде, која је случајно и од скора међу задружницима постала; а кад је првостећ укоревена међу задругарима да свађа дуго траје и т. под. онда пак да се задруга може раздвојити.“

(Решење од 22. Јунија 1846 г. ВЖ 270).

§. 493. Ако пунолетни наследници са младолетнима у заједни заоставу, онда су дужни, или њихов део с одобрењем суда осигурати, и до пунолетности њихове као добре старешине сачувати и младолетнике обдржавати, или по природи задружне смесе у свему прилоду и добитку на равне делове по размеру права и дела њихова и њих учасницима учинити.

§. 494. Ово јединство живота и имања ако се оснива на уговору, припадаће од чести к смеситству имања или ортаклука, од чести пак к одношајима задруге, и по томе ће се мерити и судити.

§. 495. Ово јединство не може се држати на штету трећег. И у том стању дужни су заједничари у свима одношајима, која се само строго лица не тичу, један за све и сви за једнога одговорати.

§. 496. Наследници како се сви сложе, могу делити се или сами међу собом, или пред позваним одабраним људима, или пред својим судом или судијом.

§. 497. Најпре ће се оставити, ако је жена мужа преживела, њен мираз, и писани дар ако га има, за њу.

§. 498. После ће се све пописано покретно и непокретно по умрломе заостало имање тако на равне чести поделити, како ће свакоме од назначених учествујућих наследника једнак део, како у покретним тако и непокретним, и осталим правима, припасти.

В. Уредбу о деоби ортакског имања, кад су по смрти једног ортака остали малолетни наследници (36. IX. ст. 77.)

§. 499. Ако је ствар једна таква, која се сама собом (у природи) згодно поделити не да, онда ће се или проценити, на ће ствар један задржати, ако се остали сагласе, и ове проценом исплатити;

ако ли се не сагласе, а оно ствар продати, и новац поделити.

§. 500. Поклопи за живота од оца или матере детету једном учињени, као сину у трговину његову, занат, или другу каккову радњу, или кћери у мираз и свадбарину, треба да се при деоби узму у рачун, ако насу родитељи нарочито изјаснили се, да се они у рачун не узму. Но плодови и хасна од таквога поклопа припада свагда дароприци, и не улазе никада у рачун.

§. 501. Трошкови на храну, одело, васпитање учињени не треба никако у рачун да уђу. По оцу и матери, који су те трошкове чинили, од воље је, расположај учинити и такав, да се и то у призрење узме, и осталима у толико накнада учини; али родитељи треба то бројем да назначе, колико је.

§. 502. За малолетника мора при деоби бити тотор његов, а за одсуствујућег мора бити заступник или бранилац од суда одређени.

§. 503. По учињеној деоби сваки има право свој део заузети, и њим управљати и по својој вољи располагати.

§. 504. За тврђу права деобнога дела, сваки један за другога добар стајати, одговорати, и у случају уштрба накнаду другом учинити мора.

§. 505. Који би мислио, да му је том деобом неправда и уштрб учињен, онај може се на суд обратити за једну годину и дан, и захтевати, да се деоба исправи. Ако је који међу тим свој део об-

новно и знатно побољшао, то ће он само првашњу вредност у деобу дати дужан бити.

§. 506. Прође ли година и дан, или онај, који нову деобу захтева, не би довољно неправду доказао, онда престаје сваки говор, и деоба остаје стална.

ГЛАВА XV.

О наследним правима и одношајма у задрузи.

§. 507. Задруга је онде, где је смеса заједничког живота и имања свезом сродства или усвојењем по природи основана и утврђена.

Задруга зове се и *кућа* или *кућа задружна* за разлику од *инокосне*.

В. Додатак §. 57. и објашњење §. 395 и §. 528.

§. 508. Што је год имања и добара у задрузи, није једнога по свију; и што год који у задрузи прибави, није себи по свима је прибавио.

§. 509. Ствари неке, које на потребу и послугу једноме искључиво служе, припадају искључиво ономе. За такво држи се рухо или одело, накит женски, простирка сопствена, преобука, сукио, рушавина, платно или постова или без.

§. 510. О задружном добру без сагласија свију пунолетних и ожењених мушких глава један или други није властан располагати, као ни продати или за-

дужити. И сам старешина само може управљати чељад домаћу, и за кућу поради радње и уживања наредбе чинити, али отуђити што или задужити сам својеволно не може; по ако баш он што сврши, па за годину дана од времена, кад су други дознали, они не противслове ни на суду ни ван суда, оно остаје стално и непоречно, као да је с почетка свију воља била.

§. 511. Што је ко у задрузи живећи, по од друге удаљен својим трудом или срећом и случајем себи прибавио, оно ће остати његово само, ако се он само с тим задовољи, а од свог смесничког дела остуни.

Код овог §. има ово решење:

Задругар, који је у задрузи живећи, по од друге удаљен, својим трудом, или срећом и случајем што себи прибавио, никако не може изгубити право за смеснички део, који је као главно његово у задружном имању остао, почем је ово његова права сопственост, па ни законодавац најне могао, нити је хтео, таквога задругара лишити ове његове сопствености, него је само хтео, да у таквом случају, кад један задругар оно, што је он осим задруге прибавио, за себе задржава, и остали задругари, њега искључујући, који су при задружном добру остали и око истога радали, да задрже сав прилод, који је добавен међутим, докле је онај одсуствовао и за себе прибављао. Тим начином смисао вишереченог §. 511 §. по духу закона на приповик само од задружног имања односења, а не и на део од главнога, који задругару као његова сопственост припада, као што је и у §. 513 јасно казано, шта задругар, који је самоволно задружну кућу оставио, губи, предименути §. 511 §. јасније овако се има разумети.

Што је ко у задрузи живео, по од задруге удаљен, својим трудом или срећом и случајем себи прибавио, оно ће остати његово само, ако се он само с' тим, као својим тежином задовољи, а од смесничког дела у приповку, који је за то време, докле је он одсуствовао, на задружном имању добивен, остуни.

(Решење од 7. Фебруара 1847. год. В. 1787. Зборн. IV. стр. 5).

§. 512. Који се одели, и свој део узме, на на своју руку радити почне, онај ако у заједници остани, за себе се сматра, и нема никаква права на добро задружно, као ни на добитак или плодове смесничког добра; ако ипсу при деоби другојаче уговорили, које им на вољи стоји; и онда ће се владати по уговору.

§. 513. Онај, који би самовољно без сагласија задружног кућу оставио, и за годину дана повратио се и кућу потпомагао не би, губи право на сав приплод за време одсуства добивени, а и штету за то време догодишћу се дужан је носити, нити ће кућа за то одговарати.

§. 514. Који би задругар место помоћи штету или дуг против воље задруге чинио, онога имају право остали од себе оценити, давши му његов део по процени вештака, или ако им је воља и у натури.

§. 515. Задругар у смеси живео само свој део задужити може; и зајмодавци, који су једном без знања друштвене зајам чинили, само се из његовог дела намирити могу; а на друге делове права не-

мају, осим ако докажу, да је тај зајам у кућу унесен, да су сви зато знали, и да су скупа уживали и трошили.

§. 516. Смрт старешине, или кога другог на задруге, ставе и одношаје задруге и смесничтва имања не мења. Све остаје опет по старом.

§. 517. Деца мушка у задрузи живео после навршене 15. године добијају равни део са осталим пунолетним и ожењеним задругарима у свему приповку и приплоду од онога времена; разумевају се наравно она, која су у кући била и припомагала.

§. 518. Деца мушка пре навршене 15. године немају особита дела, но заузимају место и права свога родитеља по опредељењу општем.

§. 519. Старешина задружни наравни је тугор младолетне заостале деце. Он је дужан њих са сагласијем матере упућивати и настављати, да добри, поштени и радни, на отарбини благопотребни људи буду.

§. 520. Докле год једне пунолетне или ожењене главе у задрузи има, и нико од заосталих не нише да се попис чини, суд пописа чинити не ће. Само на захтевање преживелих пописаће суд својим путем имање, на по потреби или ће део младолетних иставити, и под судску управу узети, или ће пописавши га са пописом и опет задружном руковођству предати. Но како је део младолетника по попису назначен, и истављен, одмах је и деоба учињена, и младолетника њихов део припада, на остала деца у задрузи, или не остала.

§. 521. На случај смрти сваки у задрузи, који личну способност има, о своме делу располагати може, у толико, у колико се део не премана; и ако је који тако расположено, онда се попис учинити мора, да се део умрлога остави, ако то између задругара за живота није учињено и назначено.

§. 522. Све што коме у задружној смеси принадежи, било главно, било припођено, поновљено или стечено, сматра се као сопственост, по којој се право располагања мери и ограничава према свима у задрузи живећим законим наследницима.

§. 523. Жена удовица после мужа у задрузи заостала, била са децом, или без деце, задржава право уживања на делу свога мужа у задрузи и смеси заосталом. Но и она је дужна по могућству задрузи припомагати.

Код овог §. има ово објашњење:

Како §. 523 класи, да жена удовица после смрти мужа у задрузи заоставши, била она са децом, или без деце, задржава право уживања на делу свога мужа у задрузи и смеси заоставше, то се разуме, да ни овака жена удовица, којој у задрузи дете умре, не може део овог у истој задрузи ни у каквом случају наследити, него и њој остаје само право уживања до смрти или преудаје, по гласу постојећих правила о женскимима у задрузи.

(Објашњење од 28. Јунија 1849. год. В. № 1147 од 1848 год. Збор. V. стр. 49).

§. 524. Осим тога што је задруга дужна жени удовицу надржавати, и њој уживање пристојно

давати, она задржава преко свог мираза све оно, што је само на потребу њену и њенога мужа или деце служило, као своје сопствено, које, и ако се преуда, са собом односи; но деције остаје деци.

В. примедбу §. 498.

§. 525. Удовица ако се преуда, или родитељна својима врати, да добије пристојно снабдевање ради удомљења по постојећем обичају. И то да јој служи за опрему.

§. 526. Права и обвезе задругара једнаке су, били сродни, били усвојени са општим сагласијем.

§. 527. У случају наследства и деобе у задрузи ваља поступати по општем пропису наследства и деобе.

§. 528. Средство у задрузи при наследству има првенство над средством изван задруге, ма ово било и у ближем степену. И само усвојење достоверним начинном и са општим сагласијем задруге учињено, искључава и само средство по крви изван задруге. Но деца младолетна ако би за матером из задруге отишла, задржавају своје првенство и изван задруге. Такође и у случају ропства или суђањства или друге подобне нужде и опасности, или службе отаџбинске остаје право средства при наследству и изван задруге невредино.

Код овог §-а има ово решење:

Будући да §. 507. законика грађанског јасно каже, да је задруга онде, где је смеша заједничког живота и имања „свезом средства“ или законим усвојењем основана и утврђена, а ово средство никакво друго, нарочито

кад је питање о наследству, не може бити, него оно што крива сходно §. 395 истог законика то и §. 528 овога свагда тако разумети треба, да само сродство по крви у задрузи при наследству има првенство над сродством, нарочито овет таквим изван задруге, па макар ово било и у ближем степену.⁶

По овом дакле онде није права задруга, где заједнички живот оних лица, који је сачињавају, није, као што закон опредељена, свомом сродства основан и утврђен, т. ј. где она лица нису између себе по крви или барем грађански (цивилно) средна, него је онде заједница основана смесом имања и задружног труда и живота, или својшћу ортаклука без нарочитог уговора, о ком се наследствено има судити по наредбама главе XXVII. части друге законика грађанског.

Следоватељно, у свакој овој заједници, где је само смеса имања и живота, а између лица, која су је сачињавала, није постојала свеза сродства по глави §. 507. грађанског законика, кадгод наступи случај наслеђена имања из ње, свагда искључавају закона сродници свако несредно у заједници живљивше лице, па дакле, ако би ово и насторак било, и по томе се ту, као што се поштитељство правосудија по духу наведеног §. 507. у представљену свом од 3. Јулија прошле године АН 4193. Савету предложило, по општим наредбама наследства, изложеним у IX. глави, части друге, законика грађанског, поступати има.

(Решење од 22. Маја 1852 године ВЖ 625. Зборн. VI. стр. 103).

§. 529. Девеојке у задрузи заостале кућа задружна да има издржавати, и у своје време пристojно удати, по постојећем обичају.

Код овог §. има ово решење:

Законодавна власт је при издавању законика то хте-ла, да у задружном стању или умрлога, и ако мушке деце нема, не наслеђује његов део задружног имања, по тај да остаје задрузи, као најпречем наследнику, а иста задружна кућа да је дужна кћер умрлога издржавати и у своје време пристojно удати, по постојећем обичају, као што ову дужност према таковој и у циљном стању има онај, који имање умрлога наслеђује, па је у том смислу §. 529. законика наведен, као изузеће од општих правила закона о наследству.

Овај пак пропис §. 527. да у случају наследства и деобе ваља поступати по општем правилу наследства и деобе, значи, да тако ваља поступати, у колико није за задруге другачије опредељено, као што је то нарочито у следећућима затим §§ 528. и 529. учињено.

(Решење од 7. Фебруара 1847. год. ВЖ 158. Зборн. IV. стр., 6).

Овај је §. 529. овако допуњен:

Женски деца умрлога у задрузи, кад овај не остави по себи мушке деце, имају право наследства на део задружног имања свог оца; по то им имање, у колико се оно у земљани и у опште у непокретностима састоји, може задруга по процени вештака новцем исплатити.

Овим се наређењем укида горње толковање наведеног параграфа од 7. Фебруара 1847. године.

(Решење од 28. Новембра 1859. год. ВЖ 5282. Зборн. XII. стр. 96).

ГЛАВА XVI.

**О наследству у недостатку наредбе законе,
и законих наследника.**

§. 530. У случају ако наследника никаквог ни по уговору ни по завештању ни по закону не би било, онда имање заостало припада држави, и то како испокретно тако и позретно каси правитељственој.

ГЛАВА XVII.

О уговорима у опште.

§. 531. Уговор је закључен онда, кад једна страна што обећа, а друга то прими, или се изјасни да прима.

§. 532. Обећање ово и примање може се учинити не само речима, него и другим zgodним знацима, а и самим делом, које вољу показује.

§. 533. Који су разума лишени, не могу уговора чинити, то јест нити могу што обећати нити примити. Овима је подобно и дете млађе од седам година. Они пак, који од оца, татора или стараоца зависе, не могу ништа обећати; али ако што на корист своју приме, ово стоји.

В. §. 23. закона о механама (36. XV. ст. 333).

§. 534. Како да се уговори закључе са задругом или са општином, то ће се из њиховог постојећег устројства и природе видети.

§. 535. За уговоре са злочинцем чинјене, и њихову важност определиће закони казниени.

В. §. 16. и 17. каз. законика.

§. 536. Уговор ваља да буде јасан и разумљив и опредељен.

§. 537. При уговору страшење, лаж, превара и обмана употребљена никоме не помаже, по шта више одмаже. Такав уговор не само не стоји, но и наквада оштећеном тим начином припада.

§. 538. Уговор се може само о оним стварима учинити, које међу људима пролазе, и које су могуће и дозвољене.

§. 539. Нарочито закон забрањује и уништава уговоре слеђујуће:

1) Уговоре за труд при каквој просидби девојке и брачној погодби.

2) Уговор лекара или видача са болесником, што ће се лечења болести какве примити.

3) Уговор којим би правозаступник партицу поверену прекупно опредељеном неком кеном.

4) Уговор којим би ко наследство или испоруку (легат) јошг за живота онога, од кога би му припало, продао.

Код овог §. има ово решење:

Да судови уговоре при просидби девојке, по којима би младожена фамилији девојачкој какву суму новца у име братскога дара дати обећао се, ако ствар до суда дође, при изрицању пресуде не уважавају.

(Решење од 15. Декембра 1844. ВЖ 1587.).

Даље има ово решење:

1. Сваки младожења, који би при просidби dovejke од стране родитеља, тудора, сродника, или старатеља њених, било у новцу, било у стварима унећиван и оглоблен био, има право зато суду тужити се, и оно што му је овим начином усето на траг захтевати.

2. Суд ће у том случају, над ствар до варише дође, извидевши у колико то не би била проста даровина, већ би се судски доказало, да је то била удена, било у новцу, било у стварима, уценившиг родитеља, тудора и т. д. за кога се докаже, да је удену примио, одмах осудити, да такву на траг поврати, или по околностима накнади.

3. Уценини и оглоблени младожења, дужан је за један месец дана, од дана свог венчања, суду с подобним тужбом пријавити се; јер по истеку овог једномесечног рока, предмет ће се за застарели сматрати, и тужилац ће се од овог потраживања одбити.

(Решење од 10. Децембра 1852. г. ВБ 1134. Зборн. VI. стр. 226).

§. 540. Уговор једанпут закључен има једнаку силу и важност, био усмено или писмено, био пред судом или ван суда, пред сведоцима или без њих учињен.

§. 541. Но ако уговарајућа лица нарочито на писмени уговор сложе се, онда се само са потписом као закључен сматра.

§. 542. Који писати не зна, мора своје име од другог потписати дати; сам пак или крст ставити, или печат свој ударити, које ће два сведока посведочити, да је с његовом вољом уговор закључен и потписан.

§. 543. Где два или више њих у смеси имања живе, па уговор какви у смеси учине, то јест или што обећају или што примају, онда се по основима смеси права и обавезе узајамно судити морају.

§. 544. Кома се обавезе само један део смешичке ствари, онај нема права на цело; нити може од другог захтевати, осим онога, који се обавезао.

§. 545. Ако ли су два или више њих на целу ствар обавезали се, онда је дужан један за све и сви за једнога целу ствар дати.

Код овог параграфа и §. 831. има ово решење:

Као што §. 547. грађанског законика прописује, да се сваки уговор онако мора испунити, као што он гласи, тако је ово исто и правило и пре изданог грађанског законика по самој природној правили постојало; оно дакле ни пре законика није дозвољавало, од кога другичије и строжије испуњење уговора захтевати, него што се он уговором обавезао, а тли се мање дозвољавало сад то, од како је позитивни закон исто правило изречно прописао. Сасловатељно као што до законика, ако су више њих на што обавезали се и потписали се, само је у оном случају могло се испуњење обавезе од једног самога искати и добити, ако је у обавези стојао и тај услов, да су обавезани сви за једнога и један за све, а ипак је то испуњење од свију њих, који су се обавезали, тражити требало, и сваки између њих по смешичтву саразмерно морао притећи на испуњење друштвене обавезе; тако то и сада, од како је законик изменио, по истото више наведеном 547 и 831 §. постоји и набуђавати се мора у свим до законика примљеним обавезама, као год и у онима, која су наступила после законика.

По будући да они, који су се заједно обавезали на штогод, сви за савршено испуњење тога јемствују, као што је у §. 750. законика изјашњено, то следује, да се никоји поједини између њих самим тим, што би он соразмерни свој део друштвене обавезе испунио, деде своје обавезе јошт не ослобођава, него и за остале делове, докле сви испуњени не буду, обавезан остаје, као јемац, који по §. 829. за друга свога као правог дужника мора част обавезе испунити, по тек онда, кад се покаже, да овај сам није у стању то учинити.

По овоме да се не би каса правитељствена каптој омасности излагала касатељно таквих својих потраживања, за која су више њих, али не солидарно њој обавезала се, надлежни у сваком случају противу свију њих заједно и једнако, као што су се они обавезали, сва законом прописана средства употребити како за обезбеђење, тако и за саму изјелату, пак ако извршењем пресуде не би се од кога између њих могло испуњење обавезе, у колико на њега као смесница снада, добити, онда да се ова од осталих обавезаних другова или ортака доуни.

(Решење од 7. Октобра 1846 год. Вх 1312. Збора. III. стр. 140).

§. 546. Ако би при уговору особити услови стављени били, они се морају разумно у призрење узети.

§. 547. Сви уговори ваља да се у оно време, на оном месту, и на онај начин изврше, као што који уговор гласи. Кад се питање о времену роди, онда се по закону узимају 24. сахата за један дан, 30. дана за један месец, и 365. дана за једну годину.

§. 548. Кад место, где да се уговор изврши, није нарочито назначено, онда то треба по природи посла судити и одредити. Ако то не би могуће било, онда ће се ствари непокретне на оном месту, где леже, а ствари покретне на оном месту предати, где је обећање учињено. Кад се питање роди о мери, вази и новцу, онда се на оно место гледа, где се ствар предаје.

§. 549. Кад ко што обећа или се на што обавезе, па се то на више начина испунити може: онда ономе, који се обавезао, стоји на вољи, где хоће да обећање испуни: али почем је једанпут место одредено, не може више променити, нити од тога одустати.

§. 550. Ако се при закључењу уговора за знак тврђе уговора и за сигурност извршења капара да, па се кривцом једне уговарајуће стране уговор не би испунио, онда невина страна може задржати капару, или ако је ова дала капару, има право по својој вољи искати, или да крива страна капару удвојену врати: или воли, да се изврши уговор, или, ако то не може бити, накнаду да учини.

§. 551. Ако се уговор закључи на одустанину или вишмандук, то јест: ако се одреди нешто, које овај платити има, који би пре извршења одустао од уговора, т. ј. који би се пониманио, онда такав мора или држати уговор, или вишмандук платити.

§. 552. Сваки уговор, и из њега проистичућа права и обавезе прелазе и на наследнике, осим случаја, ако не би иста за личне односе и способност везана била; или ако ипаче нису наследници нарочито уговором или законом изузети.

§. 553. Ако једна страна закључени уговор истина испуни, али не сасвим овако, као што уговор гласи, или не у одређено време, или не на свом месту, и уреченим начином; онда друга страна нема права зато одустати од уговора, него има право захтевати, да се точно уговор испуни, и за оштећење накнада учини.

§. 554. Кад ко уговор закључи таквим начином, да ствар на другога пренесе, тако да му се зато наплата учини, онда он наравно свагда и јемствује или добар стоји, ако се и не парали, за сва она својства, која су код оне ствари уговорена, или која се обично код ње представљају, да се по својој природи и по смислу уговора она употребити може.

§. 555. Који би дакле уговор какви учинио, на би ствари једној, коју на другога пренаша, таква својства приписивао, каквих она ствар нема, а требало би по природи или по уговору да их има; или који би особите недостатке код ствари једне прећутао, и прикривао; или који би такву ствар, које он нема, или са свим туђу продао; или који би лажно издавао, да је ствар за какву потребу способна, а није, или да ни обичних недостатака и

бремена нема, наводно, на би се противно показало; онда ће такав зато одговарати, и за штету, која би отуда произишла, накнаду учинити.

§. 556. За недостатке, који свакоме у очи падају, није дужан нико јемствовати, осим ако је нарочито у уговору назначено, да ствар баш никаква недостатка ни бремена нема.

§. 557. Ко туђу ствар уговором на себе прими, знајући, да је туђа, онај нема права јемства или накнаде искати. Разуме се, да ни онај, који се јемства одрече, нема на то права.

§. 558. Ако би уговор гласио на ствари ђугуре или гомплом, то јест: онако као што стоје и леже, без броја, мере и ваге да се предаду, онда јемства и накнаде нема, осим особита случаја, ако би се такви недостаци и махве откриле, за које се уговором нарочито јемствује.

§. 559. *Ако при теретним уговорима једна страна није примила ни пола обичне вредности онога, што је другој страни дала, онда оштећена страна има права захтевати да се уговор раскине и у пређашње стање поворачи.*

Но друга страна има права одржати уговор, ако оштећеном доплати онолико, колико до обичне цене не достиже.

Вредност се узима она, која је била у времену кад је уговор закључен.

(Замена од 5. Маја 1864 год. 36. XVII. ст. 230.)

§. 560. Ово средство нема места онда, кад се ко нарочито тога одрекао, или му се ствар особито омплела, на је прекообичну цену за њу дао; или

ако се по уговарајућим лицима судити даје, да је ствар у полак поклоњена; или ако се права цена ствари пронаћи не може; или ако је ствар путем судским продана.

ГЛАВА XVIII.

О поклонима.

§. 561. Поклон бива, кад ко добровољно друге што да, нештући нити причајући никакве зато наплате.

§. 562. Ко има право савршено и неограничено са својим стварима располагати, онај само може поклопе чинити.

§. 563. Пријати поклон може сваки, и онај који иначе сам другога уговора закључити не може.

§. 564. Ко поклон само усмено учини, а ствар не преда, и на захтевање не ће да преда, не може се судом натерати, да предати мора. Само са писменим достоверним доказом може се поклон путем судским тражити.

§. 565. Са туђом ствари, било покретном било непокретном, или на штету трећега, поклон се чинити не може. И ако се учини, вада и уништава се.

И по томе не ће важити поклон којим је окрени закон део дене, или би било окренико узживане окима, које је послододавци дужан издржавати, или би се њиме осујеба-

вала наплата послододавцима поверљива у време поклопа. У оваком случају обдарени вратиће само онолико, у колико се изискује да се подмири окрени закона део дене, или узживане окима, којима то притога, или да се подмири окрени поверљива.

Ако поклонокриван не притежави поклопену ствар, или вредност те ствари, онда одговара само у оном случају, ако је у непотпуној намери престао њу притежавати. (Додатак од 5. Маја 1864. године)

§. 566. Ко једанпут поклон учини, не може више натраг узети, осим особитих случајева.

§. 567. Случаји, због којих дародавац може поклон порећи, јесу следејући:

а) ако дародавац доцније тако осиромани, да ни живети не може;

б) ако обдарени велику неблагодарност сирам дародавца покаже, наносећи пред његовом животу, телу, части, и нарушавајући његову слободу и имање. Види замену §. 937.

§. 568. Поклон на случај смрти учинџени сматра се као легат или испорука, и по томе ће се и судити.

ГЛАВА XIX.

О остави или аманету.

§. 569. Остава или аманет јест такав уговор, којим ко туђу ствар прими тако, да је чува, и не-вредимо натраг врати.

§. 570. Сваки, који туђу ствар као аманет или оставу прими, дужан је исту ствар од сваког квара или штете, као своју сопствену чувати.

§. 571. Ствар на оставу прамљену чувар нема права на своју корист употребити нити уживати, осим случаја, ако то остављач нарочито сам дозволи; но онда престаје исти уговор бити аманетом, и прелази у руч, пајам, или зајам, по разлици ствари и употребљења.

§. 572. Ако је време определено, мора чувар у то време, ако ли није, онда је дужан, кад остављач поинте, натраг вратити.

§. 573. Ако нема определенога времена, нити се по околностима време определити може, онда и чувару стоји на вољи, кад хоће, оставу натраг поднети.

§. 574. Обично се само покретне ствари на оставу дају. Но бива да се и непокретне ствари, као кућа, воденица, виноград, њива, ливада, и т. д. на чување коме предаду, и онда чувару исте дужности предстоје, као и код покретних ствари; ако му није још преко тога што више поверено, које се после к аманетним дужностима додаје.

§. 575. Чувар одговара за сваки квар или штету аманету причињену. Но за случај, који он одврати није могао, он не одговара. Али и остављач дужан је сваки трошак, који би чувар на чување ствари остављене имати морао, накнадити.

§. 576. Ако би ко ствари под кључем или под печатом примио, па би се показало, да је брава покварена, или печат нарушен, онда, ако се не зна другачије шта је унутра било, мора чувар по заклетви остављача накнаду учинити, ако не би иначе доказати могао, да је нарушење браве или печата случајно догодило се.

§. 577. Ако је чувар, сачувавши туђу ствар, своју сопствену зато жртвовао и изгубио, онда он може од остављача зато накнаду захтевати.

§. 578. Награду за чување може чувар само онда искати, ако би таква нарочито уговорена била, или би се таква по околностима, или по послу и опредељењу лица подразумевала.

§. 579. Ствари из пожара, рушења какова здања, похаре, или угољења лађе, или другог подобног несретног случаја спасене, и коме предане, сматрају се као и други аманет, који је сваки који их прими, дужан чувати и натраг вратити ономе, чије су ствари.

§. 580. Такође и крчмари, гостионичари (хипије), лађари, возари или скелари, возиоци (кирибије), и носиоци, дужни су ствари од путника њима предане и поверене као аманет чувати, и за сваки небрежењем причињени квар или штету одговарати, и накнаду учинити.

§. 581. Ако би се две стране за једну ствар препирале, па би или саме или би суд исту ствар коме на чување предао, док се не извиди, чија ће бити, онда се такви судски назначени чувар зове

зактивач или секевестар, а ствар таква, која се под заштом налази, зове се узацћена, и сматра се по изложеним основима оставе или аманета.

ГЛАВА XX.

О наручи или послуги.

§. 582. Наруч или послуга бива уговором таквим: којим ко *непотрошну* ствар на послугу узме, тако, да на одређено време без сваке плате или награде натраг врати.

§. 583. Онај, који ствар једну у наруч или на послугу узме, има право истом ствари онако служити се, као што то обично бива, или као што је уговором одређено.

§. 584. Ако је време за послугу одређено, онда да се има ствар у то време натраг вратити; ако ли то није, онда ваља гледати на намеру послуге, па по томе време повраћаја одредити.

§. 585. Ако се време никако одредити не може, онда ни овај посао не може се сматрати као прави уговор, него зависи од воље онога, који је ствар на послугу дао, пре или после, кад му се свиди натраг поискати.

§. 586. Ако се распра роди, па онај, који је дао ствар у наруч, каже, да је краће време одређено, а онај, који је узео, каже, да је дуже; онда

се оно прво држи за истину, ако овај противно не докаже.

§. 587. Пре времена одређенога и послуге узете не може се ствар натраг искати, баш да би господару саме дужна била: осим случаја, ако нарочито уговор тако гласи.

§. 588. Онај, који је ствар на послугу узео, може и пре одређенога времена ствар натраг вратити; и господар је дужан примити, осим случаја, ако то њему на терет или на штету бива.

§. 589. Ако онај, који ствар у наруч узме, не би ствар онако употребно, као што је уговорено, или би ствар против воље господара другом коме даље на послугу дао; онда он остаје за сваки квар под одговором, и господар може и пре времена своју ствар натраг поискати.

§. 590. И кад би онај, који у наруч једну ствар узме, против реда и одређења ствар не употребно, дужан је и за случајну штету одговорати и накнаду учинити.

§. 591. Кад би се ствар изгубила па дошпије наша, не припада ономе, који је у наруч узео, но ономе, који је дао, баш да би онај накнаду у вредности учинио био; само ако је овај готов вредност ову натраг вратити.

§. 592. Обичне трошкове са послугом ствари скопчане мора онај носити, који се са ствари служи. За изванредне трошкове, које је на обдржање ствари

као нужне учинио, може награду од господара ствари искати, кад њихову неопходну нужност покаже.

ГЛАВА XXI.

О зајму.

§. 593. Зајам је такви уговор, којим се коме ствари потрошне даду тако, да он властан буде по својој вољи њих употребити, потрошити и њима располагати, но у своје време (да) дужан буде речене ствари у истом роду и вредности натраг вратити.

§. 594. Зајам обично се чини у новцу; али може бити и у другим потрошним стварима. И бива или на лихву т. ј. интерес или добитак, или без лихве: на залогу или без залоге; на јемство или без јемства.

§. 595. Зајам може се учинити писмено или усмено.

§. 596. Онај, који у зајам даје, зове се зајмодавац или позајмилан; онај који у зајам узима, зове се зајморимац или дужник.

§. 597. Зајмодавац не може изискивати, да му дужник зајам у оном истом роду новца врати, у ком је примио; осим случаја ако тако нарочито уговор гласи, и дужник се на то подвезао.

§. 598. Ако би се међу тим законом промена у новцу учинила, тако да се унутрашња вредност

не промени, онда ће зајмодавац примити у оној струки, у којој је дао, н. п. ако је дао 100 дуката, он ће толико дуката и примити, ако је дао 200 талира он ће толико талира и примити; ако је дао 1000 гроша, он ће толико гроша и примити; ако ли међу тим вредност унутрашња спадне, или се дигне, онда ће се зајам по оној вредности вратити, која је у време зајма била, ако нарочито уговор на извесну фелу новца не гласи; н. п. ако се не назначи: дајем 100 дуката цесарских у злату тако, да ми се 100 дуката цесарских у злату натраг врати.

§. 599. Ко узме у зајам саливено злато, сребро, или другу руду, на вагу или меру, онај ће на вагу или меру онолико цето у своје време и вратити, била му цена новцу већа или мања од времена зајма учинљенога.

§. 600. Тако и зајам у храни и еснану враћа се у оној количини и добротн, у којој је примљен, не сматрајући на већу или мању цену и вредност.

§. 601. Лихва закона опредељује се 6 на сто; уговорити се пак може и до 12 на сто. Већа се судом не пресуђује.

§. 601. а. *Ако у зајам нису дати новци него друге ствари потрошне, па би зајмодавац уговорио да му се врати више по што му је дао, било у роду, добротн, или количини, онда се не може уговорити већа хасна од дванаест на сто. Ово важи и за све друге поред интереса уговорене побочне дужности или користи, под којим му драго онда или назвањем, било за себе или за другог уговорене.*

Исто тако, ако би се уговорило, да се за дати нован

или ствар, врати ствар другој реди, не сме се већи часна од деветиест на сто изврати.

(Додатак од 5. Маја 1864. год.)

§. 602. Где нема лихве уговорене, али је време враћања опредељено, па се на време зајам не врати, онда зајмодавац има права од овога времена лихву закону са 6. на сто искати.

§. 602. а. *Ако је уговор о зајму на дуже време закључен, а не би било одређено време плаћања интереса (лихве), онда се разуме по савјету сваке године.*

(Додатак од 5. Маја 1864. године.)

§. 603. *Интерес (лихва) на интерес не може се узимати ни напред уговорити; но кад дужник интерес кад треба не плати, то се може новим последујућим уговором неплаћени интерес у главно преобратити, и онда и на него интерес пл.*

Од овог се изузима давање под интерес новца на касу државних и јавних фондова, за које особени закони постоје.

(Измена од 5. Маја 1864. године.)

В. додатак §. 7. закона о управи фондова (XVI. 106. и та 26. закона о штедошницама (XXIV ст. 105).

§. 604. *У случају, ако дужник на време интерес не плати, и противу воље зајмодавца задржи, то ће се досудити и интерес на интерес неплаћени, од времена кад је зајмодавац наплату тога судом захтевао.*

(Замена од 5. Маја 1864. год.)

§. 604. а. *Ако је поверилац допустио да интерес (лихва) достигне главно, онда интерес престаје тећи. Но од дана, кад је тужба суду поднесена, може се интерес на ново тражити.*

Од овог се изузима давање новца под интерес на

касу државних и јавних фондова, за које постоје нарочити прописи.

(Доцна од 5. Маја 1864. год.)

§. 605. Зајмодавац нема права пре уреченога времена зајам натраг искати. Но у случају опасности да му зајам пропасти може, може он својим путем себе осигурати.

В. Додатак §. 23. закона о давању новца под интерес на касу управе фондова, којим је у томе учињен извезак (36. XVIII ст. 157).

§. 606. Ако је ко зајам дао на неопредељено време, онда се сматра, да је на захтевање зајмодавца дужник свагда вратити дужан.

§. 607. Ако би неко опредељено време и. п. три месеца дана, или по године за отказ опредељено било, онда је дужан зајмодавац на толико времена напред дужнику зајам отказати. Но ни зајмодавац није дужан пре опредељенога времена, и преко услова учињеног исти зајам натраг примити; осим ако би дужник својеволјно лихву до опредељенога времена платио.

§. 608. Ако би онај новац, који је у зајам узет, међу тим законом престао тећи, и тако сну вредност изгубио, то зато зајмодавац право своје не губи, но дужник ће дужан бити њему у подобном новцу вредност узајмљену натраг вратити.

ГЛАВА XXII.

О пуномоћству и деловодству.

§. 609. Уговор пуномоћства јест такав уговор, којим ко власт добија, у име другог и за другог што чинити пуноважно.

§. 610. Онај, који власт даје, зове се властодавац; онај пак, коме се власт даје, зове се пуномоћник. Власт та на писмено стављена зове се пуномоћство.

§. 611. Пуномоћник онолико само власти има, колико му је даво. Зато он границе њему прописане да не преступи. Ако преступи, онда он за сва следства одговарати мора.

§. 612. Кома никакве границе пуномоћства назначене нису, онај се мора по својој разуму, знању и савести управљати.

§. 613. Туђе ствари у име другог продати, или за намату примити; кога задужити; новце туђе подићи; парницу за кога терати; на заклетву пристати; поравњење учинити, само онда пуномоћник може, кад се у пуномоћству ови послови коименце назначе.

§. 614. Да ко у име другог наследство прими или одбаци; да ортачки уговор заклучи; или поклон учини; или поравнителног судију избере; или неваплатно право какво уступи; вјескује се особито само на те послове гласеће пуномоћство.

§. 615. Пуномоћник дужан је посао, који је на себе узео, по обећању својој поштености и својски свршити, а сву корист, која би отуда притекла, својој властодавцу оставити.

§. 616. Пуномоћник, коме је посао какав поверен, мора га сам свршити; јер ако се он на другог ослони, сам ће одговарати, ако се посао не сврши како треба, осим ако му није нарочито дозвољено пуномоћство на другог пренети. Но и у том случају дужан је старати се, да на способнога пренесе, иначе одговара за кривцу.

§. 617. Штету, коју би пуномоћник властодавцу својом кривоцом причинио, он ће накнадити; а и рачун дужан ће бити властодавцу од свега дати на захтевање овога.

§. 618. Властодавац дужан је нуждан и потребан трошак за свршавање посла учињеног пуномоћнику наплатити; и у случају захтевања и напред што трошка дати; и ако би његовом кривоцом што штете пуномоћнику било, мора накнадити.

§. 619. Ако би пуномоћник случајно при свршавању посла њему повереног какву штету претрпео; то он може накнаду зато захтевати онда, ако се бадава посла примио; ако ли је за награду, онда се с наградом задовољити мора, а од накнаде за штету спомена нема.

§. 620. Што пуномоћник у име свога властодавца са трећим сврши или уговори по смислу свога

пуномоћства, оно је стално, и веже и властодавна и трећег.

§. 621. Баш и у оном случају, ако пуномоћник за себе оне послове свршити не би способан био, омет са пуномоћством властодавна и трећег вежу.

§. 622. Како властодавац пуномоћство порече, или натраг узме, одмах оно и престаје, и што би год после пуномоћник у име властодавца чинио, неважно је ни важности.

§. 623. Но и пуномоћник може пуномоћство вратити, и од њега одустати. Само то да не буде у невреме, или на штету властодавца; јер ће иначе за штету одговарати.

§. 624. Кад или пуномоћник или властодавац умре, престаје пуномоћство; ако не гласи и на наследнике, или ако не би отуда штета се наследницима породила. Али наследници пуномоћника дужни су за време властодавцу смрт пуномоћника јавити.

§. 625. Како се над имањем таквог дужника стечните отвори и објави, одмах престају пуномоћства од дужника таквог издава; и све што би пуномоћник после тога у његово име предузимао, губи силу и важност.

§. 626. Ако би пуномоћство изложених начинима и престало, омет она дела, која одлагања не трпе, морају се довршавати док не доведе год не би властодавац другу наредбу учинио.

§. 627. И они послови, који су са трећим свршени, док му још није до знања дошло, врати доћи

могло, да је пуномоћство престало, остају у сили и важности. Само властодавац имаће право од свога пуномоћника накнаду штете захтевати, што се он по престанку пуномоћства у свршивање посла упустио, и то јавно није.

§. 628. И онај, који би се без пуномоћства туђег посла примио у нужди, тако, да би овога од штете ослободио, смагра се као и пуномоћник, и онај за кога је чинио, дужан је њему сав нужни на то учињени трошак накнадити.

§. 629. И ономе, који би без пуномоћства туђег се посла примио на онога корист, мора овај трошкове и штету накнадити, ако корист на своју ползу обрати.

§. 630. Који би за другога трошак овакав учинио, који би овај по закону учинити морао, онај има такође права накнаду искати.

§. 631. Који у случају нужде своје добро жртвује, да туђе спасе, има права накнаду захтевати од оних, чије је добро спасао, по мери спасених и сачуваних добара.

ГЛАВА XXIII.

О промени.

§. 632. Промена је такви уговор, којим ко једну ствар за другу дати обећана.

В. §. 73. тач. 7. закона о државним властима (36. XV. стр. 170).

§. 633. Ствари кад се за новце дају, није промена, но продаја и куповина. Но кад се новац за новац као мана за већи, или сребри за златан и т. д. чења, сматра се као ствар и подлега промени. Тако и злато, сребро и остале драгоцености сматрају се као ствари, и могу се у промену давати.

§. 634. Како су промењачи уговор учинили, ако ствар и нису јошт предали, дужни су држати, и сваки од њих добија право захтевати, да му се ствар у промену дата по смислу уговора у оном стању, у опредељено време, и на одређеном месту, преда. Ко би се затезао то учинити, тај ће накнаду за причињену штету или изгубљену корист учинити.

§. 635. Ко ниште, да му се ствар обећана изда, мора своју дужност најпре испунити, или готов бити, да је испуни.

§. 636. Ако је време за предају одређено, на би међу тим ствар законом забрањом престала међу људима пролазити, и вредност имати, или би случајно пропала, онда престаје уговор, и сматра се као да није ни учињен.

§. 637. Ако би се пак међу тим временом други квар какав у ствари учинио, то је дужак онај носити, код кога је ствар; осим ако нису ствари ђутуре погођене, на би се случајно какав квар или штета догодила, онда иде на рачун онога, који ће их примити. Но ако је више од полутине вредности пропало, није дужан примити.

§. 638. Користи и прираштај од промењене ствари до уговоренога за предају времена, припадају господару ствари. После тога припадају коме, коме су у промену дате.

§. 639. Ако време предаје није уговорено онда се користи и прираштај управљају по предаји, ако није што друго уговорено.

§. 640. Добро у промену примљено задржава ону исту природу права и односаја, као што је било добро у промену дато.

ГЛАВА XXIV.

О продаји и куповини.

§. 641. Продаја и куповина јест такви уговор којим се ствар каква за неку одређену плату у новцу другоме уступа.

В. ограничења у 35. XIII. стр. 90; 35. XIV. стр. 73. 79. и 194; XV. стр. 56. и 170; XVII. стр. 202. §. 175; XVIII. стр. 11. §. 6. и 7. и 8; и XXI. стр. 45. —

§. 642. Како се два или више њих за ствар погоне, и цену углаве, одмах је и уговор продаје свршен и закључен.

§. 643. Ако се ствар једва тако продаје, да осим новца још и ствар друга се да, онда је овај уговор смешан из промене и продаје. И ако је већа вредност ствари него новца, онда је промена, ако ли је већа или једнака вредност новца, онда је продаја и куповина.

§. 644. Како је уговор продаје и куповине учињен, онако остаје; тако: ако је продаја учињена под тим условом: да се ствари броје, или мере на кантар или другу меру, — онда продаја још није свршена, док се год ствари не изброје и не преме-ре. Но купац добија одмах право захтевати, да продавац у одређено време овај услов испуни.

Дакле кад се ствари ђутуре продаду, одмах је и продаја свршена и без броја и без мере.

§. 645. За ствари које кушати ваља, да се њихова доброта позна, као: вино, ракију, и друга њиња и т. д. продаја није са самом погодбом свршена, но зависи још од кушања, осим ако је нарочито другојачије уговорено.

§. 646. Без одређене цене не може ни продаје бити.

§. 647. Праву цену за ствар одредити, припада продавцу, чија је ствар.

§. 648. Хоће ли купац и продавац, то могу они и на другог, једног или више њих ослоњати, да цену пресеку. Ако их је више, онда вишнина гласова пресеује.

§. 649. Може се купац и продавац сложити на цену обичну чаршијску, и онда ће се средња цена чаршијска онога места и времена узети, где и кад се продаја извршује.

§. 650. Укинут. (Решење од 5. Маја 1864. год. 36. XVII. стр. 233.)

§. 651. Продавац дужан је продату ствар добро чувати, и на одређено време купцу предати невредимо.

§. 652. Купац пак дужан ће бити, купљену ствар одмах, или на уредно време примити и цену положити.

§. 653. Продавац ствар продату купцу без цене није дужан дати. Но ако да на почек, онда више не може ствар по цену од купца тражити.

§. 654. На цену за ствар на почек дату до рока за исплату одређенога, није дужан купац лихву плаћати, ако то нарочито уговорено није, баш да би продана ствар плодове и друге приходе носила. Но од рока исплате, или ако овај одређен није, од времена опомене и захтевања, мора купац интересе на цену плаћати.

§. 655. Ако би купац у држању купљене ствари узнемирен био, или би се основано бојати имао да ће узнемирен бити, он има право захтевати од продавца, да узроке узнемирења с пута уклони, или бар да добар зато стоји, и догде може да цену уговорену не врати, осим ако није он све то на себе узео.

§. 656. Ако неизјаући овакових узрока кунац не ће уговорену цену да плати из уиорности, онда продавцу стоји на вољу или цену захтевати, или продају покварити.

§. 657. Ако кунац продату храну или друге покретне ствари не ће да прими, и уговорено време прође, онда продавцу, ако му је на корист, стоји на вољи покварити продају, или захтевати да кунац уговор испуни.

§. 658. Што се користи и опасности при продаци, по непреданим стварима тиче, важи пропис закона при промени назначеног.

§. 659. Куповина ствари таквих, којима се тек надати ко има, сматра се као коцка.

§. 660. Што год овде при продаји није нарочито назначено, у оном управљати се ваља по прописима о уговорима у опште изложенима (Глава XVI.)

§. 661. Ако продавац на тај начин ствар своју прода, да задржи право, исту ствар од куца откупити, онда кунац на уречено време вратиће продавцу ствар, а добиће од куца пену. Што је који ползе и користи имао, задржава за себе, по и штету сваки своју носи. Ствар мора се предати невредима у стању, у ком је продана.

§. 662. Ако време откуна није опредељено, то се разумева само за време живота, и ипак се на наследнике не простире.

§. 663. Право за откуп не може се задржати на штету и уштрб трећег.

§. 664. Тако исто и кунац може при куповини право задржати да може купцу ствар онег патраг продати; где се та иста правља разумевају као и при продаји на откуп.

§. 665. Може ко и на тај начин ствар продати, да кунац дужан буде у случају продаје њему најпре на откуп поднети; које ако не би учинио, продавац има право положивши пену ствар узети.

§. 666. Продаје могу бити и с таквим уговором, ако до одређеног времена не би продавац бољег куца нашао.

§. 667. Купи ли ко ствар на пробу, на ствар пробу не издржи, може вратити ствар, а добија своје новце ако су плаћени. Ако преко времена пробе ствар задржи без сваког изјашњења, сматра се као да је ствар пробу издржала, и он више права на повраћај нема.

§. 668. Ако је ствар на пробу узета, али време одређено није, онда се за покретне ствари рачуна три дана, за непокретне једна година дана.

§. 669. Ко покретну ствар за определену цену другоме преда, с тим изјашњењем, да овај за неко определено време њему пену одређену исплати, или ствар врати; онда онај пре одређенога рока неиз права од овога ствар патраг искати; али и овај мора на уречено време или пену платити, или ствар патраг вратити.

§. 670. Што се непокретних добара тиче, као: миљкова и баштина, закон даје неким лицима право, да имају првенства на куповину. Таква лица су смешници или заједничари, родбина најближа, која би право наследства у продатим добрима имала, која би по закону наследила, и суседи први или комшије.

Код овог параграфа има ово решење:

Да се право првенства на куповину непокретних добара, које се §. 670. нашег грађанског законика и суседима или комшијама даје, укине, на тако да у напредак онај §. и они други §§. који даде с њим о истом праву првенства дејствују, своју закону силу само за смешнике или заједничаре и за касатељну најближу родбину имају.

(Решење од 14. Маја 1847. год. ВЖ 513. Зборн. IV. стр. 24).

§. 671. У случају продаје непокретних добара ваља да продавац јави онима, који право првенства за куповину имају, као смешницима, роду и суседима.

§. 672. Смешник је пречи од рода, а род најближи пречи од суседа.

§. 673. Ако би продавац продао, нејавивши онима који првенство имају, онда они право имају за 30. дана од времена продаје судом потврђене и објављене исто прекупити. После 30. дана право овакве прекупине нишчења.

§. 674. Онај, ко мисли, да првенство куповине има, ако хоће, да добро добије, мора готове новце по погодби закљученој положити у судске руке.

Само противљење и недозвољавање без новаца не вреди ништа; а после 30. дана омет нишчења.

§. 675. Кад је питање: који између више суседа првенство има, — онда ће суд пресудити, узевши у призрење близост и повећу потребу и згоду.

Пр. Ово наређење вrema пренамене §. 670. отпада.

§. 676. Где се што јавно путем судским (т. је лиценцијом) продаје, онде се првенство права не сматра. Ко на јавној продаји што купи, онога је, осим ако не би продаја под тим условом учињена била, да још од чијег одобрења зависи.

ГЛАВА XXV.

О закупу.

§. 677. Закуп је такви уговор, којим се ствар каква непотрошна на потребу и корист за неко одређено време и одређену цену узима.

Види и §. 50. рударског законика Зборн. XIX. ст. 91.

§. 678. Закуп о ствари, која се без труда и рада употребити даје, зове се *кирија*, као што се дају куће и покућства, и друге подобне ствари; о ствари пак, која се трудом употребљава и ужива, зове се обично *закуп* или аренда, као: о њивама, пољским миљковима, или о стоци.

§. 679. Кирија и закуп ништа друго није него продаја употребљена; зато што је за продају, то

се под закуп даје, и тако се и сматра, и ако друго што уговорено није, тако се и цена плаћа.

§. 680. Како се уговарајуће стране сложе за ствар и цену, одмах је погодба готова, и употребљене ствари купљено.

В. §. 40. 41. и 45. рудар. закона (36. XIX. ст. 88.)

§. 681. Онај, ко ствар под кирију или закуп даје, дужан је ствар својим трошком у стању употребљивом предати, и добар стајати за све недостатке, због којих ствар не би се употребити могла, и такве накнадити, и преноне уклонити.

§. 682. Ако би ствар закупљена случајно упропастила се, онда престаје уговор; ако ли би само од чести пропала, онда закупцу стоји на вољи захтевати, или да се од уговорене цене по мери пропале части што одбије, или да се уговор поквари.

§. 683. Киријација, и закупач само оне трошкове дужан је на ствари закупљеној чинити, без којих се ствар, као што треба, употребити не може. Што је преко тога, као и сва бремена на самом миљку почивајућа, или у књиге јавне заложне уведена, спадају на самога господара.

§. 684. Киријација или закупач има право закупљену ствар на уговорено употребљене и другом под закуп дати, ако то може без штете господара ствари бити, и ако нарочито забрањено није уговором.

§. 685. Ако је ствар на годину једну или више дана, на рок плаћања опредељен није, узима

се рок закони полугодишњи напред; ако ли погодба гласи на месец, онда се разумева месечно плаћање напред.

§. 686. Ствари од киријације или закупца употребљене, и налазећи се плодови или стока, служе за сигурност ономе, који под кирију или закуп даје, и може исте ствари свагда у залог задржати ради наплате још неплаћене цене.

§. 687. Киријација или закупач дужан је закупљену ствар као домаћин по уговору чувати и обдржавати; уговорену цену на време плаћати; и на свршетку кирије или закупа вратити у ономе стању, у ком је примно, или као што је уговорено.

§. 688. Ако је киријација или закупач закупљену ствар употребљавао на друго што, а не на оно на што је одређено, или на такво што, откуда би штета се за господара ствари рађала, онда овај може захтевати, или да се он на употребљене одређено ограничи, или да се уговор поквари.

§. 689. Да би се свака распра при свршетку и повраћају ствари закупљених избегла, нарочито кад се различне и више ствари под закуп даје, пузно је све ствари понисати, које и у каквом се стању предају.

§. 690. Кома је механа са окрутом т. ј. једном под закуп дана, о томе се разумева, да је све потребне за механу ствари у добром стању и целости примно, ако пониса нема; па и тако и вратити мора, несмотрajući на то, ако је што међу тим покварено или разбијено.

§. 691. Који би волове на изор узео, било то на пола године, или на годину дана, или на једну или две орбе, било за новце или за жито или за посленике; онај је дужан волове хранити као добар домаћин и чувати, па у своје време оне исте у добром стању вратити. И ако би такав во кривцом или небрежењем мавкао или другачије провао или осакатио се; дужан ће бити онај, који га је под кирију узео, по уговореној цени, или по предци вештака платити; иначе ако би самим случајем и. п. од грома угнуо, — дужан је само кожу вратити.

§. 692. Ако би коњ за одређени рок и одређени пут и растојање под кирију дат мавкао, онда кириџија плаћа кирију, а не коња, ако се не докаже, да је особитом кривцом коњ угнуо; ако ли овај коњ преко одређенога рока и изван растојања назначенога употреби, па би коњ кривцом или случајем мавкао, — онда плаћа кирију и коња по предци уговореној или вештака.

Ако би пак на послугу само дат во или коњ без кирије, мавкао, онда се мора платити било кривцом или без кривце; као и у оном случају, ако би ко без питања или допштења коња или вола узео.

§. 693. Који би овце под закуп (кесим) узео тако, да хасну вуче, и зато награду опредељену да, или у маслу или у новцу, или још и у јагањцима и т. д. а главно да врати, — онај је дужан овце обдр-

жавати, с подмлатком попуњавати, и у добром стању у истој доброту и на броју вратити.

§. 694. Ако би овце под закуп (кесим) дате прво пролеће од метња мавкале, штета спада на онога, чије су овце; јер се држи, да су болест донеле. Но и пак ако по повраћају овце прво пролеће од метња мавкају, мораће закунац штету накнадити, јер се држи да су болест донеле.

Од овог разликовати ваља просто чување оваца⁴ или друге стоке, при коме се основи аманетски и најамни у призрење узети морају, а имено; да чувар за сваку штету код стоке причињену одговарати мора, од које само се овда ослобођава, кад докаже да није његовом кривцом нити небрежењем догодила се.

§. 695. Ако би казан под испек дат прогорео по старини, штета је онога, чији је казан; ако ли се кривцом или небрежењем пробије, штету ће носити закунац, коју ће наплатити.

§. 696. Ако би кућа, дућан или друга стаја или зграда под кирију или закуп дата ватром изгорела, онда укућани или закупци за случајни догађај не одговарају; али за своју кривицу или небрежење свагда под одговором остају.

§. 697. Ако има више њих закунаца или кириџија, онда за штету ватром проузроковану сви заједнички одговарају, ако се не може дознати, чијом је управо кривцом или небрежењем ватра изишла.

§. 698. Киражија или закупац одговара и за кривиду својих кућана, а и оних, којима је под кирију или под закуп дао, ако би што покварило се или уврнатило.

§. 699. Кирија и закуп престаје онда, кад уговорени рок дође. Ако рока уговореног нема, онда се гледа на уобичајени рок места, или на време плаћања.

§. 700. Такође престаје кирија и закуп, како ствар закупљена пронађе, које ако би се кривцом једне стране догодило, онда припада другој накнада.

§. 701. Уговор на кирију или закуп престаје и онда, кад немајући уговоренога рока једна страна другој откаже. При закупу мљка пољскога откажати ваља 6. месеци напред; за кирију непокретне ствари опредељују се 14. дана; за покретну ствар пак 24. сахата.

§. 702. Закупац моћи ће само у особитим случајима пре уговоренога рока од уговора одустати, ако би спреч ствар закупљена сасвим неупотребљива била.

§. 703. Онај, који под закуп што даје, моћи ће такође у особитом случају захтевати пре времена, да се уговор раскине, ако би закупац тако ствар закупљену употребљавао, како на велику штету господара служи; или ако је закупац тако рђав платина, да преко свег опомињања са платом западне тако, да ни сигурности довољно нема; такође и онда, кад би здање под кирију дано господар изнова

здао. Нужне поправке мора свакојако закупац допустити, но те да не трају дуже од 6. недеља, иначе може накнаду тражити због неупотребљива.

§. 704. Ако господар ствар под закуп дану преда другоме, онда се раскида уговор закупа, осим ако није изричито противно уговорено, или је уговор закупа у јавне књиге заложне на исто добро уведен. Но ако би закупац због продаје штету какву трпео, или би се користи лично, онда може потпуну накнаду нехати.

§. 705. Сви остали закупни уговори, који се од гореназначених разликују или предметом или опредељењем уживања, или струком плаћања и дугим трајањем, и употребљењем, имају се по изложеним основима судити.

ГЛАВА XXVI.

О најму.

§. 706. Уговор најамни постаје онда, кад се ко обвезе, какву службу чинити (или послужити), или што начинити за опредељену награду у новцу.

§. 707. Онај, који посао какав наручи, мора и на приличну награду пристати.

§. 708. Ако награда није опредељена ни уговором ни законом, нити је опште позната, онда ће судија пресудити.

§. 709. Ако је посао тако незгодан испao, да се не може употребити, или је сасвим противан постављеном услову, онда наручилац може од уговора одустати и наруџбину не примити. Ако он то не ће или недостаци не би тако велики били, онда наручилац може захтевати, да се посао поправи, или да му се штета накнади, и тога ради може и коју част награде задржати.

§. 710. Ако посленик наручену ствар или службу уговорену на уречено време не сврши, онда наручилац може наруџбину да не прими; и може и накнаду за штету захтевати. Али ако наручилац опет, почем је наруџбину примио, не ће да плати награду, може посленик од њега накнаду за штету искати.

§. 711. Ако би посленик радио, али са кривце наручилаца са свим свршио не би, на ње издао не би, он истина награду уговорену искати не може, али му припада наплата за штету, коју је радом својим имао.

§. 712. Обично је, да се онда награда даје, кад се наруџбина или посао сврши. Али ако се посао на више рокова подели, онда се и награда на рокове плаћа; или ако треба на посао напред што трошити, које посленик на себе није примио, моћи ће сразмерно томе и наплату пре свршенога посла искати.

§. 713. Посленик или добија грађевину од наручилаца за посао наручени, или он сам и грађевину даје.

§. 714. Ако би грађевина случајно пре свршетка посла пропала, штета је онога, ко грађевину даје; ако ли би кривцом једнога или другога упропастила се, штета спада на онога, на кога и кривица пада.

§. 715. Ако би наручилац рђаву грађевину дао, на би зато посао зло испao, није посленик крив, по наручилац и штета спада на њега. Али је посленик дужан опоменути наручилаца, да бољу грађевину даде, на које ако не опомене, остаје под одговором, и ако би после наручилац другу бољу грађу дао, дужан је направити без награде.

§. 716. Како се посленик каквога посла нарученога за неко одређено време примио; ниш он без каквога законом одобреног узрока од посла одустати, ниш га наручилац оставити може. Ако ли би се посао пресекао, онда сваки за своју кривицу одговара, али за случај не.

§. 717. Посленик, који се посла каквог нарученог примио, мора га сам свршити. И само у особитим околностима може он и другом примљени посао поверити; али за доброту посла и онда он одговара.

§. 718. Уговор најма за такве послове, код којих се у припреме узима особита необична способност лица, раскида се, како би оно лице умрло. Наследици посленикови могу за онолико посла, колико је свршено, а и за саму преправљену и удешену грађевину сразмерну награду захтевати.

Ако ли би наручилац таквога посла умр'о, онда уговор стоји, и његови наследници дужни су уговор одржати, посао примити, и посленика по уговору наплатити.

§. 719. Овакве погодбе могу бити и за труде и производе учених људи, правобранилаца, заступника, лекара художника и т. д. које ће се по изложеним основима и природи посла судити.

§. 720. Што се издавање књига, и одношаја између списатеља и издавалаца тиче, о томе ће се учинити особита уредба.

§. 721. Такође и одношаји између господара и слугу, њихове погодбе, поступка, службе, и плате што се тиче, и о томе ће по околностима учинити се особита наредба за слуге и њихове службе.

§. 722. Ако би ко што немогуће, или што не дозвољено и срамно, или забрањено од кога за награду захтевао; овај није дужан учинити, баш да би и награду примио. Шта више и награда му пропада, нити је може потраг искати.

ГЛАВА XXVII.

О ортаклуку.

§. 723. Уговор ортачки бива онда, кад се два или више њих лица сложе, да свој труд, или и ствари своје уложе на то, да корист, која се отуда добије, међу собом деле.

В. трговачки законик.

§. 724. Ортачки уговор може се односити само на једну особиту ствар или одређену суму; може на читав род ствари, као: на миљкове, на есман, на плодове; може на сва добра без разлике и изузећа, и по томе ће се и права ортачка судити.

§. 725. Како ортачки уговор гласно буде, овако га разумети и тумачити ваља. Ако би неопређено било речено све имање, овет се не разумева будуће имање по садашње, ако би изражено било и будуће имање, овет се не разумева оно, што ће се наследити, не само оно, што ће се добавити.

§. 726. Јасности ради ваља ортачке делове свагда пописати, да се зна, шта је уложено, особито, кад је уговор само на садашње или само на будуће имање ограничен. Ако тога нема, онда се судити има по основима о задрузи названим.

§. 727. Ово, што је уложено у ортачки посао, сачињава главнину ортаклука и припадаје свима заједнички. Што би који ортак изван тога још имао, оно не припадаје овамо, него је његово сопствено одељено добро.

§. 728. Ортак, који ништа друго не би дао у ортаклук осим труда свога, оп по закону само право има на добитак, а не на главно.

§. 729. Ако другојачије уговорено није, сваки ортак дужан је једнак део у ортаклук уложити.

§. 730. Сваки ортак дужан је по мери дела свога уложенога радити о користи ортакској једнако један као други.

§. 731. Ортак ниједан не може другога место себе ставити без сагласија осталих; нити може још кога у ортаклук примити, нити носео какав водити који би на штету ортаклука био.

§. 732. Ортаци ће се о послу саветовати, и што вишина гласова одлучи, оно ће остати.

§. 733. Такође ако би једнога деловођа изабрали, и то вишином гласова биваће.

§. 734. Деоба користи треба на задовољство свију ортака да испадне; и ту вишина гласова не пресуђује; по треба онако да буде, као што деобе у опште бивају.

§. 735. Дужности ортака свагда ће се уговором одредити тачније, по чему ће се у случају расправе и судити.

§. 736. Сваки ортак дужан је само онолико уложити, на колико се обвезао, а не више. Али ако би се околности окренуле тако, да са оним улогом није могуће намеру постићи; онда би се могао додатак захтевати, и који не би хтео додати, може вестунити, или разортачити се.

§. 737. Овај, коме би се деловодство поверило, био ортак, или стран, један или више њих, сматраће се као пуномоћник.

§. 738. Сваки ортак одговара за штету, коју би својом кривицом проузроковао, и дужан је накнадити. Нити се та штета може са користи, коју би он принео, искусувати, осим ако не би који ортак са каквим својим новим послом с једне стране штету, а с друге корист принео; онда би се еравмерно корист са штетом изравнати могла.

§. 739. При деоби користи ортакске најпре ће се одбити уложени улози, после трошкове и претрпљене штете; на што протече, оно ће бити добитак. Главно припада свасом своје, а добитак ће се делити по мери улога. Труд и радња узима се у рачун само онога ортака, који само труд место улога даје, или је за улог особиту радњу обвезао.

§. 740. На радњу ће се добитак мењати по уговору. Ако пак ништа уговорено није, и ортаци се сложити не би могли, онда ће се по важности посла и труда, и величини користи приписане добитак одредити, и ако се не сложе, судом пресудити.

§. 741. Ако би се добитак у другом чему састојао, а не у новцу, на се ортаци не би погодити могли, онда ваља исте ствари, које добитак сачињавају, у новац учинити, и новац по изложеним правилима поделити.

§. 742. Ако би место добитка штета била, онда по мери улога, као и добитак, пада штета на

све ортаке. Онај пак, који није уложио ништа, него је радио, губи труд свој и радњу.

§. 743. Они ортаци, којима би деловодство поверено било, дужни су како о главном тако и приходима и издацима рачун водити, и у своје време показати.

§. 744. Док се посао не сврши, или уговорени рок не наврши, ортаци не могу захтевати, да се рачун закључи, и добитак подели.

§. 745. Ако би посао такав био, да на више година траје, али годишње пориет доноси: онда ортаци могу и рачун и деобу добитка захтевати, ако не би због тога посао страдао.

§. 746. У рачуне ортачке загледи може сваки ортак у свако време, нити му се одрећи може, само ако би то с трошком скончано било, сам носити мора.

§. 747. Ортаку превара никако не помаже; јер и ако се ипаче не би рачун захтевао, или би други задовољни били са закључењем само, или би се одрекли рачуна, опет кад би превару доказали, мора се рачун показати.

§. 748. Без општег сањивољења или нуномоћија не може се друштво трећем ком обвезати. Код трговца, који фирму трговачку води, то јест, који име целог друштва потписује, онај има и нуномоћије и може друштво обвезати.

§. 749. Ортак, који изван уложенога дела, још за себе што има, може с оним по својој вољи рас-

полагати. И тако разликовати треба права и дужности спрема ортака као ортака и као не-такога.

§. 750. Ортаци тајни каквог трговачког друштва, који су само нешто уложили, на хасну или штету, али јавно објављени нису, они само са оним притачу, што су уложили, али с више не. Објављени ортаци морају са њим својим знањем да добри стоје.

§. 751. Друштво ортачко престаје само по себи, како се посао предузети сврши; или се даље водити не може; кад би сва главница ортачка пропала; или је време за трајање опредељено истекло.

§. 752. Ортачка права и дужности обично на наследнике не прелазе. Али наследници имају право до смрти онога рачуне водити. Али тако нешто ако би у ортаклуку остали, дужни су рачуне и полагати.

§. 753. Ако се ортаклуку само из две особе сачињава, онда престаје како једно од њи умре. Ако ли има више лица, онда се држи, да ће остали ортаци и даље посао ортачки водити. Ово се нарочито код наследника трговачких разумева.

§. 754. Ако наследник умрлога ортака не би могао дужности умрлога испунити; онда ће му се од његовог дела на то нешто одбити.

§. 755. Ако ортак који не би уговорене услове испуњавао; или би под стедните потпао; или би га суд за раскошника огласио; или би иначе под старатељство потпао; или би због учињеног зло-

чина поверење изгубио; онда би се такви и пре времена из ортаклука исклучити могао.

§. 756. Уговор ортачки може се пре времена и у оном случају раскинути, ако је онај ортак умр'o или нестало, од којег је способности нарочито деловодство зависило.

§. 757. Кад не би опредељено било време, докле уговор ортачки да траје, нити би се то из природе посла определити дало, онда сваки ортак може нестунити кад хоће, само је дужан за времена јавити, да не би у непреме било, и да нема ту какве ириваре.

§. 758. Кад би ко у трговини каквој као јавно позват ортак био, на би нестунити, то се мора јавно на знање дати, иначе нема силе ни важности за трећег, који би се у незнању са таквим у послао упустио.

ГЛАВА XXVIII.

О брачним уговорима.

§. 759. Уговор, који би између мужа и жене, или између женика и невесте, у одношају на брак о имању закључен био, зове се брачни уговор.

§. 760. Уговор овај може гласити о миразу, које је оно имање, које сунруга мужу донесе, било њено сопствено, било од другог кога добивено, ради лакшег живљења.

§. 761. Невеста или жена младолетна без она, или без татора и потарђења судског, не може брачног уговора закључити.

§. 762. Ако уговором није мужу мираз уз сунругу обећан и обвезан, муж такви прискивати права нема.

§. 763. Наследство женино, које би за време брака припало, и мужу доведено било, сматра се такође као мираз.

§. 764. Ако би мужевље добро потвало под стедиште, на би и жена свој мираз тражила, онда ће признање мужевље учињено пре стедишта важити, после пак стедишта не ће се узети у призрење, ако других доказа жена имала не би.

§. 765. За мираз служити може све оно, што се може продати или које на корист бити.

§. 766. Муж има право уживати мираз женин, докле год брак траје у сили и важности. Он готове новце, дугове уступљене, или друге потрошне ствари може потрошити; само за вредност и ваљваду са својим добром јемствује.

§. 767. Ако се мираз састоја у непокретним добрима, и другим правима и стварима, које се употребити могу да се не потроше; онда ће жена остати госпођа од истих ствари, али ће их муж уживати.

§. 768. Оно, што жена у покретним стварима као опрему за своју или и мужевљу потребу донесе јесу дарови, који остају женини за сво време брака,

вити муж с њима располагати може, али ни жена без мужевља знања не сме их отуђивати.

§. 769. Ако би или женик или други ко и миразу женином што додао, оно се сматра као и мираз.

§. 770. Може и муж жени при даи какав дар учинити, и онда се и овај дар сматра као мираз. Само ако би жена мужа оставила, или са својом кривицом од њега раставила се, такви дар губи.

§. 771. Ако муж и жена о свом имању нису ништа особито уредили; онда сваком своје принадежи. Само ако се жена противна не покаже, држи се, да је мужу као своме законом заступнику поверила, да он бригу о имању носи; а он се сматра као и други пуномоћник; само о добитку није дужан рачуна давати. Но властан ће бити добитак по својој вољи употребити и уживати.

§. 772. Ни жена није дужна о уживању користи или прихода од имања свога под управу мужевљу данога, рачуна давати.

§. 773. У особитим важним случајима, или кад би се имање у опасности и беди налазило, може она захтевати, да се управљање са имањем од мужа одузме, баш да му је и на свагда дано било. А тако исто и он има права нетредном домоводству женином пренону учинити, и њу при том и за раскиду огласити.

§. 774. Оно, што се жени на случај, ако удова остане, за њено издржање определи, зове се удович-

ко уживљење. И ово припада удовици одмах од дана смрти мужевље.

§. 775. Ако би се удовица преудала, па мужевље име носити престала; онда она губи право на удовичко уживљење.

§. 776. За мираз жени муж са својим добром наравно јемствује. По против мужевљих додичјих зајмодаваца ако хоће првенство и сигурност да има, мора заложно право, то јест убантнџење или нитабулацију имати.

Код овог параграфа има ово решење:

У наплати мираза жена има свакојано право првенства против нелитабулираних ранијих пре њене удаје постојалих мужевљевих зајмодаваца.

(Друга тачка овог решења изостављена је, почем каже оно што је речено у самом §. 776).

(Решење од 23. Марта 1850. ВЖ 232. Зборн. V. стр. 103).

§. 777. Што муж жени својој у накиту, драгом камењу и другим драгоценостима за украс даде, то се и у сумњи узима да је поклоњено.

§. 778. Ако ли заручник својој заручници или ова њему шта поклони или обећа на случај брака, па би се брак без кривице дародавца разишао, онда овај може дар порећи, или ако је дао, натраг узети.

§. 779. Ако би у једном тестаменту муж жену своју а жена мужа узјамце, или другог кога за наследнике поставили, па би после реч натраг узели, онда таква наредба престаје и раскида се. По ако

једно наредбу своју порече, а друго при речи остане, онда од овога стране наредба стоји, а само се она поречена квари.

§. 780. Кад би муж и жена такав међу собом уговор учинили, којим једно другом своје имање по смрти оставља; онда уговор такви, ако ће силу и важност да има, треба онако ватинити, као што вроди за тестаменте гласи.

§. 781. Уговор на случај смрти сматра се као и тестамент, само што по својој вољи без воље друге стране не може се од њега одустати. Но од имања, с којим је ко уговором на случај смрти расположио, остаје он за живота господар. Но ако преживео другу страну не би, на случај смрти не може наредбе чинити.

§. 782. О оном имању, које није у уговор на случај смрти ушло, може се особито тестамент правити пуноснажан.

§. 783. Који би с уговором на случај смрти незадовољан био, онај мора, ако довољно узрока има, онако на уништење његово поступати, као и код других уговора.

§. 784. У случају стецинта против мужа само, ваља женино донешено имање оделити, јер она за мужа плаћати није дужна; осим ако га она није упропастила, или је добра за њега стајала.

Код овог параграфа и §. 786. има као допуна ово:

Да оно што жена мужу није на потрошак дала, по на своје име законом задржала, остаје њено сопствено имање.

(Решење од 28. Марта 1850. год. ВУ 232. Зборн. V. стр. 103).

§. 785. Ако жена падне под стецинте; уговор на случај смрти остаје зато неизмен.

§. 786. Ако су суружници сложили се на смесу добара својих заједнички, онда како се стецинте отвори, смеса престаје, и имање се делити мора као у случају смрти.

В. примедбу код §. 784.

§. 787. Ако се брак уништи, онда се уништава и уговор на случај смрти; ако се брак разведе судски, онда се раскида и уговор на случај смрти; и имање се поставља у првобитно стање.

§. 788. Уговори брачни, који би се на зло и штету деце клонили, немају силе ни важности. Мушка и женска деца изравнати се могу и уговором, и то остаје снажно.

ГЛАВА XXIX.

О уговорима одважним или на срећу.

§. 789. Уговор одважни је такви уговор, којим једна страна даје надежду на корист какву неизвесну, коју друга страна прима. Ово може бити за плату или без плате.

§. 790. Тужба за оштећење преко половине код овог уговора нема места као код других уговора.

§. 791. К уговорима одважним припадлежи опклада, игра или коцка, и друге куповине и продаје неизвесних од среће зависећих ствари; одсеком плата; и остала осигурава штете на неизвесан случај.

Овамо припадлеже игре оружјем, опклада за трку пешака, на коњу или возима, и друге игре, за које се труд и вештина изнекује.

§. 792. Опклада је онда, кад ни једној страни није познато, шта ће изићи. Ако се докаже, да је једна страна знала, па се чинила да не зна, шта ће изићи, па тако добије, онда је превара, и опклада не вреди ништа. Онај, који тако добије, вратиће улог награт; који пак знајући изгуби, сматра се као да је учинио поклон.

§. 793. При опклади, која може само о дозвољеној ствари бити, треба цена да је дана, или у треће руке положена; иначе на суду нема силе ни важности.

§. 794. Игра и коцка сматра се тако као и опклада. Добитак од игре забрањене, или коцкања забрањеног пада и уништава се; а играчи и њихови заклоначи долазе под одговор.

В. §. 285, 287, и 361. крив. законика.

Од коцкања разликује се коцка, која се баци при деобама, поравњењима и т. д. као што је на свом месту споменуто.

§. 795. Ко за одређену извесну цену неизвесно добро, као годишњи плод винограда, љиве, хасну од воденице или последство будуће без пописа ствари,

рибу колико се и. пр. мрежом у једанпут, двапут и т. д. извући да, купи, онај је учинио куповину на срећу, и мора се задовољити, ма му се сва надежда осујетила.

§. 796. Ко се подвезе за одређену суму новаца, или за другу ствар одређене вредности, друге године одсек одређени давати, докде докле један или други, или трећи ко жив буде, онај је дужан дотле давати, баш да би се он у надежди преварно, и да би много више платио, него што је прамно.

§. 797. Ни зајмодавци ни наследници онога, који је за себе одсек уговорио, не могу уговор одсечни раскинути и уништити. Али зајмодавцима не може се право одузети, да себе из одређенога одсека не напире, као ни деци право, да себе по закону садржавају.

§. 798. Што се тиче осигурања штете на случај неизвесни за плату, као: осигурање осана на води и на суву; кућа и миљкова против ватре и воде, — то ће се по основима наведеним, и особитим прописима за разна ова осигурања судити.

§. 799. Ако је онај, који осигурава штету своју, напред већ за штету исту знао, онда речени уговор сам по себи пада. Ако ли је својом кривицом штету нанео, накнада места нема.

ГЛАВА XXX.

О накнади учињене штете.

§. 800. Ко другome штету какву учини, било то на имању туђем или правима и личности, онај мора је накнадити.

§. 801. Од накнаде учињене штете само се ко онда ослободити може, ако докаже, да штета није његовом кривдом, но се случајно догодила.

§. 802. Који је јавно као мајстор какав или вештак познат, или се за таквога издаје, како се посла прими, мора за сваку причинјену штету добар стајати. Но ако је онај, који је посао таквоме поверио, знао, или лако о његовој неспособности уверити се могао, пак му је опет посао предао, онда и његове кривце или бар небрежња има.

§. 803. Вештаци, од којих би се за награду савет искао у послу, који у њихов круг спада, на би такав дали, да би на штету служно, одговараће и за рђав савет.

§. 804. Ако није кривица једнога него више њих, онда су дужни сви ваједнички један за све и сви за једнога штету накнадити. А они међу собом не се равпају, и по мери кривце исправљају, колико на кога да спадне.

§. 805. Ако би што кривце и онога било, који је оштећен, онда ће сразмерно накнада и на њега пасти.

§. 806. Који би другome с тим, што би право своје уживао, само ако границе не прекорачи, штету какву нанео, није дужан одговарати нити му ту накнадити.

§. 807. Ако човек, штету учинивши, није при свести био не ће одговарати за штету. Но ако је сам себе вољно у то стање поставио, одговараће као да је и при свести био, кад је учинио.

Овима се уподобљавају и мала деца до 7. година, луди, згранути, бесомучни. Но за ове свагда одговарају они, којима су они поверени, да их чувају.

§. 808. За случај није нико дужан одговарати. Али ако је ко крив, што се случај догодио; или није набуђавао закон, који је за отклоњене случајног оштећења прописан; или се без нужде у туђ посао мешао; то такви и за случај, који се иначе догодио не би, одговарати мора.

§. 809. Ако би се ко у нужди у чији посао умешао, на штету одвратно не би, то му се приписати не може; осим ако није с тим другome на сметњи био, који би штету одвратно. Али се у овом случају и корист, коју је причинио, у призрење и рачун узима.

§. 810. За туђа дела нико није дужан одговарати. Али ако би ко таква лица у служби држао, која су као скитнице, немалални и злочинци познати, и који никакве исправе за себе немају; онда он за сву штету, коју би они учинили, одговарати мора.

§. 811. Тако исто и онај, који би за особите послове са знањем неспособна лица узео, и с тим другоме штету нанео, одговараће за штету.

§. 812. Гостиничари, крчмари, лађари и возијони (хириџије) одговарају и за ону штету, коју би њихни људи путницима навели.

§. 813. Ко из куће кроз прозор, с тавана, или иначе, несмотрено што баца или просе и излије, онај ће одговарати за штету, коју би другом с тим проузроковао: ако се не зна ко је, онда одговара господар од куће, или од квартира.

В. §. 329. т. 6. казн. законика.

§. 814. Ако је ствар каква гдегод намењена, или обешена, да лаго вазди, или другаче кога осакатити или онтетити може: онда сваки има права ту предстојећу опасност полицијској власти јавити, која ће извидети, и уклонити.

§. 815. Удари ли животиња каква на човека или на добро чије, те штету нанесе, онда је онај под одговором, који је такву животињу водерао, или надражио, или је сачувати пренебрегао.

В. §. 335. казн. законика.

§. 816. Ко животињу у штету нађе, може је силом одбити, или вестерати, или ухватити, и сачувати. Убити нека власти, осим ако није у случају нужне обране.

§. 817. Ухваћена у штету животиња остаје у залози за накнаду, коју је дужан онај, чија је животиња, за осам дана учинити. Ако се не поравнају,

дужни су ствар суду јавити. Оштећен није дужан животињу из залозе пре издати, док му се или накнада не учини, или сигурност довољна не постави.

§. 818. Да се штета накнади, треба све у првашње стање да се постави. Ако то бити не може, онда ваља да се штета прецени, па по прецени вредност наплати.

§. 819. Ко штету какву другоме нанесе са злом намером или из крајњег небрежења, онај ће не само штету учињену накнадити, него ће и добитак због тога изгубљени наплатити морати.

§. 820. Ко другога рани, осакати, или иначе повреду телу нанесе, тај плаћа трошак сав за лечење и лекове; па и заслугу, коју због тога онај губи, и које ће се у напредак живити, наплаћује; и јошт за претрпљене болове, ако се захтева, сразмерну наплату чини.

§. 821. Ако би од такве ране и смрт следоваца, па би сироте остале, жена и деца, онда се особита наплата чини и зато.

§. 822. Штета се мора и она накнадити, која би са повредом слободе чије, или части и поштења или имава туђег проузрокована била.

В. §. 20. 217. 829. и 938. овог законика; додатак §. 471. грађ. поступка (36. XX. ст. 37.); закон рударски §. 40. 41. 42. 48. 73. 77. 79. (36. XIX. 73.); закон о експропријацији (36. XIX. 190.); и закон о закупским земљама (36. XX. ст. 33.)

§. 823. За штету сматра се и оно, кад дужник не би на време повериоци своме дуг исплатио;

у ком случају ако интерес и не би уговорен био, опет од рочнога дана за исплату интерес ће се по опредељењу као у накнаду штете плаћати.

§. 824. Нико нека не мисли, да се с тим, што би штету проузроковану наплатно, ослобођава од уговора. Он поред наплате штете мора и уговор испунити, осим ако је нарочито друкчије уговорено.

§. 825. Ова дужност на накнаду штете или изгубљенога добитка везана је за имање оштетитеља, и зато прелази и на наследнике његове, који ће из наслеђенога имања наплату учинити морати.

§. 826. Судови ће накнаду за штету учињену опредељивати по претпису овога законика, а што се казне тиче, нарицаће пресуду по законима казеним.

ЧАСТ ТРЕЋА.

ОПРЕДЕЉЕЊА ОПШТА ЗА ПРАВА ЛИЧНА И
СТВАРНА.

ГЛАВА I.

О начину, којим се утврђују права и обвезе.

§. 827. Начини, којима се обезбеђавају обвезе и утврђују права, јесу *јемство и залога*.

§. 828. Ко се за другога подјемчио, онај мора дуг онога платити онако како се подјемчи; јер га на више ни повериоц ни суд обвезати не може, него на колико се сам обвезао.

§. 829. Ако се опредељено не изрази, какво који јемство на себе узима, онда се разумева, да јемац за дужника повериоцу јемствује тако, ако главни или прави дужник не би платити могао. Следоватељно повериоц не може пре јемца тражити, док се не покаже, да главни дужник није могућан платити.

В. наређења о јемству процеситеља у закону о давању новца под интерес из управе фондова §. 18. (36. XV. ст. 143.) и објашњење истог §-а (36. XVI. ст. 45.) и закон о окружним штедионицама чл. 25. (36. XXIV. ст. 105.)

§. 830. Да дужник није могућан платити показује се онда, кад овај потпадне под стениште или ако би се некуда стенао, и не би се знало, где је у време, кад би рок плаћања дошао.

§. 831. Ко би се један или више њих повезао као платца, овај један или више њих дужан ће бити као саучесник дуга по закону смесништва, или ортаклука плаћати.

В. примедбу §. 545.

§. 832. Ко јемствује као јемац, и платца онај се обвезује платити дуг, могао главни дужник платити или не могао. Следоватељно повериоцу остаје на вољи или од главног дужника, или од јемца и платца, или од обојице у исто време дуг искати.

Код овог параграфа и §. 838. и 840. има ово решење

Од сад нема никакве разлике у томе, јемчио ко коме на дужника само као јемац или као јемац и платца.

По томе §. 832. грађанског законика укида се, и повериоц, то јест онај, који зајам даје, не може исплату јемченог дуга тражити од јемца, или од јемца и платца докде, докле од главног дужника код суда наплату није тражио, па се намирити није могао.

По како јемац тако и јемац и платца по смислу §. 838. грађанског законика јемче повериоцу за дужника докде, док се год сав дуг не исплати, осим ако су уговорили рок, у ком случају по уговору и судиће се. Према томе оно тумачење од 25. Јулија 1853. год. ВЖ 684. (Збор. VII. стр. 73). укида се.

Сви други прописи грађанског законика о јемству остају у снази.

Као што и §. 7. грађанског законика гласи, закон овај вредјеће само за у напредак, и по томе за све об-

везе, које су уговорене пре него што овај закон у живот ступи, судиће се по досадашњим прописима о томе.

(Решење од 28. Новембра 1859. године. ВЖ 5273. Зборник XII. страна 97).

§. 833. Ко год за другог дуг плати, онај има право наплату од главног дужника захтевати; и сва средства зато сходна употребити.

§. 834. Ако њих више има, који су за један дуг добри стајали, онда свака поједини од њих јемствује за сав дуг.

§. 835. Јемац или платца без знања дужникова не треба повериоца да намирн: јер иначе сам себи нека прицише, ако би главни дужник довољно образе против повериоца имао. У ком случају сву ту одбрану може дужник против јемца употребити, и јемац за своју несмотреност губи право наплате против дужника; но остаје му само против повериоца отворен пут.

§. 836. Ако би повериоц осим јемства још и залогу имао, он није властан на штету јемца, залогу из руке испустити; јер иначе јемац од свога јемства одустати може, почем се он само уз залогу обвезао.

§. 837. Јемство је везано за обвезу главног дужника. Ако ова престане са свим или од чести, онда престаје и јемство са свим или од чести.

§. 838. Ако јемство гласи за неко опредељено време; онда како се то време наврши, престаје јемство.

В. решење код §. 832.

§. 839. Ако би јемац видео, да главни дужник пропада и малакшава, или се из отачаства удаљава, и некуд премешта; онда он има право захтевати обезбеђење јемствованог дуга од њега.

§. 840. Ако би такав јемац умр'o, који не би ни ручне залоге дао, нити би своја непокретна добра у јемство потписао, онда за три године престаје уговор на јемство. Уз залогу ручну или непокретни добара траје обвеза на јемство још 30. година по смрти јемца.

В. решење под §. 832. и 838.

§. 841. Други је начин, којим се дуг обезбеђава, *залог*, која се у томе састоји, кад дужник или покретну своју ствар завета као залогу покретну преда, или своје непокретно добро прописаним путем за дуг потпише, или дуг на добра уписати даде.

§. 842. Онај, ко ствар какву у залози има, дужан је исту добро чувати, и пошто заложитељ дуг намири одмах издати.

§. 843. Поверитељ не може заложену ствар у дуг задржати, но само по истечењу рока има право знањем власти продати је; почем се намири, сувишањ да има издати заложитељу.

И по томе, не ће важити сви побочни уговори и услови противни природи залог и зајма, као што су: уговор да поверитељу припадне залог, ако му се зајам на време не врати; да поверитељ залогу по својој вољи за напред одређену цену продати, или за себе задржати може; да дужник залогу кадде некувати, или ми на кој другом пре-

ста не може; или да поверитељ не може захтевати продају залог за издржење и пошто уговорено време за погубај зајма протече.

(Додатак од 5. Маја 1864. године 36. XVII. ст. 233).
В. и §. 304 и 312. овог законика.

§. 844. Између више способних начина за обезбеђење дугова, оставља се избор дужнику, да овим начином обезбеђење учини, какав је њему при једнакој вредности zgodнији.

§. 845. Пољска добра, као њиве, ливаде, а и покретне ствари, које се чувати дају, са две трећине процењене вредности своје имају довољно безбедности; код винограда и воћњака само се земља у призрење узима, од које две трећине цене безбедност чине; а посађена дрва и чокот не узимају се у процену; куће зидање са половином цене, а код кућа дрвених само се местините у призрење узима, које такође са половином цене безбедност има.

§. 846. При овим претписима узимају се у призрење и сва она правила, која су у глави 6. Часте II. поради залог изложена.

ГЛАВА II.

О преимачењу (промени) права и
обвеза

§. 847. Која права и обвезе од воље уговорајућих страна зависе, она се узајамном вољом и предичити могу.

§. 848. Ова промена може бити тако, да се не узима нити додаје која трећа особа; и може бити и тако, да се која трећа особа још додаје, као нови поверитељ, или нови дужник.

§. 849. Кад се стара обвеза прометне у другу нову, онда је преновљена, и није више она, него је друга, и. н. кад би два дужника била на једну суму, па би поверилац једнога пустио, и само од другог обвезу узео; или би од дужника, који би још дужан био, узео обвезу на вредност у новцу.

§. 850. При преносу стара обвеза престаје, и нова силу своју добија.

§. 851. Како стара обвеза преновом престане, одмах и остале споредне обвезе као: јемства, залоге и остала права престају, ако није уз пренос и за то нов уговор учинен.

§. 852. Ако би се само првонабна обвеза тачније определила, и. н. где, кад и како да се испуни, то се не може сматрати као пренос, но стара обвеза остаје поред тога у својој сили и важности.

§. 853. Ако би се сумња породила, да ли стара обвеза стоји, или је са новом дигнута, онда она

докле стоји, докле са новом заједно постајати може.

§. 854. И они права своја првонабна пренабљају, кад се о спорнима и сумњавим правима поравнају. У поравнању је обично, да свака страна понешто од свога затега понусти, а понешто од другог добије. Ако једна страна све уступи, а друго ништа не добије, онда се сматра као уступљено или поклоњено право.

§. 855. Муж и жена не могу о браку поравнање учинити, т. ј. да у браку живе или да се раставе, јер раставити се не зависи од њихове воље; но то само надлежним духовним судом пресудити се може.

В. §. 94. и 109. овог законика.

§. 856. О ономе, што ко по тестаменту, док још отворен није, примати има, поравнање не вреди ништа. Но као опклада о томе, може имати своју силу и важност.

§. 857. Поравнање због злочинства учињено од казне јавне не ослобођава; оно се само на накнаду за штету претрпљену односити може. Осим ако нису помање увреде, које стране опростити могу.

§. 858. Ако би се стране при поравнању преврле у лицу, или у самом предмету, ни онда поравнање не стоји.

§. 859. Ко би после поравнања доказивао, да је преко половине оштећен, или би нове доказе довоспо, који му пре поравнања нису познати

били, не ће му ништа помоћи: осим ако не би очевидну превару и непоштено поступање показати могао.

§. 860. Ако би се ствар при поравнању рачуна тикала, па би у рачунању потребна догодила се, та се и после поравнања исправити може.

§. 861. Поравнање простире се само на она дела спорна, о којима је учињено; а никако и на друга. Баш да би изражај гласно на све распре у опште, и онда се на оне само односити може, на које су стране мислити могле, а никако и на оне, које би хотимиче претајане биле.

§. 862. Јемац и заложитељ, који су за целу спорну обвезу добри стајали, остају и за поравнану част добри. Само ако је поравнање без њихова знања и воље учињено, могу они сву обрану против повериоца употребити, коју би употребили кад не би поравнање учињено било.

§. 863. За дела спорна могу се стране склопити и поравнати и на то, да изберу себи судије, па како они нађу, онако да им право буде.

§. 864. Ко право своје првашње тако препначи, да га другоме уступи, да му је слободно то чинити и за наплату, и без наплате.

§. 865. Права за личност чију везана, која с њом престају и ишчезавају, другом уступити се не могу.

§. 866. Обвезе писмене на дуг, ако на показатеља гласе, како су предаше, већ су уступљене;

и онога су, у чијој се руди налазе, вети треба других доказа.

§. 867. Уступитељ преноси на пријемника сва своја права; и зато пријемнику беста и припадају.

§. 868. При уступању рађа се обвеза нова само између уступитеља и пријемника. Обвеза дужника уступљенога остаје она иста. Ако му се пријемник, или нов поверитељ његов не обзнани, он га није дужан знати. И у том случају ако он, незнајући за пријемника свој дуг уступитељу исплати или се другчије с њим намири, ослобођава се он од сваког одговора. И пријемник има посао само са уступитељем.

§. 869. Но ако је уступитељ дужнику уступљеноме новог повериоца, или пријемника дуга његова казао и обзнанио, онда ће дужник пријемника намирити дужан бити; но њему остаје и пак право, све оне обране употребити против пријемника, које би употребити могао против уступитеља.

§. 870. Који поверитељ дуг свој другоме уступи бадава, или му га поклони, овај нема више одговарати за њега. Ако ли га уступи за наплату, онда уступитељ пријемнику мора добар стојати, да онај дуг, кога је уступно, јест прави и истинити дуг, и да од дужника намирити може. Но ово се разумева у онолико, у колико се он сам од пријемника наплатно.

§. 871. Ако се пријемник из јавних књига, у којима би дуг заложеним добрима обезбеђен био,

известити и тако и дознати може, како му је могуће намирити се, онда зато уступитељ одговарати није дужан; као што не одговара ни за доцније појавивши се случај, ни за небрежење пријемника, којим би се догодило, да се дуг доцније подмирити не би могао.

§. 872. Може дужник место себе другога дужника као платца, који ће га заменити, у замену ставити и свога поверитеља на њега, ради исплате дуга свога, упутици. И ово ће бити тврдо и стално, ако на то и упућени поверитељ т. ј. заменопримац пристане, то јест ако овога место дужника за платца (местоплатца), као заменитеља дужникова прими, и сам исти заменитељ пристане, и од заменодавца обвезу његову предузме.

Види додатак §. 211.

§. 873. Како је замена са вољом ове све тројке учињена, онда се заменопримац по реду има држати заменитеља т. ј. новог примљенога дужника, а не заменодавца, свога старог дужника.

Види додатак §. 211.

§. 874. Ако дужник против воље поверитеља, другога место себе као дужника стави, то поверилац узети не може; но обвеза важи само између оних, који су на то пристали и сагласили се.

В. додатак §. 211.

§. 875. Ако би дужник заменодавац таквог заменитеља, који њему ништа дужан није место себе ради исплате дуга ставио; онда овоме на вољи

стоји замена те примити се, или не примити. Ако се он не ве прими, није ништа ни дужан; ако ли се прими, онда он има сирам заменодавца све оне дужности, које би имао као његов пуномоћник; али између њега и заменопримца (поверитеља) још никакав уговор не постоји.

§. 876. Ако заменодавац замену, док још од заменопримца прихваћена није, порече и потраг узме; онда и заменитељ нема власти као пуномоћник заменопримацу дуг исплатити.

§. 877. Ако заменопримац поднешену замену не ће да прихвати, или се не заменитељ не ће да прими, или му не може ни поднети, што га у месту нема; онда ће заменопримац то одмах заменодавцу јавити; које ако не учини, остаће под одговором за сва незгодна следства.

§. 878. Ако су и заменопримац и заменитељ примили поднешену замену, али заменитељ не исплати на време дуг; онда ће се заменопримац обратити на заменодавца, и овај ће га намирити морати по оном закону, по ком уступитељ пријемнику одговарати мора за уступљени дуг.

§. 879. Ако заменопримац прихватајући заменитеља, овога као за свога платца тако прими, да заменодавац пусти, онда се заменодавац ослобођава, и не одговара за дуг, намирио се овај, не намирио. То бива, кад се заменопримац нарочито изјасни, или кад делом покаже, пошто од себе признање дужнику да, или обвезу врати.

§. 880. Ако заменидавац своје дужнику као заменитељу само у толико наложи, да дуг заменипримцу исплати, у колико је он њему дужан, онда замена ова толико значи заменипримцу, колико друго уступљење, и између њега и заменитеља рађа се онај исти однонај, који и између примца каквога дуга и примљеног дужника, коме је примца обавиан.

§. 881. Ако заменитељ овакав без узрока не би исплатити дуг хтео, или би, почем је примно на себе исплату, омет исплатити затезао се; онда ће он за следства одговорати. Ако ли он примљени на себе дуг исплати, на то више буде, него што је он заменидавцу дужан био, онда он има право за ствнишак накнаду захтевати од заменидавца.

ГЛАВА III.

Како престају права и обавезателства.

§. 882. Ко плати оно, што је дужан, онај се ослобођава од дуга, и престаје обвеза.

§. 883. Нико не мора што друго примити, нити може од дужника што друго захтевати, него оно, на што се онај обвезао; и то у оно време, на оном месту и на онај начин, као што обвеза гласи.

§. 884. Дуг се може исплатити не само новцем но и другим чим, само ако се стране сложи.

§. 885. Ако дужник не би сав дуг на једанпут исплатити могао, него би на части плаћати поверитеља понуђавао; овај ако не ће, не мора примити.

§. 886. Ако би дужник на части дуг исплаћивао, па се између више делова по вољи поверитеља не би одредити могло, који су исплаћени; онда се разумева: да је најпре плаћен интерес, после капитал, и ако би више капитала било, онда се најпре разумева онај, који је искан, или за која је рок плаћања дошао, а за овим разумева се онај капитал, који је дужнику на највећем терету.

§. 887. Ако рок, кад да се дуг исплати, није одређен, онда се разумева, да је онда рок, кад је дужник на плаћање опоменут.

§. 888. У неким случајима рок плаћања сама природа ствари показује; тако за плаћање ужитка, ако погодбе нема, рок је на месец дана напред, и припада уквваоцу баш да пре свршетва месеца умре.

§. 889. Поверитељ треба на рок да прими, кад му се подноси исплата; ако се затеже, сам себи нека незгодна следства приписи, ако би се таква догодила.

§. 890. Ако начин и место за исплату није одређено; онда ако се по природи и намери посла то одредити не може, разумева се о непокретним стварима оно место, где леже, о покретнима оно, где је обећање учињено. Иначе плаћања, за која уговора нема, чине се у месту, где дужник живи.

§. 891. Може и онај, који због малолетности ипаче својим имањем владати није способан, дуг свој прави, коме је рок за исплату дошао, исплатити, и таква исплата има силу и важност, и ослобођава од обвезе. Само ако овакви дуг не би јасан био и не би још рок за плаћање дошао, онда тотор или старатељ има право, оно, што је плаћено, потраг искати.

§. 892. Кад ко други за дужника, који не може да плати, хоће дуг да плати, поверитељ дужан је примити, и своје право њему уступити; само у том случају он не стоји добар, да је то истинити дуг, и да ће се намирити моћи, осим ако је на превару добио.

§. 893. Ако дужник не ће, да други за њега плати, то овај се поверитељу наметати не може, нити га је овај узети дужан. Али ако он исплату дуга узме онда и платица права има захтевати, да поверитељ своје право према дужнику њему уступи, које овај учинити мора.

§. 894. Дуг треба да се исплати самом поверитељу, или његовом пуномоћнику за примање одређеном, или ономе, кога би суд за господара истога дуга признао и огласио. Ако је ко дуг положио ономе, који сам са својим имањем руковати не сме, онда би он дужан био по други пут платити; и само би се онда ослободио, ако би се плаћен дуг још заиста непотрошен нашао, или би се показало, да су исти новци на корист примаца употребљени.

§. 895. Не зна ли се поверитељ, или га на месту нема, или он не ће дуг да прими; онда дужник нека положи дуг у судске руке, па ће се ослободити од дуга. Ако је ствар таква, да се не може у судске руке предати, онда суд наредбу нека учини, како да се ствар причува.

§. 896. Ко дуг исплати, онај има права искати, да му се признаница (квита, намирица) изда да је он дуг подмирио. На признаници треба назначити, ко је платио, коме, где и кад, шта и колико и то ваља да потпише поверитељ, или његов пуномоћник ако писати знају; ако ли не, а оно треба бар два сведока да сведоче, од којих један може поверитељево име потписати.

§. 897. Који признаницу од поверитеља има, да је главно исплатио, ономе се верује да је и интересе платио.

§. 898. Ако поверитељ има писмену обвезаницу (облигацију) од дужника, онда како дуг прими, дужан је исту дужнику вратити. Ако ли рече, да је исту негде забацио, па не може да нађе, или је њу изгубио, онда је дужан то на суду признати, који ће такву уништити, и дужнику признање дати.

§. 899. Ако дужнику истина није признање на исплату дуга дано, али му је обвезаница враћена, то већ за њега сведочи, да је дуг исплатио, и поверитељ, ако би противно говорио, морао би то доказати.

§. 900. Ако би ко плаћати нешто имао на неке рокове, или за нешто извесно време, па би признање имао за доцније рокове; онда се држи, да је и пређашње исплатио.

§. 901. То се разумева и за трговце и мајсторе, ако су с назарноцем (муштеријом) за куповину од познијега времена намирили се, да су и за пређашње куповине изравнани.

§. 902. Ко се превари, у незнању будући ствари или закона, па плати оно, што није дужан био платити, онда има право потраг искати, и то да му се врати. И ако ко учини оно, што није дужан био учинити, има право награду приличну зато искати.

§. 903. Кад двојица један од другогашто тражити имају, па су оба дуга истинита, оба једнога рода и таква, да што једном као поверитељу припада, оно исто он као дужник другогашто у дуг исплатити може; онда се може узети дуг за дуг и ако су дугови једнаки, они ће се изравнати, ако ли нису, онда ће се мањи од већег одбити.

§. 904. Ако је један дуг чист и јасан, а други није, или је једном рок за плаћање изишао, а другом није, онда се један за други задржати, или један од другог одбити не може.

§. 905. Дугови, који нису једног рода, или је један опредељен, а други није опредељен, не могу се један за други задржати, и један с другим подмирити.

§. 906. Ствари, које би ко на силу отео, узајмно, или на причување узео, не могу се никако задржати за дуг.

§. 907. Дужник не може свога поверитеља с оним намирити, што би он од другог тражити имао, коме би његов поверитељ дужан био.

§. 908. Пренесе ли се дуг на више њих с једног на другог; па би до плаћања дошло, и дужник би хтео у исплату шта урачунати, то он само према првом и последњем поверитељу чинити може, а никако према онима, на које је између првог и последњег дуг пренашан.

§. 909. Ако поверитељ дужнику дуг отпусти, или опрости, или се дуга одрече, сматра се као да је дуг исплаћен, и дужник се дуга ослобођава. Само поверитељ мора бити такав, који неограничену власт има са својим правима располагати; и не треба да то на штету трећег буде.

§. 910. Дуг престаје и онда, кад пређе на ону исту особу, којој право припада; јер би иначе поверитељ сам себи дужан био. Само не треба смешати случај овај, кад једна особа у једном виду и својству према праву, а у другоме према дугу стоји. Нити то спојене може на уштрб трећег бити.

§. 911. Обвезе на непокретним добрима лежеће и у јавне књиге заложне уведене не престају пре, док се не испишу, баш да би на ону исту особу прешле, којој право припада.

§. 912. Ако ствар једва одређена, на коју се по као дужник подвезао, случајно пропадне, престаје обвеза са свим тако, да ни у дену дужник ствар пропалу накнадити дужан није.

§. 913. Умре ли онај, коме право или дужност каква припада тако, да је само за личност његову везана, и на њу ограничена, онда престају све обвезе.

§. 914. Ако су и дужности и права на неко одређено време, било последњом вољом, било уговором, или пресудом судском или законом везане, онда како оно одређено време истече, престаје и обвеза.

§. 915. Из свију оних узрока, из којих се по закону уговори раскинути, и обвезе укинути могу, може се ствар у пређашње стање поставити.

§. 916. Нарочито пак ствар ће се у пређашње стање поставити, ако се обмана у самој ствари покаже, или је толика, да је оштећење преко положине следовало; ако је с младолетником или с другима под туторством налазећим се лицима без знања тудора уговорано на штету његову.

§. 917. Младолетност не помаже ономе, који је лукавством и преваром другога уверио о пунолетности својој; или га само стање и посао његов од пунолетнога издаје, и. п. ако је трговац, занатлија (мајстор), или мењач (сараф).

§. 918. Младолетан не може се^т ни онда у пређашње стање поставити, ако му се обвеза ро-

дила због учињеног злочинства, и другог недозвољеног поступка, који га под одговор баца.

§. 919. Ако младолетник до пунолетности није противу своје обвезе поступио, но је при том и после остао, сматра се, да је одобрио, и нема више права на постављење у пређашње стање.

§. 920. Младолетника унодобљавају се и сви они, који не могу, или им је забрањено сопственим имањем руковати; такви су: сви ума лишени, расникуће судом проглашене, провалице, презадуженици, којих је имање под стениште потпало, удате жене за живота мужевља.

§. 921. Доспе ли младолетник до пунолетности и 14. дана прођу, престаје му право на повраћај у пређашње стање. Ово се разумева и о забрани са сопственим имањем руковати.

ГЛАВА IV.

О застарелости.

§. 922. Застарелост јесте особито одређење закона, по коме један због неупотребљења за неко подуже време право губи, а други са самим употребљењем добија и прибавља.

§. 923. Застарелост има места код свију оних права, која се иначе прибавити могу, код свију оних

лица, која су sposobna за прибављање и пренашање ствари и осталих права.

§. 924. Она права, која највишој земаљској власти или књазу као глави земље и народа припадају, као право на данак, ђумрук и т. д. не могу се застарелошћу прибавити.

§. 925. Права супружничка, родитељска, деција и друга лична права не могу застарити.

§. 926. Застарелошћу само се онај користити може, који је за прибављање ствари sposoban, и заиста ствар једну држи на дуже законом одређено време, и то држање да је законом, поштено, и чисто од сваког лукавства и преваре, и да је непрекидно.

§. 927. Застарелошћу онај се користити не може, који ствар не држи у своје име, нити са онаквим основом, који би по закону довољан био за прибављање права; тако: ствари заложене, узамљене, на оставу, или на уживање дане, не прибављају се застарелошћу.

§. 928. Покретне ствари прибављају се застарелошћу од три године дана.

§. 928. а. *Тужба учитеља и наставника за настављена у овештинама (художественма) и наукама, којима месечно дају; тужба механича и уроститеља за пребивалиште и храну; тужба радника и надничара за наклату надница или уговорене плате и онога, што су око посла издани, и тужба слугу, који се месечно поклађају, за никакву плату, застарела за шест месеци.*

§. 928 б. *Тужба лекара и хирурга за посете, отприцање и лекове; тужбе трговца за давана есиана негровинама (види §§. 14. и 15. тргов. законика); тужба омиг, који држе децу у обиталишту и дају им храну; тужба других мајстора и учитеља због плате за учење; и тужба слугу, који се на годину поклађају, за наклату њихове плате, застарела за годину дана.*

Исто тако тужба правозаступника за наклату његових издатака и његове награде застарела за једну годину, рачунавши од дана, кад је по вољеној парници пресуда извршена постала, или од дана учиненог поравнања, или одузетог аутомобитета. У припрему несорисених парница, он не може тражити наклату издатака и награде више, него за пет последњих година, рачунавши од дана тужбе.

§. 928. в. *У случајима §. 928. а. и 929. б., застарелост теж, и ако је продужавано издасане, рад или служба, и престаје само ако је закључен рачун или издатак признан, или облигација или предата тужба суду.*

§. 928. г. Укелуто (36. XXIV. стр. 15.)

§. 928. д. *Потраживање годишњих прихода и доходака, годишњег издржавања, киреје од куће, дубана и других зграда, или киреје за земље и друга добра под закуп дана; годишњих интереса на позајмљене капитале; услуга, које се годишње имају чинити, и у опште све, што се плаћа или чини годишње или и у крајњим роковима, који се годишње пообрађују, — застарела за три године, од дана кад је што требало платити или учинити.*

§. 928. е. *Застарелост казана у §. 928. а., до §. 928. д. закључно, теж и противу младостника и противу оних, који из других узроча немају право располатана са својим иманем. Но они имају право накнаду од тугора ако су тиме оштећени.*

§. 928. *ж.* Облигацкијога дуг и право, по коме се може тражити годишње додате, уписане или услуге, застарели ако се за двадесет и четири године не употребљена, ма да је и у јавно књиге записано и обезбеђено. (§. 947).

О овим поређењем не мена се оно, што је у §. 166. и 167. *трио.* законика казано за трговачке књиге и документе, и за тамо наведене жеточе. По и ово застареле жеточе односи се на њих као законе, које имају мена преносивост; иначе и оне по истеку пет година постају облигацкијога дугови, и као такви застарелости за двадесет и четири године, узрачунавајући и њих пет година у ових двадесет и четири.

§. 928. *з.* Државски и предузетачи ослободилају се од одговорности после десет година за торбе грађевине и предузетља, која су извршили или управљали.

(Допуне од 5. Маја 1864. год. 36. XVII ст. 236).

§. 929. За непокретна добра, као: баштине, куће, њиве, ливаде, воћваке, винограде, или мљакове изискују се 24. године за застарелост, ако је притежање без тавије; ако ли је с тавијом, и у баштинске јавне књиге уведено, доста је 1. година. И ово се разумева и о службеницима на непокретним добрима.

В. §. 136 закона рударског (36. XIX. ст. 123.)

§. 930. Код оних права, која се ретко извршују, и. п. при оправљању моста, или оправу гата, или јаза воденичког, или брана, мора овај, који би застарелости другога нагнати хтео на притицање с трошком или радом у помоћ, не само показати, да је 24. године прошло, него и да је бар трипут се случај догодио, где је свагда то право силу и снагу имало и у извршење доводило се.

§. 930. *а.* Ако у смотрену застарелости законом које другачије наређено, онда сва права према другоме, ма била и у јавно књиге заведена, или судом утврђена, губе се по правду, ако се за двадесет и четири године не употребе, или се за толико времена противу губе присвајања ништа не чини.

(Допуне од 5. Маја 1864 год. Збор. XVII. ст. 237).

§. 931. У смотрену оних добара, која или правитељству или цркви, или општинама принадлеже, за која су особити управитељи и руководељи одређени, изискује се за застарелост дуже, него обично време, тако за покретне ствари 6. година, за непокретна добра, ако су на име притезаочево у баштинске књиге уведена, изискује се 12. година ако ли у књиге баштинске на име притезаочево уведене нису, нште се 36. година.

§. 932. Ако би се господар баштине, њиве, ливаде, или другога мљака, или ствари, изван отачаства налазио, и то без своје кривине, онда за застарелост, којом би други право на његова добра добио, изискује се двапут онолико времена, које је иначе прописано, за време одсуства његова.

§. 933. Против оног, који се изван отачаства у делу и на корист отачаства или за отачаство пострадавши или у ропству налази, застарелост места нема нити почиње докде, докле год сва претона не престане.

§. 934. Против оних личних дужности, које члановима једне породице спрема других чланова исте породице припадају, као дужности децу издржавати

и хранити; тако и против оних поступака, који од воље свакога зависе, као да еспан овде или онде купи, да своје добро овако или онако, или воду употреби; против права на деобу смешичко ствари, или на одређење међе, узке или границе, застарелост нема места.

§. 935. Ако је ко само једну част од каквога добра притежавао, или је само против једнога или другога члана какве општине право застарелости употребио, онај не може застарелост на цело, и на све чланове прострети.

§. 936. Докле поверилац има у рукама залогу, не може изгубити право да се из ње намери; но и дужник не може изгубити право да своју залогу испуни. По залозу не спречава ток застарелости, у колико се поверилац не би могао из залоза намерити.

(Измена од 5. Маја 1864. год. 36. XVII. 237.)

§. 937. Ко мисли да има право несаопштена му тестаменту уништити; поклок због неблагодарности пореди §. 567. б.) уговор због оштећења преко половине уништити §. 559.; пренос имања на његову штету закључен оборити §. 303. а.); ствар своју код другог нафену, откупити, или одузети (§. 229.); закључити уништене уговора иланом или пометом закљученог, где с противне стране није било лукавства, — тај мора за три године то код суда закључити, иначе ће му право застарити.

Време застарелости за уништене тестаменти несаопштеног тече од дана кад је дотично лице за такви дознало; но ако су десет и четири године од тог доба протекле, престоје право сасвим (§. 928. ж.). Све друге застарелости почињу тећи од дана закљученог уговора, или постанка узрока због кога се уговор квари.

— Замена од 5. Маја 1864. год. 36. XVII. ст. 237.

§. 938. Тако и онај, који мисли да има права на службеност, на се господар добра (т. ј. бантнич) противи, ако за три године тога права не ужива, застариће му право, и он га губи.

§. 939. Право на тражење накнаде за штету застариће за три године дана, од дана кад је оштећеном штета позната постала. Ако је штета из злочинства постала, онда ће застарити право на тражење за 24. године.

В. §. 213. 539 и 824. овог законика, и §. 67. зак. о чиновницима грађ. реда (36. XVII. ст. 36) и решење о допуни истог параграфа (36. XXI. ст. 52.); §. 14. закона о подизању јавних грађевина (36. XVIII. ст. 87.) и §. 81. казних законика. —

§. 940. (Укинут §-м 82. казних законика од 29. Марта 1860. године.)

§. 941. Који би ствар какву од правичног и поштеног притежаоца на поштен начин примио онај ће моћи као поштен пријемник и оно време свога претка урачунати у време застарелости.

§. 942. Против оних особа, које због недостатка сила душевних своја права сами заступати не могу, као што су: младолетни, згранути или луди, не може се застарелости време ни започети, ако немају законног заступника. Но и у том случају не може се пре навршити време застарелости, док не прође две године после подучених сила душевних.

§. 943. Ни између суиружника, као ни између деце и родитеља или тудора, докле год сајуз тај траје, не може се застарелости време започети.

§. 944. Kad суда у земљи не би било, као у ратно или куќно време, нема ни почетка ни паставка за застарелост.

§. 945. Застарелости време прекида се, како је овај, који се на њу позива, пре свршетка времена, право другог било изреком или делом признао, или ако га је овај, коме право припада, судом гоудио, и наредио водно. Али ако би пресуда изишла, и ову тужбу за неосновану прогласила, онда се застарелост не прекида: по наставља тако, као да тужбе и није било.

§. 946. Који би застарелосту ствар добавио, онај може на суду захтевати, да се на његово име ствар води, тако: ако је непокретно добро, може га у књиге баштинске увести, и талију изискати.

§. 947. Тако исто онај, који би вакву обвезу на свом добру имао, на би време застарелости прошло, може захтевати, да се исто са његових добара скине, и из књиге баштинске испише.

В. додатак §. 928. ж.

§. 948. По право, које се застарелосту добија, не може ономе на штету служити, који је ослањајући се на књиге баштинске добро какво слободно од сваке обвезе и бремена себи прибавио.

§. 949. Страваха стоји на вољи, употребити застарелост или не употребити. И суд, ако се страхе на застарелост не позову, сам по себи, не ће је у приврење узети.

§. 950. Застарелости напред се одрећи нико не може, нити може дуже време уговорити, него што је законом прописано.

§. 950. *а. Време застарелости, казано у §§. 928. а., до 928. з. закључно, и у §. 830. а., у колико које нису до сад никако постојале, рачунаће се од дана кад би која започела да је време застарелости одређено било; по уколико би по томе која застарелост била већ свршена, или би се свршила пре године дана од дана важења овог закона, сматра ће се за свршену по истеку једне године од дана кад почне важити овај закон.*

Закон овај почиње важити од 1. Јунија 1864. године (Додатак од 5. Маја 1864. године 36. XVII ст. 238.

*К. В. * 365.*

У Београду 11. Марга 1844. г.

Сов. № 56.

РЕГИСТАР

(Парафен по „Рурнику“ Ф. Г.)

А.

АМАНЕТ (остава) шта је §. 569. — ко прими дужан је чувати §. 570. — не сме се употребити на корист чуvara §. 571. — кад га чувар мора вратити §. 572. — кад чувар може да га врати §. 573. Какве ствари дају се на аманет §. 574. — за коар по одговара §. 575. — кад се даје под кључем §. 576. — кад оставилац чувару мора дати накнаду §. 575. и 577. — у ком случају може чувар накнаду да тражи §. 578. Шта је још аманет §. 579. — код крчмара, лађара, кариције и т. д. §. 580. — кад се коме сулом преда на чување §. 581.

В.

БЕСАВЕСТАН држалац §. 203. — дуван §. 220. — уступилац и прималац §. 303. а. —

БЕСОМУЧНЕ узима закон у заштиту §. 40.

БРАК шта је §. 60. — мешовит кад важи §. 60. 92. и 99. (доуше). Ко у њега ступити може §. 60. са (изменом) — закључен међу малолетњима §. 72. и 73. — са бесомучница и лудим §. 74. — са неспособним §. 75. — на силу §. 76. — на превару §. 77. — са злочинцем §. 78. (по измени) — са нехришћанином §. 79. — међу сродницима §. 80. — међу браќоломцима §. 81. — међу лицима с другим вериганим §. 82. — кад вада после венчања §. 90. — кад, како и где се свршава §. 91. — ко га и где уводи §. 92. (са доуном код §. 60) — из којих се у-

рока уништана §. 93. (са изменом) — из којих се узрока разводи §. 94. (са изменом) — кад се укидне, шта бива с уговором на случај смрти §. 787. Ко не може у нов брак ступити §. 101. — ко може §. 103. — жена разведена трудна §. 105. (са тумачењем.)

БРАЧНИ рок за одсуствујућег без кривце §. 95. — за победлог суврота §. 96. — кад се муж врати §. 97. — брашна парница како се почиње §. 98. — код кога се води §. 99. (са доуном) — док траје шта бива §. 100. — кад су оба сурузника крива §. 101. — брачно разлучење §. 102. — на развод брачни не може уговор закључен бити §. 103. — кад је једна страна невина §. 104. — кад је жена разведена или пуштенаца, трудна §. 105. — уговор брачни шта је §. 759. — о миразу §. 760. — ко га не може закључати §. 761. — ако није њиме уступљен мужу мраз §. 762. — кад се њим о заједничком плану ништа не уговори §. 771. — кад је на штету дече §. 788.

БРАТА кад наслеђују §. 402. —

БРЕМЕ види **ПРАВО**. —

В.

ВАНБРАЧНО дете §. 112. и 128. — дужна је мати чувати §. 129. — ком се не знају родитељи, не ће чувати §. 129. (доуне) — кад му се може родитељ доказивати §. 130. (по измени) — и отац је дужан издржавати §. 131. — ако су му родитељи безбрачни §. 132. — не искључује се из уживања грађ. права §. 133. — може се законим путем изравнати са брачним §. 134. — кад добија отац над њим очинска права §. 135. — кад добија право на наслеђе, §. 409. — ко њега наслеђује §. 411. —

ВЕНЧАЊЕ. Пре њега шта бива §. 61. — 63. и 83. — 86.

ВЕРИСПОВЕДИ друге и њихова права узимају закони у заштиту §. 53. — види *Иностранце*.

ВЛАСТОДАВАЦ ко је §. 610. — кад је дуван накнадити пуномоћнику трошак §. 618. 630 и 631. — кад штету §. 619. — шта га веже §. 620 и 621. — кад порече пуномоћије §. 622. — кад умре §. 624. — кад банкротује §. 625.

ВОДА кад пресуши или се разлије, чија је место §. 263. — кад остави корито чија је §. 264. — кад земљу навесе на обалу §. 265. — кад земљу откине од обале §. 266. — кад земљу храни §. 267. —

ВОЂА човечија кад заступа закон, а кад не §. 13. — при поравнању о принаску §. 284.

ВОДОВИ кад се на изор даду §. 691. — кад мањкају §. 692. —

ВОЂКА на гуђој земљи засађена §. 281. — чија је §. 282. — влад са ње §. 283. —

Г.

ГОДУБОВИ ситома §. 236.

ГОСПОДАР ствар може уживати или не §. 216. — не може бити натеран да ствар другом уступи §. 217. — добија накнаду ако мора уступити на општу потребу §. 20. (доуне) — изгубљене ствари §. 243—245. — земље, коју вода храни §. 267. — земље, која се на другу сронила §. 268. — ствари под закупи дате §. 68¹. — кад може захтевати да се уговор о закупу и вре рока раскине §. 706. — кад прода закупљену ствар §. 704. — његови одношаји према слози §. 721. —

ГОСТИЈОНИЧАРИ одговарају за штету путника §. 812. —

ГРАЂУ на наручен посао ко даје §. 713. — ако би пре свршетка посла пропала §. 714. — ако је рђава дата §. 715. —

Д.

ДЕВОЈКА кад је пунолетна §. 150. — кад излази испод родитељске власти §. 153. — у задрузи ко је издржава §. 529. — у задрузи кад добија део §. 528. (допуна). —

ДЕЛОВОДСТВО види ПУНОМОЋНИК. Види ВЛАСТОДАВАЦ. Види ОРТАКЛУК.

ДЕО малолетника кад је у попису означен и стављен §. 520. —

ДЕОБА како бава §. 492. 496 до 498. — у ствари неподељивој §. 499. — у поклону §. 500. — трошковима §. 501. — на њој ко малолетне заступа §. 502. — кад се сврши §. 503. — како се утврђује §. 504. — коме није повољна §. 505. — у задружном имању §. 520. и 527. — ортакче користи §. 734 и 739. —

ДЕТЕ зачето како се сматра §. 43. — кад се роди под сумњом чије је §. 105 и 106. — брачно или ванбрачно §. 112, 113 и 114. — кад је сопственик §. 122. и 123. — туђе кад се равна рођенима §. 136. — кад је пунолетно §. 150. — кад остаје и после пунолетства под родитељском влашћу §. 151. — кад може и пре рока добити пунолетност §. 151. — кад се с њега може и пре рока скинути родитељска власт §. 154. и 155. — мушко у задрузи кад има свој део §. 517. — кад нема §. 518. — ко му је у задрузи тужор §. 519. — докле остаје код матере при развоју сузручника §. 118. —

ДЕД кад наслеђује §. 404. —

ДИВЉАЧ чија је §. 235. — приштомљена §. 236. —

ДОБРО своје кад је ко дужан уступати §. 20. (с допуном) — пољско како се процењује за залог §. 845. —

ДОДАТАК тестаменту §. 431. —

ДРЖАВА кад наслеђује §. 330.

ДРЖАЛАЦ ко је §. 198. — кад је §. 199. — кад ој прављач §. 201. — на којој је страни право §. 202. —

савестан и бесавестан §. 203. — разлика између ових у враћању ствари §. 204 и 205. — кад је задруга, општина или правитељство §. 206. — опоменуто како се сматра §. 207. —

ДУГ ко мора платити §. 21. — кад се на време плати §. 823. — кад се за друго плати §. 833. — кад је плаћен §. 882. — чим се још може платити §. 884. — кад се почесно плаћа §. 886. — кад му није рок одређен §. 887. — кад му се по природи рок одређује §. 888. — ако му није место и начин плаћања одређен §. 890. — кад ко други хоће за дужника да плати §. 892. и 893. — коме треба да се плати §. 894. — за дуг кад се може узети §. 903. — кад не може §. 904 и 905. — кад се на више њих пренесе §. 908. — кад се поклони §. 909. — кад пређе на самог дужника §. 910. —

ДУЖНИК ко је §. 21. и 596. — кад не плати на време дуг §. 823. — кад не може да плати §. 830. — кад их је више §. 831. — има права на избор начина јемства §. 844. — може дати место себе другом у замену §. 872. — с вољом повериоца §. 873. — ако то чини против воље повериоца §. 874. — кад се ослобођава дуга §. 879. 882. 909. и 910. — не мора више платити по на шта се обвезао §. 883 и 902. — ако се с повериоцем сложи, може дуг и другим начином платити §. 884. — малолетан кад је §. 891. — кад не ће да за њега други плати §. 893. — коме треба да плати дуг §. 894. — кад не зна где му је поверилац §. 895. — да лиште кингу на плаћен дуг §. 896. — кад има признаницу §. 897. — кад му је обвезаница враћена §. 899. — кад има признаницу од доцнијих рокова дуга §. 900. и 901. — чим не може намиривати свог повериоца §. 907. —

ДУЖНОСТИ брачне §. 108. (са додатком.) — сирак дене §§. 115. 120. — дене сирак родитеља §. 120. — ортакче и права прелазе на њихве наследнике §. 752.

Ж.

ЖЕНУ ко има живу, на другу узме §. 71. (п. и §. 203. и 135. кр. з.) — разведена а трудна може ли у други брак ступити §. 105. — удовица трудна §. 105. (са тумачењем) — ако се као таква пре времена уда §. 106. — у задрузи и њено право и дужности §. 111. — њено имање мужу доведено §. 416. и 417. — не може бити сведок на тестаменту §. 446. — кад презими мужа при деоби шта добија §. 497. — удова у задрузи кад остане §. 523. — шта још задржава у задрузи §. 524. — ако се преуда §. 525. — не мора давати мужу рачуна о уживању прихода својих добара §. 772. — кад може одузети од мужа управу над имањем §. 773. — удовице шта је уживљење §. 774. — удова кад се преуда §. 775. — њеног израза првенство §. 776. — њен накит како се сматра §. 777. — њено имање да се одвоји кад муж падне под стецанште §. 784. — кад падне она под стецанште §. 785. — не може се с мужем равнати о браку §. 855. —

ЖИВОТИЊА питања §. 238. — кад учини штету §. 815. — кад се ухвати у штету §. 816. — остаје залоза за штету §. 817. —

ЖИТЕЉСТВО српско како се добија §. 44. (са допунима).

З.

ЗАВЕШТАЊЕ (тестамент) шта је §. 424. — кад се као уговор суди §. 425. — ко не може чинити §. 426. и 427. — ко може чинити §. 428. — какво може бити §. 426. — писмено §. 430. — (подница §. 431) — казивано, на другим начинама §. 432. — како да се одовери §. 433. — кад није нужно пред сведоцима читати §. 434. — кад се мора прочитати §. 435. — усмено на суду §. 440 — у особитој нужди §. 441. — где стоји §. 443. — ко

не може писати §. 445. — може ли се мењати за живота завештаочева §. 448. — како ваља тумачити §. 449. — у сумњи §. 450. до 475. — кад остаје у снази §. 483. — ко се за малолетне најамљива §. 484. — камџу мужа и жене §. 779. — како се ово гради §. 780.

ЗАВЕШТАЛАЦ како може располагати са својим имањем §. 476. — не може окрвнати заколи део §. 477. — може изравнати мушку и женску децу §. 478. — кад је окрвнко заколи део §. 479. — на којих узрока може лишићи своју децу законом део §. 480. —

ЗАДРУГА стоји под заштитом закона §. 42. — шта је §. 57. и 507. (са допуном) — како се сматра према својашњим односајима §. 58. — имање њено које је §. 508 и 522. — ко њом управља §. 510. — што ко у њој прибави §. 511. — који се из ње одели §. 512. — ко њу самоволно остави §. 513. — ко би њој штету чинио §. 514. — ко у њој може шта задужити §. 515. — кад њен старешина умре §. 516. — деца мушка у њој кад добијају раван део §. 518. — кад не добијају §. 518. — ко у њој може располагати са својим делом §. 521. — права и обавезе њених чланова једнаке су §. 526. — како се поступа при њеној деоби §. 527. — уговори са њом закључени §. 534. —

ЗАЈАМ шта је §. 593. — у чему се чини §. 594. — како се чини §. 595. — ко је зајмодавац §. 595. — како се може искати да се врати §. 597. — кад се мора исти онако вратити §. 598. — кад је учињен у злату и т. д. §. 599. — у храни §. 600. — с лихвом §. 601. до 605.) — не може се пре рока искати §. 605. — кад је учињен на неопредељено време §. 606. — кад је уговорен на отпљивање §. 607. — кад се узајмљени новац побије §. 608. —

ЗАКОНИ. Ко их издаје §. 1. и Чл. 54. Устава — шта је у њима прописано §. 2. — отпад и докле имају

силу и важност §. 3. (са допуном) — ко их може преврати-
чити §. 4. — ко их се има придржавати §. 5. — према
иностранима §. 6. — немају повратне силе §. 7. (са до-
пуном) — да им смисао нико не изврће §. 8. — њихно
тумачење како ће имати силе §. 9. — кад кој случаја у
њима нема §. 10. — шта не спада у њих §. 12. — шта
њих заступа, а шта они наклањају §. 13. — незнање њих
њихом не помаже §. 14. — кога узимају у особиту заш-
титу §. 39. до 42 и 49. — коме припада право уживати
их §. 44. — узимају у заштиту иностранце и њихова
права §. 45. и 53. — шта се по њима суди §. 46. и 47.
и додаток §. 423. — кад напалу службеност §. 341. —

ЗАКОНИ део деце не може се окривити §. 477. —
кад би се окриво §. 499. — кад се може од деце олу-
лити §. 480. — која немају права на њ §. 481. —

ЗАКУП шта је §. 677. 678. и 679. — кад је о њему
уговор свршен §. 680. — види *кирија*.

ЗАЛОГА шта је §. 804 и 841. — у чему може бити
§. 305. и 314. — спад^а претоставља дуг §. 306. — кад
је покретна ствар §. 307. и 308. — како се може добити
право на њу §. 309. — може ли се другом заложити §.
310. и 311. — како се њом поверилац може намирити §.
312. и 313. — њен плод чији је §. 315. — кад је мања
од дуга §. 316. — мора се добро чувати §. 317. и 842.
— не сме се употребљавати §. 318. — ако пропадне §.
319. — да се прода кад прође рок дугу §. 320. — ако
се скупаје прода §. 321. — кад је у другим рукама §.
322. — кад престаје §. 323 до 325. — како се добија
на непокретна добра §. 326. (са уредбом о нитабула-
цији, до 330) — поред једна §. 836. — не може се за
дуг задржати §. 843. — колика је у пољским добрима
§. 845. —

ЗАМЕНА кад се прими §. 872. 873. — кад се не
ће да прими §. 875. — кад се порече §. 876. и 877. —
колико важи §. 880.

ЗАМЕНИЛАЦ дужника §. 872. и 873. — ако хоће
да се прими §. 875. — ако наплати дуг пошто се примио
замене §. 878 и 881. —

ЗАРУЧНИК } кад даде дар за се брак не сврши
ЗАРУЧНИЦИ }
§. 65. и 778. —

ЗАСТАРЕЛОСТ шта је §. 992. — где јој има места
§. 923. — где је не може бити §. 924. 925 и 934. — ко
се може њом да порасте §. 926. — ко и где не може
§. 927. и 942. — рок за покретне ствари §. 628. — кад
тече а кад престаје §. 928. в; — за непокретна добра
§. 929. — за права која се ретко употребљају §. 930.
— за добра правитељствена, општинска или црквена §.
931. — за она добра којих се господар изван отачаста
наплати §. 932. и 933. — на колико се може прострети §
935. — код залогe §. 936. — за службеност §. 938. —
за накнаду штете §. 939. — за поштеног пријемника §.
942. — кад јој нема ни почетка ни свршетка §. 943. и
944. — кад јој се време превлада §. 945. — њом кад ко
ствар добави §. 946. — кад се њом ко ослободи какве
обвезе §. 447. — коме не може на штету служити §. 948.
— судови да је не узимају у обзир, ако се парничар њом
не послужи §. 949. — ње се не може нико напред одрећи
§. 950. — кад ће се којој време рачунати §. 950. а;

ЗАСТАРАВА тужба учитеља пешака механиџија, уго-
стишана, радника, надничара и месечних слугу §. 928. а;
— тужба лекара, ранаара, трговаца, оних који држе децу
на храну, мајстора за учење, годишњих слугу и право-
заступника §. 928. б.; — дужност правозаступника да
чувају акта својих клијената §. 928. г.; — потраживање
годишњих прихода, издржавања, кирије на зграде и до-
бра, годишњих интереса услуга §. 928. д.; — облигаци-
он дуг, ма био и у јавне књиге уведен §. 928. ж.; — наплата
по менаџима §. 928. з.; — (други оделак) — одговор-
ност архитекта и предузимач: грађевина §. 928. з.; —

тужба за уништење преноса плаћа, за уништење уговора §. 938. — за накнаду штете §. 939. — тужба због грамоте §. 28. *каменог закона*.

ЗАСТУПАЊЕ несталог §. 50.

БАТАЈАНО сокровиште §. 252. (и §. 233. *камен. закона*) — наслеђе §. 489. —

ЗАЧЕТО дете како се сматра §. 43.

ЗДАЊА од туђе грађевине §. 277. — на туђој земљи подигнута §. 578. — од туђе грађе на туђој земљи §. 279. — случај од пређашњих времена §. 280. —

ЗГРАНУТЕ, узима закон у заштиту §. 40.

ЗЕМЉА нанешена водом на обалу, чија је §. 265. — водом откинута §. 266. — кад је вода хронична §. 267. — кад се на туђу земљу схрони §. 268. — туђи пољаци засађена §. 281.

И.

ИГРА сматра се као ошклада §. 794.

ИЗБОРНЕ судије §. 863.

ИМАЊЕ умрлог које је §. 490. — кад се на ово позивају кредитори §. 491. — види *попис* — ортак одли удомленог дела §. 749. — оштетнога јемца за штету §. 825. — види СВОЈИНА.

ИНОКОСНОСТ шта је, §. 57. и 58. —

ИНОСТРАНЦЕ узима закон у заштиту §. 44. и 45. — кад и како наслеђују српског житеља §. 423. (— са *дошлом*) Види ЗАКОН.

ИНТАБУЛАЦИЈА — види Залог §. 326.

ИНТЕРЕС види ЛИХВА.

ИСПИТ пре венчања §. 63. — може ли се нарушити §. 64. (и. и 127. *у. дух. власти*). — одустанање од нега §. 65. — из којих се узрока не може чинити §. 68. — как причинена штета кад се не може тражити §. 70.

ИСТАБУЛАЦИЈА — види ИНТАБУЛАЦИЈА.

Ј.

ЈЕДИНСТВО механички с механиком кад се под закуп даде §. 690.

ЈЕДИНСТВО живота између пунолетних и малолетних шта је §. 494. — може ли се држати на штету трећег §. 495.

ЈЕМСТВО мужевље за женин мираз §. 776. и 777. — дуга шта је §. 827. — кад престаје §. 837. и 838.

ЈЕМАЦ ко је §. 828. — како јемци §. 829. — кад их има више §. 834. — без знања дужника да дуг не плаћа §. 835. — кад има право тражити обезбеђење §. 839. — кад умре §. 840. — кад се поравна §. 862.

К.

КАЗАН под испек дат §. 695. —

КАПАРА при уговору дата §. 550. —

КЕСИМ овапа §. 693. — види ОВЦЕ. —

КИРИЦИЈЕ одговарају за штету путника §. 812. —

КИРИЈА шта је §. 678. и 679. — кад престаје §. 682. 699. 700. и 701. — кад се распада §. 704. — трошкови око ње §. 683. — кад јој рок плаћања није одређен §. 685. — за њу шта јемци §. 686. — кад се може и пре рока тражити да се прекине §. 702. и 703. — кад још престаје §. 704.

КИРАЈЦИЈА (*закуп*) које трошкове куче §. 683. — има право закупљену ствар и другом дати §. 684. — његова дужност §. 687. — кад закупљену ствар на друго употребљује а не на оно на што ју је узео §. 688. — кад их је више §. 697. — кад још одговара §. 698. — кад ће моћи тражити да се уговор и пре рока раскине §. 702. —

КЊИЖЕВНИЧКИ РАД §. 719. и 720.

КОДИЦИЈА — види ДОДАТАК тестаменту.

БОЊ под кирију дат §. 692. — кад мањка (*други оделак*.)

БОРИСТИ с правом §. 23. — кад су с неким уступљене §. 39. — при промени ствари §. 638. и 639. — при куповини §. 658. (види ПОЛЗА).

БОЦКА шта је §. 659. — кад се сматра као ошклада §. 794. —

КРЕДИТОРИ укрлог кад се позивају §. 491. — види ПОВЕРИЛАЦ.

КУПОВИНА и ПРОДАЈА шта је §. 641. — како бива §. 642. — кад је смешана §. 643. — како мора остати §. 644. — кад зависи и од купца §. 645. — при кој мора бити и цена §. 646. — ко ову опредељује §. 647. до 649. — на почет §. 653. и 654. — кад има преноса §. 655. — о користи и опасности §. 658. — што о кој није означено где нала тражити §. 660. — с условима §. 661. 664. 665. 666. — кад је на пробу §. 667. и 668. — о покретним стварима §. 669.

КУПАЦ који је бесавестан §. 398. а. — кад мора признати купљену ствар §. 652. — кад би био у куповини узнемирен §. 655. — кад не ће да положи цену §. 656. — кад не ће да прими храну и др. §. 657. — кад може продаву повратити ствар §. 664. — кад мора при препродаји ствари најпре понудити њеног првог продавца §. 665. —

КУБА под кирију дата кад изгори §. 696. (*овај §. и за дубаве и др. зграде*).

Л.

ЛАЏ уговорима не вреди §. 537. —

ЛАЂАРИ одговарају за штету §. 812. —

ЛИХВА (*интерес*) колика се досуђује, а колика се уговорити може §. 601. — не може бити ни уговорена

већа од 12% §. 601. а., — кад није уговорена §. 602. — код зајма дужег времена §. 602. а., — лихва на лехву кад се не може узимати и како се урачунава §. 603. — кад се лихва на лехву досуђује §. 604. — кад достигне главно §. 604. а., — кад се још плаћа §. 654.

ЛИЦЕ ко се сматра да је §. 17 и 36.

ЛИЧНА права кад ишчежавају §. 33. — службеност §. 338. — кад престају §. 391 и 392. — кад се не могу уступити §. 865. — која не могу застарити §. 925. —

ЛИЧНОСТВАРНА права шта су §. 197. —

ЛИЧНОСТ и сопственост Србина неповредни су §. 15. и Ча. 25. и 30. устава; — где се и кад могу бранити §. 16. —

ЛУДЕ узима закон у заштиту §. 40.

М.

МАЛОЛЕТНИ ко су §. 37. — стоје под заштитом закона §. 39. и 55. и 77. гр. пост. — ко се за њих најамњава при тестаменту §. 484. — дужници §. 891. — којима не помаже малолетност §. 917. до 919. — који се њима угодобљују §. 920. — кад доспеду до пунолетства §. 921. —

МАТЕРНИ род кад наслеђује §. 408. —

МАТИ кад наслеђује сина §. 402. —

МИРАЗ шта је §. 760. и 763. — кад се тражи из масе мужевље §. 764. — шта још може служити за њ §. 765. — уживати га ила муж право §. 766. — кад је у непокретним добрима §. 767. — кад је у покретном имању §. 768. — шта се још сматра као такав §. 769. — да и једни муж са својим имањем §. 776. —

МЛАДОЖЕЊЊА кад је о просидби оглобљен §. 539. под б. —

МУЖ као глава куће, његова дужност §. 109. — кад не може тражити мирас §. 762. — кад задне год стени-

ште §. 764, 784. и 786. — има права uživати мираз §. 766. и 767. — кад учини жени какав двр §. 770. — кад са женом о имању ништа не уреди §. 771. — једна својим имањем за жени мираз §. 776. — што жени даде у пакту §. 777. — кад жену тестаментом за наследницу прогласи §. 779. — не може са женом чинити поравњење о брачној животи §. 855. —

И.

НАГРАДА чувару аманета §. 578. — за каказ посао кад није опредељена §. 708. — кад је опредељена, кад се исплаћује §. 712. — пропада за страни посао дана §. 722. —

НАЈАМ како постаје §. 706. — ко наручује §. 707. — види ПОСАО.

НАКВТ жени како се сматра §. 777. —

НАКНАДА родитељима за подржање деце §. 127. — за уступљено или одузето добро §. 20 и 217. — за штету §. 31. и 800. — оном ко туђу ствар спасе §. 255. до 257. — оштећења при уговору §. 555. — кад јој нема места у уговорима §. 556. до 559. — код аманета §. 575. до 577. и 580. — трошкова у наручи §. 592. — кад је се по ослобођава §. 801. — коју мајстор или вештак даје §. 802. — коју морају дати вештаци за рђав савет §. 803. — кад их је више кривих §. 804. — ако има кривце и оштећеног §. 805. — ко не одговара за штету §. 806. и 807. — за штету случајну §. 808. — онај ко се у нужди у туђ посао умешао не одговара §. 809. — за туђа дела §. 810. — штету коју учине неспособна лица §. 811. — коју дају гостивничари и т. д. §. 812. — штете прозивањем и т. д. §. 813. — штете учињене чим, што је обемено §. 814. — штете учињене животњом §. 815. — вом да се све постави у првањње стање §. 818. — штете учињене из зло намере §. 819. — за задану рану §. 821.

— невава је за оштетноца §. 825. — како ће се судом опредељивати §. 826. — штета кад застарела §. 939. — за срмоту види §. 82. (*дохова срвишних*).

НАУШТЕНО место §. 230. —

НАРУЧ (*авелуа*) како бива §. 582. — ко шта узима §. 583. — кад се праћа §. 584. — кад се време не може определити §. 585. — у распри §. 586. — кад се не може натраг искати §. 587. — кад се не може и пре времена вратити §. 588. — кад се не употребљује по уговору §. 589. и 590. — кад се изгуби §. 591. — трошкови §. 592. —

НАСЛЕДНИК не мора примити наслеђе без пониса §. 485. — кад прими §. 488. — кад заатаји §. 489. — могу се делити §. 492. — ако пунолетни са малолетнима у заједни оставу §. 493. — како се могу делити §. 466. до 503. — шта чине за тврђу права деобног §. 504. — како је деобно криво §. 505. — кад на њих прелазу уговор §. 552. — како на њ прелазе права и дужности умрлога као чијег ортака §. 752. — ако не би могао ортачке дужности умрлога испуњавати §. 754. —

НАСЛЕЂЕ без тестамена §. 394. — припада најближи сродницима §. 395. — коме прво припада §. 396 до 399. — кад нема мушке деце §. 400. — кад нема никакве деце §. 401. — ако нема она §. 402. — ако нема братани сестре §. 403. — кад прелазу на деда по оцу §. 404. — кад на прадеда §. 405. — кад прелазу на прапрадеда §. 406. — кад на чукувдела §. 407. — кад на матерни род §. 408. (*докуме*) — кад и како на ванбрачну децу §. 409. — кад на усвојено дете §. 410. — ванбрачног детета на кога прелазу §. 411. — удовица §. 421 до 415. — убијеног детета ко да не наследи §. 420. — нехотично убијеног §. 421. — не може се за калу узакити §. 422. — кад може примити иностранца §. 423. — ко прими без пониса §. 488. — кад припада девојкама §. 529. — кад припада држави §. 530. —

НАТЕРИВАЊЕ свештеника да венча §. 87. — лица на брак §. 88. и 89. —

НАХОДНИК изгубљене ствари §. 242. — кад добија награду §. 244. — кад задржи нађену ствар §. 245. — кад се сматра као непоштен §. 246. — кад их је више §. 247. — саврозишта §. 249. и 250. — колико му припада §. 251. и 253. — кад му не припада §. 252. —

НЕЗНАЊЕ закона не измињава никог §. 14.

НЕПОДЕЛИВА ствар кад је, како се дели §. 499.

НЕСТАЛИ које §. 49. — закон га узима у заштиту §. 49. — добија заступника §. 50. (и 76. гр. пост.) — како се позива §. 51.

НЕХОТИЧНИ убилац, не лишава се права на наслеђе убијенога §. 421.

НИЧИЈЕ што је, коме припада §. 125. и 195. — шта се још сматра као такво §. 231.

ЊИВА с туђим семеном засејана §. 28.

О.

ОБВЕЗАЦОСТ деце не важи §. 125. — ортана како бива §. 748. — уз залогу ручну колико траје §. 840. — јемца и заложница стоји и на поравној части §. 862. — измена кад се сматра да је уступљена §. 866. — према дужнику остаје иста, и ако је на примца дуга пренесена §. 868. — кад престаје §. 882. — на непокретном добру дежећа кад престаје §. 911. — склопана с каквом ствари престаје кад ова пропадне §. 912. — кад је за личност везана престаје са смрћу ове §. 913. — кад је на извесно време везана, престаје с истекалим роком §. 914. — кад се застарелост губи §. 947.

ОБЕЗБЕЂЕЊЕ јемац кад може тражити §. 839. — какво још може бити §. 841. — може дужник бирати

§. 844. — колико дају пољска добра §. 845. — види **ОСНУГАЊЕ**.

ОБМАНА не помаже ником §. 28. — при уговору не вреди §. 537. — кад се покаже, ствар ће се у пређашње стање поставити §. 916. —

ОВЦЕ под закуп — кесии — дате §. 693. — кад мањају §. 694. — њихно просто чување §. 694. (други одељак.)

ОДВЕГМУ жену ко прими, шта ваља да ради §. 108. —

ОДВАЖНИ (на срећу) уговор шта је §. 789. — при њима нема оштећења преко половине §. 790. — који су §. 791. 795 — 796. и 799.

ОДНОШЕЊА задружна §. 507. до 529. — између господара и слуге §. 721. — између запослодавца, замениоца и замениоца §. 872. до 881. — између дужника и више поверника §. 908.

ОДСУСТВУЈУЋИ ко је §. 49. (види и §. 76. грађ. поступка) — кад се уподобљава малолетном §. 41. — супруг §. 95. до 97. — како бива о деоби заступан §. 502.

ОДУСТАНАК од брачног венча §. 65. до 67. — уговором закључен §. 551. — од уговора због оштећења преко половине §. 559. — од продаје кад има места §. 653. 657. 667.

ОПЛАДА шта је §. 791. — кад важи §. 792. — да се при кој уговорена цена подоки §. 773. — шта се још тако сматра §. 794.

ОПШТИНЕ стоје под заштитом закона §. 42. — (да издржавају ванбрачну децу §. 129) (*докуме*) — узима закон под особиту заштиту §. 42. — како се сматрају према спољашње — приватном праву §. 59 и законом о устројству општина; — њихно уживање не може поједино заузећи §. 234. — с њима уговор закључен §. 234.

— да дају накнаду за одузете земље приватнима §. 20. и 217. (*догуме*).

ОРТАКАУК шта је §. 494. — кад бива §. 723. — како бива §. 724. — уговор о њему како ваља разумети §. 725. — ортакце делове ваља написати §. 726. — шта у њему саčinява главницу §. 727. — како се у њему деловођ бира §. 733. — при деоби користа шта се прво одбија §. 739. — кад се добитак међу у радњу §. 740. — како се добитак дели §. 741. — кад има штете §. 742 — кад престаје §. 751. — кад се може раскинути §. 756. — кад му уговором није определено време §. 757.

ОРТАЦИ на што који имају право §. 728. — шта је који дужан уложити §. 729. — шта је који дужан радити §. 730. — не могу се другим замењавати §. 731. — да се о послу саветују §. 732. — како бирају деловођа §. 733. — како се деле §. 734. — њихве дужности §. 735. и 736. — који је од њих деловођ §. 737. и 743 — за шта одговарају §. 738. — не могу пре рока рачуне закључавати и добитак делити §. 744. — кад могу то чинити §. 745. — могу у рачуне загладати §. 746. — не помаже им превара §. 747. — не могу се обавезивати без општег сагласија §. 748. — кад имају друго имање осим удоженог дела §. 749. — тајна §. 750. — права и дужности њихве прелазе и на њихве наследнике §. 752. — кад који умре §. 753. — њихви наследници §. 754. — кад се могу пре рока искључити §. 755. — јавни, кад ступе из трговине §. 758.

ОСИГУРАЊЕ штете §. 798. — кад не вреди §. 799. Види ОБЕЗБЕЂЕЊЕ.

ОСТАВА види АМАНЕТ.

ОТАЦ кад не може носумвати о законитом рођењу свог детета §. 113. и 114. — шта је дужан §. 115. до 118). — носи трошкове о васпитању деце §. 119. — има право одблато дете вратити и развратно казнити. §.

120. — властан је приваод детије сопствености употребљавати §. 122. — властан је своје дете васпитавати §. 124. — дужан је децу заступати §. 126. — детета ко је, кад се може доказивати §. 130. (до имени) — дужан је ванбрачно дете издржавати §. 131. — кад добија отписка права над својим ванбрачним дететом §. 135. — по богу ко је §. 149. — може дете задржати под својом влашћу и после пунолетства §. 151. — кад би децу заоставио §. 155. — кад наслеђује своју децу §. 401. — кад може своје дете искључити тестаментом из законитог дела наслеђа §. 480.

ОТИМАЊЕ девојака §. 89.

ОТКУП кад се уговори при продаја §. 661. — кад нема рока §. 662. — не може бити на штету трећег §. 663. — њиме да куцад најире понуди продавца §. 665. — по пречем праву §. 670. до 674.) — суседима је укинут §. 670. (*догуме*) и 675.

ОПШЕЂЕЊЕ преко пловине при уговорима не важи §. 559. — не вреди при поравњењу §. 859. — при уговорима на срећу не важи §. 799. — кад се не може вине за исто тужити §. 937.

II.

ПАРНИЦА брачна како се почиње §. 98. — коме привадежи да се реши §. 99. — шта у њој духовни суд напред да определи §. 100. — која страна добија допштење за други брак. §. 101. и 104.

ПЛЕН ко добија §. 254.

ПЛОД воћке чија је §. 283. — заложене ствари §. 315.

ПОВРАТИМСТВО } §. 148.
ПОСЕСТРИМСТВО }

ПО БОГУ отац, мата, брат, сестра §. 149.

ПОВЕРЛИВАЦ ко је §. 596. — да најпре дужника тужи §. 829. — кад има и залогу §. 896. — како се може залогом намирати §. 312, 313. — кад се не мора примити вочесно плаћање дуга §. 885. — да мора примити исплату дуга, кад му се на рок поднесе §. 889. — кад се не зна где је §. 895. — кад даде вину на плаћен дуг §. 896. — да врати дужнику обвезанину писмену §. 898.

ПОВРЕДА туђе чести, имања, слободе, поштења, да се изврши §. 822.

ПОКЛОН при дооби како се узима §. 500. — кад још бива §. 561. — ко може учинити §. 562. — ко може примити §. 563. — да преда ко се не може натерати, а ко може §. 564. — учинен, кад пада §. 565. — кад се може натраг узети §. 566. и 567. — кад се сматра као дејат §. 568.

ПОЛЗА види **ПРАВО**, *о. корист*

ПОПИС имања §. 170. до 172. — кад мора суд чинити §. 486. — чинити суд кад не сме §. 487. — без овог ко врши наслеђе §. 485 и 488. — кад се још чини §. 529.

ПОРАВЊЕЊЕ о сумњивим правима §. 854. — између мужа и жене не важи §. 855. — о тестаменту неотвореном не вреди §. 856. — због злочинства учинено не вреди §. 857. — не вреди, кад се стране преваре у лицу или предмету §. 858. — при ком не помаже оштећење преко половине §. 859. — при рачунима §. 860. — на шта се простире §. 861. — за избране судије §. 863.

ПОСАО наручен кад рђаво испадне §. 709. — кад се не сврши на уречено време §. 710. — кад има кривце и наручница §. 711. — кад се исплаћује §. 712. — особитог својства §. 718. — учених људи §. 719. — сраман кад се захтева §. 722.

ПОСЛЕНИК или право на накнаду штете §. 710. и 711. — не може одустати од носла којег се примио §. 716. — мора сам свршити пријавив носла §. 717. да наручи-

она ономене ако је грађевина рђава §. 715. — одговара за доброту носла §. 709, 710. — 715. и 717.

ПОСЛУГА види **НАРУЧ**.

ПРАДЕД кад наслеђује §. 405.

ПРАПРАДЕД кад наслеђује §. 406.

ПРАВО кад се не губи §. 22 — и не може с истим коме припадају §. 23. — с бременом §. 24. — кад се може другом уступити §. 28. — колико и како може уступити §. 29. и 864. — уступање права претпоставља и уступање користи §. 30. — кад њих више подједнако имају §. 32. — лично кад исчезава §. 33. — кад и како прелази на другог §. 34. — кад престаје због неупотребљивости §. 35, 230. — грађанства како се добија §. 44. (и уредба о пријаву туђина у срп. сажителство) — не губи онај кој је вестало §. 49. — у туђе ко може уступити §. 52. — супружничко §. 60. (са додатком); — сматра се као покретна ствар §. 190. — *чисто стварно* и *лично стварно* шта је §. 197. заједничко §. 215. — на залогу како се добија §. 309. — задругара §. 526. — ортака прелази и на наследнике §. 752. — кад се на другом пренесе §. 864. — кад је везано за личност §. 865. — уступљено пријемнику §. 867. — владе и књаза не може застарити §. 924. — лична не могу застарити §. 925. — које се ретко употребљује §. 930. и. **ПРЕИНАЧЕЊЕ** и. **ПРЕЧЕ**.

ПРЕВАРА ником не помаже §. 28. — при уговори-ма не вреди §. 537. — ортацима не помаже §. 747. — при поравњењу не важи §. 858.

ПРЕДАЈА којом се ствари прибављају §. 285. и 286 — покретних ствари §. 287. до 291. — непокретних §. 292 до 296.) — средством бантинских књига §. 297. и 299. — ствари с теретом §. 300. и 301.

ПРЕТНЕСИ и **УРЕДБЕ** неспадaju у грађ. законик §. 12.

ПРЕДСТАВЉАЊЕ у наслеђе §. 403.

ПРЕДАЈА види **ПРИБАВЉАЊЕ**.

ПРЕНАЧЕЊЕ права и обавезности где може бити §. 847. — како то бива §. 848. — кад то бива поновљењем обавезе §. 849. и 850. — у главној буде и у споредној §. 851. — кад је старо у важности §. 852. и 853. — при поравњењу §. 854.

ПРЕНОС имања §. 303. — кад важи, а кад не §. 303. а.

ПРЕСУДА кад је више једнаких §. 11.

ПРЕЧЕ право на откуп земља §. 670. и 671. — којој има §. 672. — рок за што §. 673. — да се новки положе §. 674. — где га може бити §. 676.

ПРИБАВЉАЊЕ ствари како бива §. 225. до 227. — које нису ни чије §. 228. и 229. — пустих места §. 230 и 231. — забраном дуга не сме бити §. 232. — приватном §. 238. — предајом §. 285.

ПРИМАЛАЦ бесавестан ко је §. 303. а.

ПРИПАТАК §. 258. — од производа земље §. 259. — од животања §. 260. — може ли се на мушко животно узети §. 261. — земље у реци §. 262.

ПРИСВОЈИТЕЉ права службености како се одгони §. 386.

ПРИСВОЈИТИ шта се не може §. 248.

ПРОДАВАЦ одређује цену §. 647. — да продају ствар чува §. 651. — да купцу ствар продату не мора без цене дати §. 653. — дужан је узрок сметње купцу уклонити §. 655. — кад има право продају раскинути §. 656. и 657. — кад задржи право откупа продате ствари §. 661. — кад му се оставља право бити понуђен на откуп продате ствари §. 665. — неопретних добара да понуда прво средине §. 671. — кад прода непокретно добро не јавивши коме треба §. 673.

ПРОДАЈА види *куповина*.

ПРОМЕНА шта је §. 632. — шта није §. 633. — кад се мора одржати §. 634. — како се мора одржати §. 635. — уговор о којој кад престаје §. 633. — кад се

ствар уквари §. 637. — коме припадају њене користи §. 638 и 639. — о природи права промененог добра §. 640.

ПУНОМЕТНИ које су §. 37. — могу своја права уживати §. 38. — кад излазе изнад родитељске власти §. 150. — кад остају и даље под влашћу родитеља §. 151. — кад могу бити и пре законом рока §. 152.

ПУНОМОЋНИК ко §. 610. — колико има власти §. 611. — шта је дужан §. 615. и 616. — кад накнађава штету властодавцу §. 617. — што сврши с трећим §. 620. и 621. — кад може вратити пуномоћје §. 623. — кад умре §. 624.

ПУНОМОЋИЈЕ шта је §. 600. — кад је неограничено §. 612. — који се послови морају у њему изрично навести §. 613 — за шта мора бити особено §. 614. — кад се порече §. 622. — кад се врати §. 623. — кад престаје §. 624. и 625. — кад може и даље трајати §. 626. — без њега ко шта сврши §. 628. и 629.

ПУСТА места како се прибављају §. 229. до 231.) — која се не могу захватати §. 232. — захватати, коме је дозвољено и прече §. 233.

Р.

РАВНОПРАВНОСТ пред законом и судом §. 19. и чл. 23. устава.

РАЗВОД брака види *парница*.

РАЗЛУЧЕЊЕ брака §. 102. види *парница*.

РАЗУМА дивени стоје под заштитом закона §. 40. — они не могу уговора закључивати §. 535.

РАНИТЕЉ детета ко је §. 115. и 116. — како наслеђује ванбрачно дете §. 411.

РАНУ кад не ће купац да прими на уречено време §. 657.

РАНУ ко другом зала §. 821.

РАСКОШНИ јунодоглавају се младолетнима §. 41.
 РАСПОЛАГАТИ са својим имањем ко може §. 27.
 РАЧУНИ — ортачки кад се не могу закључавати §. 744. — могу се ортачима свагда разгледати §. 746.

РИБА како се сматра §. 236.

РОПСТВА нема у Србији §. 18.

РОДИТЕЉА дужност §. 115. — кад дужност пре-
 небрегну §. 116. — дужност докле траје §. 117. — рас-
 пра не ослобођава дужности према деци §. 118. — право
 родитеља §. 124. — ванбрачном детету ко може роди-
 тели доказивати §. 130. (по измени) — дужност кад престаје
 §. 150. — власт кад се продужава §. 151. — власт кад се
 може одузети и пре рока §. 154. и 155. — не наслеђује
 имање деце коју они убију §. 420. —

РОДИНА шта је §. 55.

РОЈЕВИ домаћи чии су §. 239. — од преседа чии
 су §. 240. — шумски §. 241.

РОБ одсутвујућем или несталим §. 51. — за мла-
 дожењу и маду §. 69. — супруга за ступање у други
 брак, кад је први сирот нао у роство §. 95. — ако
 би одбегло §. 96. — жени удовици или расуштеници ако
 је трудна, за другу удају §. 105. — брачности детета §.
 113. — дужности родитеља за издржавање деце §. 117.
 — детету кад може само изабрати начин живљења §. 124.
 — година посинку или пошерци §. 140. — власти роди-
 телима над децом §. 150. — напредног добијања јунодет-
 ства §. 152. — престајања родитељске власти, кад их
 нестале §. 154. — онима, који неће ослободити се ту-
 торства §. 166. — ради полагања турских рачуна §.
 173. — турскоство кад престаје §. 179. — старатељство
 кад престаје §. 180. — за прибављање науштених туђих
 места §. 230. — вајању роја §. 240. — пријављену господара
 изгублене ствари §. 245. — залози кад прође §. 320. —
 за уништење саопштеног тестамена §. 482. — тражењу

нове деобе §. 506. — задрузи да противслови за дуг учи-
 њени старешином §. 510. — исплати купљених ствари
 §. 669. — одкуна земље по пречем праву §. 673. — кад ни-
 је дугу опредељен §. 887. — дугу кад само природа по-
 казује §. 888. — малолетнима да протестују против
 своје обавезности §. 921. — застарелу разних тужаба §.
 928. а., б., в., г., д., е., и ж., (допуне)

РОЂЕНО дете кад је §. 43.

С.

САВЕСТАН држалац §. 203. — кувац §. 221.

САМОВОЉСТВО (сила и преседа) ником не помаже
 §. 28.

СВАЧИЈЕ што је, ко ће уживати §. 26.

СВЕДОЦИ за писмен тестамент §. 433. — кад не мо-
 рају знати за садржај тестамена §. 434. — кад морају
 знати за садржај тестамена §. 435. — за усмен тестамент
 §. 436. — тестамена, кад се не морају закљичати §. 437.
 — кад морају §. 438. — на тестаменту кави треба да су §.
 443 — на тестаменту који не могу бити §. 444. и 446.
 — којима их у нужди може бити §. 447.

СВЕШТЕНИК не сме бити приморан да кога венча
 §. 87. — кад кога венча без претходног одласа §. 90.
 — да заводи венчање у протокол §. 92.

СВОЈИНА или:

СОВСТВЕНОСТ шта је §. 211. — кад се под дугом
 пренесе §. 211. (допуне) — на производе сила човечијих
 како се добија §. 212 — њеног права ограниченост се
 не претпоставља §. 214. и 223. када се губи §. 302.
 види ИМАЊЕ.

СЕСТРЕ кад наслеђују §. 402.

СИЛА ником не помаже §. 28.

СЛУГЕ одношења према господару §. 721.

СЛУЖБЕНОСТИ шта су §. 331. — за шта су везане §. 332. до 334. — пољске које су §. 335. — кућне §. 336 и 337. — личне §. 338. и 371. — кад одступају од своје природе §. 339. — на чему се оснивају §. 340. — кад се законом налажу §. 341. — чим се прибављају §. 342. — кад се о њима суди, чега се треба држати §. 343. — како се решавају §. 344. — не могу се распрострети на даље §. 345. и 346. — могу и многима служити §. 47. — одношава права како се опредељују §. 348. — на прозор §. 349. и 350. — на стреху §. 351. — на кишицу §. 352. — на водоводе, канале и т. д. §. 353. — на пут §. 356. — на оправку путова, мостова и прелаза §. 357 и 358. — на туђ бунар §. 359. — на изараћање воде §. 360. и 361. — на пошашу §. 362. до 368. — на сечење дрва §. 369. — разанга §. 370. — како се ствар може употребити на службеност §. 372. до 374. — на погрешну ствар §. 375. — с приходима §. 376. — ствари, с којима су терети скопчани §. 377. — узивалац да ствар чува §. 378. — ствар ко ће пову подизати и оправљати §. 379. и 380. — ствар у какво се стању мора вратити §. 381. — кад престају на се ствар враћа, коме припадају плодови §. 382. — на ствари, које се пронасти вложне §. 383. — право у кући туђој седити §. 384. — на чијем је добру, има господар право надледати §. 385. — присвојитељ како се одгони §. 386. — кад престају §. 387. до 390. — личне кад престају §. 391 и 392. — годишњег ужитка како ће се опредељавати §. 393. — кад застаривају §. 938.

СЛОВОДНЕ вољелишне узима закон у заштиту §. 40.

СЛУЧАЈ за њега нико не одговара §. 808.

СМЕШАЊЕ ствари §. 269. до 274.

СОКРОВИШТЕ §. 249. и 250. — како се дели §. 251. — коме находнику не припада §. 252. — код раднички случајно паћу §. 253. (коме још не припада види §. 233. код законика).

СРОДСТВО а овог степена §. 56. — по таблони §. 56. (*други одељак*) — у задрузи прече при наслеђу од сродства позан ове §. 528.

СТАРАТЕЉСТВО види **ТУТОРСТВО**.

СТАРЕШИНА задруге ко је §. 510. — његово право §. 111. — колико може задругу в дужити §. 515. — кад умре §. 516. — паразни је тутор малолетника §. 519.

СТВАР шта је §. 182. — како се деле §. 183. — како се називају §. 184. и 185. — покретна кад се као непокретна сматра §. 186. до 189. — кад их је више §. 191. — потрошна и непотрошна §. 192. — процепна и непроцепна §. 193. и 194. — пљачка или свачија §. 25. и 195. — своју гди год познам §. 208. и 218. — о које државни њих се више прешире §. 209. — кад је изгубљена или остављена §. 210. — да је твоја, како ћем доказивати §. 219. — њен безсавесни или савесни купац §. 220. и 221. — која се не да разликовати §. 222. — њен коштен држалац §. 223. — којој ко траг замеће §. 224. — пађена чија је §. 242. и 243. — туђу ко употребн на своју корист §. 275. — туђу ко прешачи §. 276. — кад је неподељна §. 499. — у задрузи која поједином припада §. 509. — киратије закупца јемчи за киратију §. 686. — закупљена кад се прода §. 704. — које се се могу за дуг задржати §. 906. — кад пронађне, на коју је скопчана казна обвеза §. 912. — кад се може у пређашње стање воставати §. 915. и 916. — кад ко застарелошћу прибави §. 946.

СТРАНЦИ види **ИНОСТРАНЦЕ**.

СУД духовни шта решава §. 98 и 99. до 104. — туторски §. 170. — избрани §. 863. —

СУПРУГЕ дужност нарочита §. 110. —

СУПРУЖНИЦИ њихна права откуд пренетачу §. 69. — шта им припада §. 107. — њихна дужност §. 108. — немају застарелости у правима и дужностима §. 925. 943. —

Т.

ТАБЕЛНА као средство §. 55. и 56.

ТЕСТАМЕНАТ види ЗАВЕШТАЊЕ.

ТИМАРИ (спахилици) укнугти §. 213.

ТРАГ каквој ствари ко замеће §. 224.

ТРОШКОВЕ око васпитања деце родитељи немају право тражити §. 127. — при деоби не треба у рачун узимати §. 501. — око аманета ко накнађава §. 575. — при наручи ко води §. 592. — пуномоћнику ко накнађава §. 618. 628. до 630.)

ТУТОРСТВО — види закон о СТАРАТЕЉСТВУ.

ТУЂЕ не можеш другоме уступити §. 29.

ТУВИНКА за српског житеља удата §. 48.

У.

УБИЦА да не наследи убијеног §. 419. — кад је родитељ, да не наследи убијено дете §. 420. — случајни не лишана се права наслеђа §. 421.

УГОВОР на развод брака не вреди §. 103 — кад је закључен у опште §. 531. — како може још бити §. 532. — ко не може закључивати §. 533. — закључен са задругом и општином §. 534. — да је јасан и разумљив §. 536. — са злочинцем закључен §. 535. — закључен са страшењем, лажу и т. д. не вреди §. 537. — о чему се може закључити §. 538. — који закон забрављује и уништава §. 539. — усмен или писмен, једнако важи §. 540. — кад је писмен §. 541. и 542. — учињен у смеситству §. 543. до 545. — са особитим условима §. 546. кад, како и где да се извршује §. 547. — кој неје место извршења означено §. 548. — кад се на више партија испунити може §. 549. — кад се каваром утврди §. 550. — кад се закључи на писману §. 551. — који предази и на наследнике §. 552. — кад једна страна потпуно не испуни §. 553. —

кад се закључи да се ствари на другом преносу §. 554. — ко за штету одговара §. 555. — ко за очевидне недостатке одговара §. 556. — закључен о туђој ствари §. 557. — кад се закључи за ствари ђутуре §. 558. — кад се може раскинути §. 559. — кад се не може раскинути §. 560. — о промени кад арестаје §. 636. — о послу дванредном закључен кад се прекида §. 718. — ортачки §. 725. 756. и 757. — на случај смрти закључен између мужа и жене §. 779. до 783 и 785. — на случај смрти кад се уништава §. 787.

УДОВИЦА кад наслеђује мужа на имању §. 412 и 415. — шта се зове удовичко уживање §. 774. — кад губи право на уживање удовичко §. 775. — при деоби задружног имања §. 497. — у задрузи §. 523. и 524. — ако се преуда §. 525.

УЖИВАЊЕ грађ. права коме припада §. 44. — удовичко §. 774. види УДОВИЦА.

УЗРОЦИ из којих се брак уништава §. 93. — из којих се брак разводи §. 94 — из којих се може избанити туторство §. 166. — из којих се могу деца лишити тестаментом законитог деда §. 480. — из којих престаје уговор и радња трговачких ортака §. 751. 753 755. и 756.

УМИРАЊЕ двога у једно време, према превашању права §. 52.

УМАНУТЕ узима закон у заштиту §. 40.

УСВОЈЕНИ од §. 136. до 147.

УСВОЈЕЊЕ како ступа у средство усвојитеља §. 56. и 136. — кад добија право на наслеђе поочина и помајке §. 410.

УСТУПИЛАЦ да дужнику јави свог пријемника §. 869. — кад неодговара за уступљени дуг а кад одговара §. 870. и 871.

УРЕДБЕ види ПРЕТНИСИ.

X.

ХРАНИЛАЦ види ГАНИТЕЉ.
ХРАНУ види РАКУ.

Ц.

ЦЕНА шта је, §. 194. — ОБИЧНА §. 194. *ВАН-РЕДНА* §. 194. — при продаји мора бити §. 646. — ко је одређује §. 647. до 649. — без ње није нико дужан ствар дати §. 653. — кад је кунац не ће да положи §. 656.

Ч.

ЧЕСТУ врсти коме је прече §. 233. —
ЧИСТО СТВАРНА права §. 197. —
ЧЛАНОВИ родбине или задруге каква имају међусобна права §. 54.
ЧУВАР аманета види АМАНЕТ.
ЧУКУНДЕД кад наслеђује §. 407.

Ш.

ШТЕТА учињена да се накнади §. 31 и 800. до 826.
— учињена одустанком од брачног испита §. 65. — кад се не може тражити накнада §. 70. — при ортак кој радњи §. 742. — како се може осигурати §. 798. — кад се не може осигурати §. 799. — ко је накнада не ослобођава се од одговора §. 823.

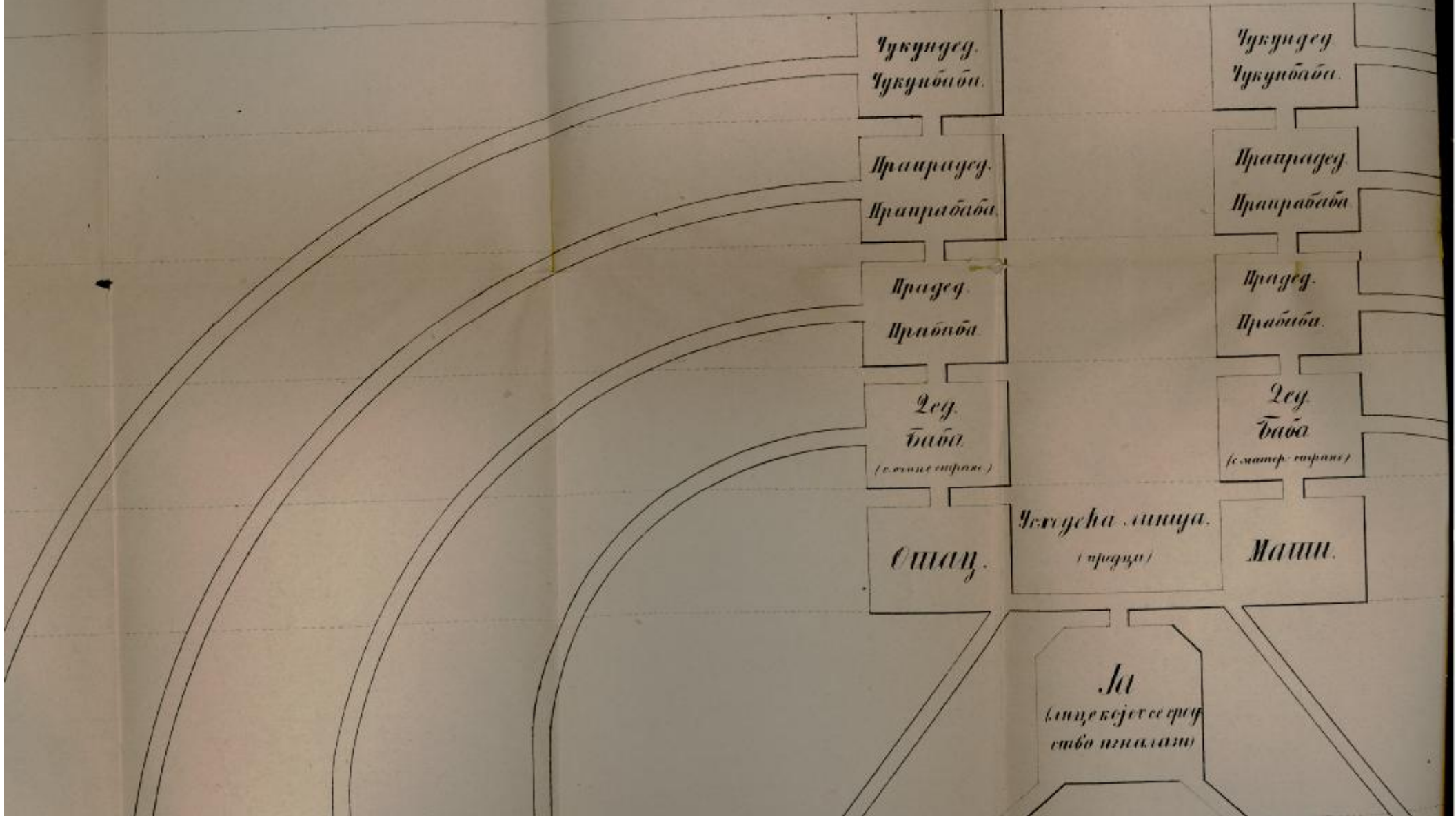
ВАЖНИЈЕ ШТАМПАРСКЕ ПОГРЕШКЕ.

На страни 7. у врсти 15. овог стоји, а правитељства а треба, и правитељства
На страни 45. у врсти 21. овог стоји, ван ако сам призна а треба, ван ако ко сам призна
На страни 71. у врсти 11. овог стоји, за парнице земљама прописано а треба, за парнице о земљама прописано
На страни 126. у врсти 10. овог стоји, следоватељно а треба, Следоватељно
На страни 197. у врсти 11. овог стоји, на уредно а треба, на уречено
На страни 198. у врсти 11. овог стоји (Глава XVI.) а треба (Глава XVII.).
На страни 199. у врсти 4. овог стоји, да може купцу ствар омет а треба, да може продавцу ствар омет, (и ако је иста погрешка и у старом грађанском законнику учињена.)

Чиб. дп.
35709

ТАБЛИЦА СРОДСТВА.

*Сучену ергодда,
(Носену)*

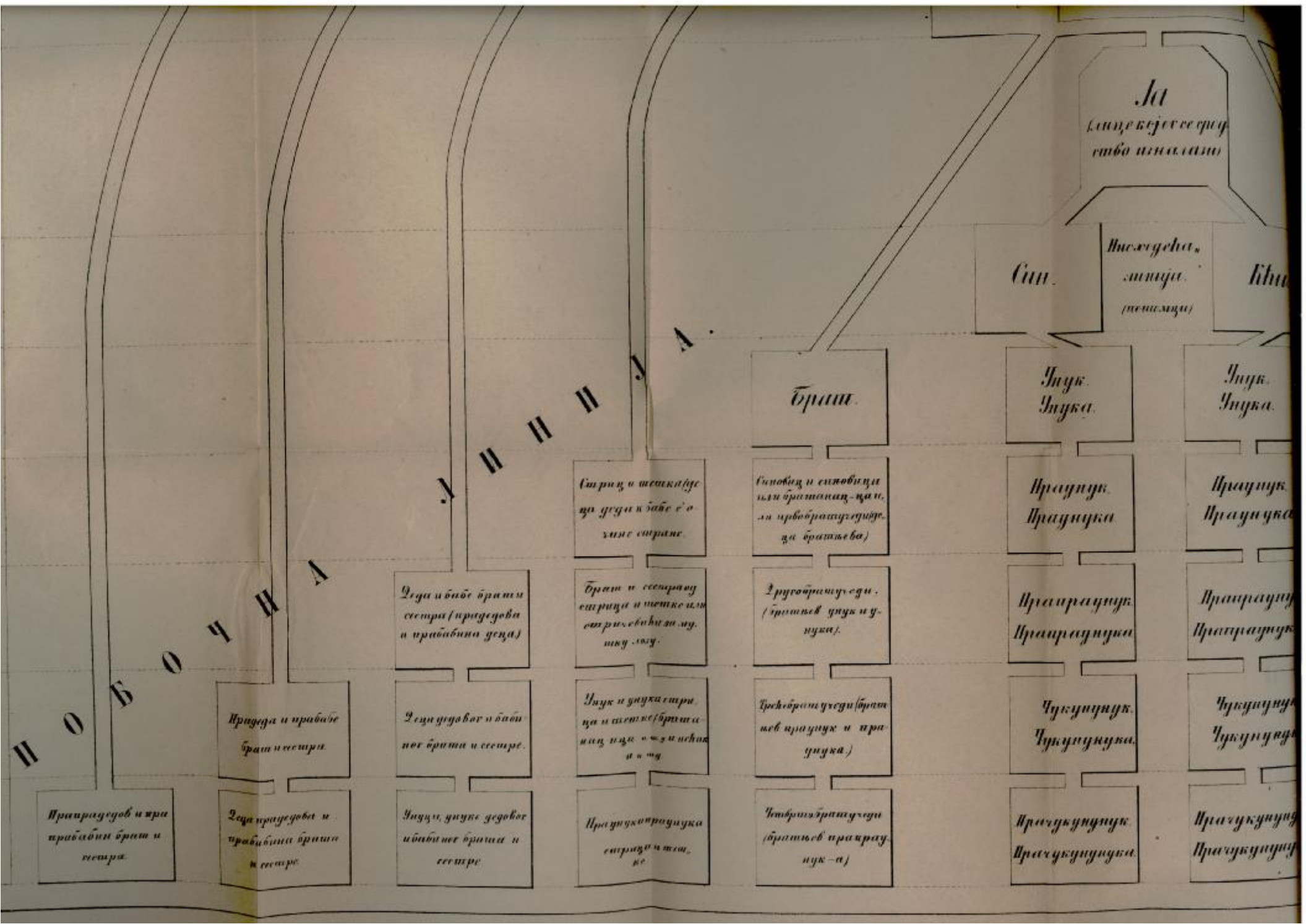
V.

IV.

III.

II.

I.

Ля

(мужевејет се ери у
ство и зна. лан)

Син.

Вискогча,
линица,
(поис. миз)

Лича

Брат.

Унук
Унука.

Унук
Унука.

Стриц и шестак (де
ца узда и дабе е о
хине страни.

Висовиз и спловизи
или пританца-цаи,
ли ирвобравадегиде
ца братажева)

Праунук
Праунука

Праунук
Праунука

Деца и дабе брата и
сестра (придедова
и прадабина деца)

Брат и сестра од
свакица и тетко или
сваки евабица миз.
шкучу.

Зрвоопританца.
(пританца унук и у
нука).

Прапраунук
Прапраунука

Прапраунук
Прапраунука

Прадеца и прадабе
брат и сестра.

Деца уздавог и дабе
пог брата и сестре.

Унук и унука стри
ца и шестак (брата и
шестак и деца и шестак
и шестак)

Зрвоопританца (брат
и шестак праунук и пра
унука)

Чукунуцук
Чукунуцук

Чукунуцук
Чукунуцук

Прапрадедов и пра
прадабина брат и
сестра

Деца прадедова и
прадабина брата и
сестре

Унук и унук дедоваг
и дабе пог брата и
сестре

Праунук праунука
стрица и шестак

Чрвоопританца (брат
и шестак прапрауну
нук-а)

Прачукунуцук
Прачукунуцук

Прачукунуцук
Прачукунуцук

Кіли

дв.
жа.

Сестра.

дв.
нучка

Сестрич, сестричина, или нещак, нещакка (сестрина дедца)

дв.
призика

Сестрини призизи и призике.

дв.
призика

Сестрини призизизи и призизике.

дв.
призика

Сестрини призизизизи и призизизике.

Ш
О
Б
О
Ч
Ш
А

Узи и тетка (деца деда и баба с матер, те странс)

Брат и сестра од узјака и татке.

Узи и узика узика и тетке.

Призизик и призизико узика и тетке.

Дедо и баба брат и сестра (придедова и придевица деца)

Дедо дедово и бабаино брати и сестре.

Узизи и узизи дедово и бабино брати и сестре.

Придеди и придеде брати и сестра.

Дедо придедова и придевица брати и сестре.

Припридедеди и припридедеди брати и сестре.

І
ІІ
ІІІ
ІІІ

Ј
А

І.
І.
ІІ.
ІІІ.
ІV.
V.
VI.